

GIDS VOOR GOEDE PRAKTIJKEN

betreffende het

***Haagse Verdrag van 25
oktober 1980 betreffende
de burgerrechtelijke
aspecten van
internationale ontvoering***

**DEEL VI
ARTIKEL 13,
EERSTE ALINEA,
ONDER**

Gepubliceerd door

**De Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht – Hcch
Permanent Bureau**

Churchillplein 6b | 2517 JW Den Haag | Nederland

+31 70 363 3303

+31 70 360 4867

secretariat@hcch.net

www.hcch.net

Voorwoord

Het is mij een groot genoegen om ter ere van de 40e verjaardag van de sluiting van het *Verdrag betreffende de burgerrechtelijke aspecten van internationale ontvoering van kinderen van 25 oktober 1980*, Deel VI van de Gids voor goede praktijken betreffende het Haagse Kinderontvoeringsverdrag van 1980 te mogen presenteren, dat is gewijd aan een cruciale bepaling van het Verdrag: artikel 13, eerste alinea, onder b) (de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar).

Deze publicatie is bedoeld als leidraad voor rechters, centrale autoriteiten, advocaten en andere beroepsbeoefenaars die werkzaam zijn op het gebied van het internationaal familierecht en te maken hebben met de toepassing van artikel 13, eerste alinea, onder b), van het Kinderontvoeringsverdrag van 1980. Deze bepaling voorziet in een van de uitzonderingen op de onmiddellijke terugkeer van het kind uit hoofde van het Verdrag. Het toenemende gebruik van dit verweer in de afgelopen jaren bij kinderontvoeringszaken, alsook de groeiende bezorgdheid onder de deskundigen dat een onjuiste toepassing van deze bepaling het uit het Kinderontvoeringsverdrag voortvloeiende delicate evenwicht in het gedrang zou brengen, heeft de Raad voor algemene zaken en beleid, het bestuursorgaan van de HcCH, ertoe aangezet het Permanent Bureau opdracht te geven om, samen met een werkgroep bestaande uit een brede waaier van nationale deskundigen, een gids voor goede praktijken voor de interpretatie en toepassing van artikel 13, eerste alinea, onder b), van het Verdrag te ontwikkelen.

Ik maak graag van deze gelegenheid gebruik om mijn dank te betuigen aan al degenen die hebben bijgedragen aan de ontwikkeling en voltooiing van deze gids. Allereerst wil ik in het bijzonder de vele leden van de werkgroep (de volledige lijst van leden is beschikbaar in de gids) bedanken, met name rechter Diana Bryant, die de werkgroep al sinds zijn eerste bijeenkomst in 2013 voorziet. Haar deskundige begeleiding, niet aflatende inzet en grenzeloos geduld zijn van cruciaal belang geweest voor het welslagen van deze gids. Daarnaast wil ik ook alle medewerkers en het groot aantal stagiairs van het Permanent Bureau bedanken die door de jaren heen bij het project betrokken zijn geweest. In overeenstemming met de door de HcCH gehanteerde beste praktijken is deze Gids voor goede praktijken ter goedkeuring voorgelegd aan haar leden. Het feit dat alle (destijds) 83 leden van de HcCH hun goedkeuring aan de gids hebben gehecht, versterkt alleszins de gezaghebbende waarde van de gids als aanvullende bron van informatie over de werking van het Verdrag.

Het is van cruciaal belang dat alle beroepsbeoefenaars, of zij zich nu op regelmatige en zelfs dagelijkse basis, dan wel eenmalig bezighouden met internationale kinderontvoeringszaken, beschikken over de noodzakelijke instrumenten om kinderen en gezinnen bij te staan die zich in deze uiterst hachelijke situaties bevinden. Met deze publicatie hopen wij beroepsbeoefenaars, met name rechters, een instrument in handen te geven dat kan helpen bij de gevoelige beoordeling van de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar. Het is van cruciaal belang dat zij in staat zijn geïnformeerde en snelle beslissingen te nemen over de terugkeer van het kind. De gids bevat voorts nuttige richtsnoeren voor de centrale autoriteiten en andere beroepsbeoefenaars die goed van pas kunnen komen bij gevallen waarin een verweer op basis van artikel 13, eerste alinea, onder b), wordt aangevoerd. De in de gids genoemde beslissingen — die kunnen worden geraadpleegd in Incadat, de gegevensbank van de HcCH inzake internationale ontvoering van kinderen — geven de lezers concrete voorbeelden van de manier waarop de bepaling in specifieke gevallen wordt toegepast.

Tegen deze achtergrond ben ik ervan overtuigd dat deze belangrijke publicatie zal bijdragen aan een betere werking en een meer uniforme toepassing van artikel 13, eerste alinea, onder b), van het Kinderontvoeringsverdrag, en dat dit ten goede zal komen aan kinderen en gezinnen in de hele wereld.

Christophe Bernasconi | *Secretaris-generaal*

Inhoudsopgave

GLOSSARY	7
INTRODUCTION	13
I. Article 13(1)(b) as part of the framework of the 1980 Convention.....	19
1. The principle: return of the child	21
a. Purpose and underlying concepts of the Convention.....	21
i. Removal or retention is wrongful when in breach of rights of custody	21
ii. Wrongful removal or retention is harmful to the child	22
iii. Authorities of the State of habitual residence are best placed to decide custody and access	22
b. A decision on the return: Not a custody determination	22
c. Summary return proceedings.....	23
d. Cooperation between Contracting Parties	23
e. Duty to order the return of the child forthwith.....	23
f. Limited exceptions to the duty to order return forthwith.....	25
g. Restrictive interpretation of the exceptions.....	25
2. Article 13(1)(b) – understanding the grave risk exception	26
a. Three types of “grave risk”	27
b. A grave risk to the child	27
c. Level of “grave risk”	28
d. A “forward-looking” grave risk exception	28
II. Article 13(1)(b) in practice	31
1. Considering the grave risk exception	33
a. Step-by-step analysis	33
b. Protective measures	36
c. Practical arrangements	38
d. Procedural and evidentiary rules	38
i. Burden of proof	38
ii. Limiting information and evidence to the issue of return.....	39
iii. Admissibility of information on the social background of the child	39
iv. Admissibility of the application for return and attached documents.....	40
2. Examples of assertions that can be raised under Article 13(1)(b)	40
a. Domestic violence against the child and / or the taking parent.....	40
b. Economic or developmental disadvantages to the child upon return	44
c. Risks associated with circumstances in the State of habitual residence	45
d. Risks associated with the child’s health	47

e.	The child's separation from the taking parent, where the taking parent would be unable or unwilling to return to the State of habitual residence of the child.....	48
i.	Criminal prosecution against the taking parent in the State of habitual residence of the child due to wrongful removal or retention	50
ii.	Immigration issues faced by the taking parent	51
iii.	Lack of effective access to justice in the State of habitual residence.....	52
iv.	Medical or family reasons concerning the taking parent	53
v.	Unequivocal refusal to return	54
f.	Separation from the child's sibling(s)	55
III.	Good practice for courts in Article 13(1)(b) cases	57
1.	Overarching principle: effective case management	59
2.	Good case management practices	60
a.	Early identification of the relevant issues.....	60
b.	Amicable resolution	60
c.	Participation of the parties in the proceedings	62
d.	Participation of the child in the proceedings	62
e.	Evidence	64
f.	Expert evidence	64
g.	Assistance from Central Authorities and direct judicial communications.....	65
IV.	Good Practice for Central Authorities in Article 13(1)(b) cases	67
1.	General duties of Central Authorities – cooperation and provision of information	69
2.	Limited role of Central Authorities regarding the grave risk exception	70
3.	Good practice for the Central Authority of the requesting State... ..	70
4.	Good practice for the Central Authority of the requested State	71
V.	Useful resources	73
1.	The Explanatory Report on the 1980 Convention	75
2.	The Proceedings of the Fourteenth Session (1980).....	75
3.	The International Child Abduction Database (INCADAT)	75
4.	The Guides to Good Practice published by the HCCH	75
5.	The International Hague Network of Judges (IHNJ)	76
6.	The Judges' Newsletter on International Child Protection	76
7.	Documents prepared by national authorities	77
	Index of cited case law	79

VERKLARENDE WOORDENLIJST

Zaak uit hoofde van artikel 13, eerste alinea, onder b):

In deze gids heeft de term “zaak uit hoofde van artikel 13, eerste alinea, onder b)” betrekking op internationale kinderontvoeringszaken en de terugkeer van een kind of kinderen, die aanhangig zijn gemaakt krachtens het Verdrag van 1980 en waarin een beroep wordt gedaan op de uitzondering uit hoofde van artikel 13, eerste alinea, onder b).

Beheer van rechtszaken:

Deze term verwijst naar de procedure die de rechtbank hanteert om toezicht te houden op de procesvoering teneinde met name te waarborgen dat een zaak snel kan worden behandeld en de procedure geen onnodige vertraging oploopt.

Kindermisbruik:

Afhankelijk van de definitie die in de desbetreffende jurisdictie wordt gebruikt, verwijst de term “kindermisbruik” naar de soorten fysieke, emotionele of psychologische verwaarlozing, mishandeling of seksueel misbruik van een kind, veelal als gevolg van een handeling of het nalaten van een handeling door een ouder of andere persoon.

Rechtstreekse gerechtelijke communicatie:

Rechtstreekse gerechtelijke communicatie verwijst naar communicatie tussen zittende rechters in verschillende jurisdicties naar aanleiding van een specifieke zaak¹.

Huiselijk geweld en geweld binnen het gezin:

Afhankelijk van de definitie die in de desbetreffende jurisdictie wordt gebruikt, verwijst de term “huiselijk geweld” of “geweld binnen het gezin” naar uiteenlopende gewelddadige gedragingen binnen het gezin, waaronder soorten fysiek, emotioneel, psychologisch, seksueel en financieel misbruik. Dit geweld kan zijn gericht tegen een kind (“kindermisbruik”) en/of een partner (ook wel “partnermisbruik” of “intiem geweld” genoemd) en/of andere gezinsleden.

Geweld binnen het gezin:

Zie hierboven onder “huiselijk geweld en geweld binnen het gezin”.

Ernstig risico:

In deze gids verwijst de term “ernstig risico” voor het kind naar het ernstige risico dat bestaat dat het kind door zijn terugkeer wordt blootgesteld aan een lichamelijk of geestelijk gevaar, dan wel op enigerlei andere wijze in een ondraaglijke toestand wordt gebracht.

¹ Zie *Direct Judicial Communications – Emerging Guidance regarding the development of the International Hague Network of Judges and General Principles for Judicial Communications, including commonly accepted safeguards for Direct Judicial Communications in specific cases, within the context of the International Hague Network of Judges*, Den Haag, 2013, blz. 12 (hierna de “Begeleidende richtsnoeren voor rechterlijke mededelingen” genoemd) (ook te raadplegen op de website van Hcch < www.hcch.net > onder “Child Abduction” vervolgens “Direct Judicial Communications”).

Uitzondering wegens ernstig risico op gevaar:

In deze gids verwijst de term “uitzondering wegens ernstig risico op gevaar” naar de uitzondering uit hoofde van artikel 13, eerste alinea, onder b), van het Verdrag van 1980, met inbegrip van de drie soorten ernstig risico, te weten het risico dat het kind wordt blootgesteld aan een lichamelijk gevaar of aan een geestelijk gevaar, dan wel op enigerlei andere wijze in een ondraaglijke toestand wordt gebracht².

Internationaal Haags netwerk van rechters:

Het Internationaal Haags Netwerk van rechters (“International Hague Network of Judges, IHNJ”) is een netwerk van in familierechtelijke zaken gespecialiseerde rechters dat is opgericht in het kader van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht (HccH) om de communicatie en samenwerking tussen rechters op internationaal niveau te vergemakkelijken en om bijstand te verlenen ten behoeve van de doeltreffende werking van het Verdrag van 1980.

Achtergebleven ouder:

De term “achtergebleven ouder” verwijst naar de persoon of instelling die of het lichaam dat beweert dat een kind ongeoorloofd is overgebracht naar of wordt vastgehouden in een andere verdragsluitende staat in strijd met het gezagsrecht uit hoofde van het Verdrag van 1980.

Inschrijving op de rol:

De term “inschrijving op de rol” verwijst naar het plaatsen van een zaak op een lijst van te behandelen geschillen tijdens een terechtzitting.

“Mirror orders”:

“Mirror orders” zijn identieke of vergelijkbare beslissingen van rechtbanken in zowel de aangezochte als de verzoekende staat die slechts in een beperkt aantal rechtsstelsels en jurisdicties worden gehanteerd. Iedere beslissing is afdwingbaar en van toepassing in de staat waar de beslissing is afgegeven.

Praktische regelingen:

Praktische regelingen zijn regelingen die de rechtbank kan toepassen in het kader van een terugkeerbevel om de terugkeer van het kind te vergemakkelijken en te bewerkstelligen. Praktische regelingen zijn niet bedoeld voor zaken waar een ernstig risico mee is gemoeid en moeten worden onderscheiden van beschermende maatregelen.

Beschermende maatregelen:

In deze gids verwijst de term “beschermende maatregelen” in algemene zin naar maatregelen die worden getroffen voor het ondervangen van ernstige risico's.

² Zie Hoofdstuk I.2 van deze gids.

Aangezochte staat:

De staat waarnaar het kind is overgebracht of waar het wordt vastgehouden. Dit is de staat waar de terugkeerprocedure plaatsvindt³.

Verzoekende staat:

De staat waarvan de centrale autoriteit of een individuele partij een verzoek tot terugkeer van het kind heeft ingediend uit hoofde van het Verdrag van 1980. Dit is over het algemeen de staat waar het kind zijn gewone verblijfplaats had voordat het werd overgebracht of vastgehouden⁴.

Terugkeerprocedure:

Het begrip “terugkeerprocedure” verwijst naar de procedure uit hoofde van het Verdrag van 1980 met betrekking tot de terugkeer van een of meer kinderen, die wordt behandeld door de gerechtelijke of administratieve autoriteit van de verdragsluitende staat waarnaar het kind is overgebracht of waar het kind wordt vastgehouden (“aangezochte staat”)⁵.

Afhankelijk van de jurisdictie kan de terugkeerprocedure worden ingesteld door de achtergebleven ouder, een advocaat die de achtergebleven ouder vertegenwoordigt, de centrale autoriteit in de aangezochte staat en/of een openbare instelling, zoals een officier van justitie.

Gezagsrecht:

Het begrip “gezagsrecht” in deze gids verwijst naar zijn autonome definitie uit hoofde van artikel 5, onder a), van het Verdrag van 1980 en omvat “het recht dat betrekking heeft op de zorg voor de persoon van het kind, en in het bijzonder het recht over zijn verblijfplaats te beslissen”.

Persoonlijke vertegenwoordiger van het kind:

Een persoon of instantie die door de rechter is aangewezen of erkend om het kind of de kinderen in de terugkeerprocedure te vertegenwoordigen, met inbegrip van, maar niet beperkt tot, een onafhankelijke in kinderrechten gespecialiseerde advocaat en een wettelijke vertegenwoordiger van het kind.

Ontvoerende ouder:

De persoon die een kind ongeoorloofd zou hebben overgebracht vanuit zijn staat van gewone verblijfplaats naar een andere verdragsluitende staat, of die een kind ongeoorloofd zou hebben vastgehouden in een andere verdragsluitende staat.

³ Zie artikel 11, alinea 2, artikel 12, alinea 3, artikel 13, alinea 1, en artikelen 14, 17, 20 en 24 van het Verdrag van 1980.

⁴ Zie artikel 9 (“verzoekende centrale autoriteit”) en artikel 11, alinea 2, van het Verdrag van 1980.

⁵ Zie artikel 12, alinea 1, van het Verdrag van 1980.

Verbintenis:

Een “verbintenis” is een door een natuurlijke persoon — meestal de achtergebleven ouder — gegeven vrijwillige belofte, toezegging of garantie aan een rechtbank om bepaalde dingen te doen of juist na te laten. Rechtbanken in bepaalde jurisdicties aanvaarden verbintenissen van de achtergebleven ouder met betrekking tot de terugkeer van een kind, of vereisen deze zelfs. Een in een aangezocht gerecht in het kader van een terugkeerprocedure formeel aan een rechter gedane verbintenis, is al dan niet afdwingbaar in de staat waarnaar het kind moet worden teruggebracht⁶.

⁶ In deze gids wordt de definitie van “verbintenissen” aangehouden als gehanteerd in de *Guide to Good Practice under the 1980 Hague Child Abduction Convention: Part I – Central Authority Practice*, Bristol, Family Law (Jordan Publishing), 2003 (hierna “Gids voor goede praktijken betreffende praktijken van centrale autoriteiten” genoemd) (ook te raadplegen op de website van Hcch < www.hcch.net > onder “Publications”).

INLEIDING

1. Deze Gids voor goede praktijken heeft betrekking op **artikel 13, eerste alinea, onder b)**, van *het Verdrag betreffende de burgerrechtelijke aspecten van internationale ontvoering van kinderen van 25 oktober 1980* (hierna het “Verdrag van 1980” of kortweg “het Verdrag” genoemd)⁷, ook wel de “**uitzondering wegens ernstig risico op gevaar**” genoemd⁸.
2. Artikel 13, eerste alinea, onder b)⁹, luidt als volgt:

“[1] Niettegenstaande het bepaalde in het voorgaande artikel, is de rechterlijke of administratieve autoriteit van de aangezochte Staat niet gehouden de terugkeer van het kind te gelasten, indien de persoon, de instelling of het lichaam dat zich tegen de terugkeer verzet, aantoonst dat:
[...]
b) er een ernstig risico bestaat dat het kind door zijn terugkeer wordt blootgesteld aan een lichamelijk of geestelijk gevaar, dan wel op enigerlei andere wijze in een ondraaglijke toestand wordt gebracht.”
3. Het doel van deze gids is op mondiaal niveau de correcte en consequente toepassing van de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar te bevorderen overeenkomstig de voorwaarden en het doel van het Verdrag van 1980, rekening houdend met interpretatiemiddelen zoals het toelichtend verslag bij het Verdrag¹⁰, de eerdere conclusies en aanbevelingen van de Bijzondere Commissie¹¹ en de bestaande gidsen voor goede praktijken betreffende het Verdrag van 1980.

⁷ Deze gids is Deel VI van een reeks door de HcCH gepubliceerde *Gidsen voor goede praktijken onder het Haagse Verdrag van 25 oktober 1980*, zie Hoofdstuk V.4 hieronder. Tenzij anders is aangegeven, verwijst de term “gids” in dit document naar deze specifieke gids (Deel VI uit de reeks).

⁸ Zie voor de definitie van “ernstig risico” en “uitzondering wegens ernstig risico op gevaar” de verklarende woordenlijst hierboven.

⁹ Tenzij anders is aangegeven, heeft een verwijzing naar een artikel in de tekst of in een voetnoot van deze gids betrekking op een artikel van het Verdrag van 1980.

¹⁰ Zie E. Pérez-Vera, “Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention” (hierna het “toelichtend verslag” genoemd), in *Actes et documents de la Quatorzième session (1980)*, Deel III, *Child abduction*, Den Haag, Imprimerie Nationale, 1982, blz. 426 tot en met 473 (ook te raadplegen op de website van HcCH; volg de in voetnoot 2 vermelde link). Het toelichtend verslag, waarin onder meer informatie wordt verstrekt over de voorbereidende werkzaamheden en omstandigheden in verband met de sluiting van het Verdrag, kan dienst doen als aanvullend interpretatiemiddel bij het Verdrag. Zie het *Verdrag van Wenen van 23 mei 1969 inzake het verdragenrecht*, artikelen 31 en 32.

¹¹ De HcCH heeft Bijzondere Commissies in het leven geroepen die door de Secretaris-Generaal bijeen worden geroepen teneinde nieuwe HcCH-verdragen uit te werken of de praktische uitvoering van bestaande HcCH-verdragen te evalueren. De Bijzondere Commissie bestaat uit deskundigen die zijn aangewezen door leden van de HcCH en de verdragsluitende staten bij het Verdrag. De vergaderingen van de Bijzondere Commissie kunnen worden bijgewoond door vertegenwoordigers van andere belanghebbende staten (met name de staten die richting het Permanent Bureau belangstelling hebben getoond voor toetreding tot het Verdrag), alsook door relevante internationale organisaties in de hoedanigheid van waarnemer. De door de Bijzondere Commissie aangenomen conclusies en aanbevelingen (“C&A”) spelen een belangrijke rol waar het de uniforme interpretatie en praktische werking van het Verdrag betreft.

Teneinde dit doel te verwezenlijken, voorziet deze gids in informatie en richtsnoeren betreffende de interpretatie en toepassing van de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar, alsook in goede praktijken uit een uiteenlopende reeks jurisdicties.

4. De gids bestaat uit vijf hoofdstukken. Hoofdstuk I bevat een uiteenzetting van artikel 13, eerste alinea, onder b, in het kader van het Verdrag van 1980. In Hoofdstuk II wordt nader ingegaan op de toepassing van artikel 13, eerste alinea, onder b, in de praktijk. Hoofdstuk III voorziet in operationele richtsnoeren en goede praktijken die tot doel hebben rechtbanken¹² die terugkeerprocedures behandelen, bij te staan zodat het proces zo snel en efficiënt mogelijk kan worden uitgevoerd, en hen te helpen een beoordeling te verrichten met betrekking tot de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar indien hier een beroep op wordt gedaan. Hoofdstuk IV bevat informatie over de rol van de centrale autoriteiten die in het kader van het Verdrag zijn aangesteld¹³, die hen kan helpen bij het behandelen van inkomende en uitgaande zaken waarbij een beroep wordt gedaan op de uitzondering uit hoofde van artikel 13, eerste alinea, onder b). Hoofdstuk V biedt een overzicht van nuttige bronnen. De gids is weliswaar in de eerste plaats bedoeld voor rechtbanken en centrale autoriteiten, maar kan ook nuttig zijn voor advocaten en andere instellingen/organen.
5. Hoewel de gids is toegespitst op artikel 13, eerste alinea, onder b), wordt ook verwezen naar andere bepalingen van het Verdrag van 1980 en andere internationale instrumenten voor zover deze van belang zijn voor de toepassing van dit artikel. Indien van toepassing tussen de verdragsluitende staten kan met name het *Verdrag van 19 oktober 1996 inzake de bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning, de tenuitvoerlegging en de samenwerking op het gebied van ouderlijke verantwoordelijkheid en maatregelen ter bescherming van kinderen* (hierna het “Verdrag van 1996” genoemd) ten goede komen van kinderen die slachtoffer zijn van internationale ontvoering, doordat dit verdrag het Verdrag van 1980 op belangrijke punten aanvult en versterkt¹⁴. De website van HcCH (< www.hcch.net >) bevat geactualiseerde informatie over de vraag of een staat die bij een zaak uit hoofde van artikel 13, eerste alinea, onder b) is betrokken, ook partij is bij het Verdrag van 1996 (onder “Protection of Children” en vervolgens “Status table”).
6. Het feit dat het Verdrag van 1980 ter bevordering van de rechten van het kind nog altijd relevant is, blijkt uit de ontwikkelingen in het internationaal rechtskader sinds de vaststelling ervan¹⁵. De staten die partij zijn bij het *Verdrag van de*

¹² In deze gids hebben verwijzingen naar een “rechtbank” betrekking op de bevoegde rechterlijke of administratieve instantie die de procedure voor de terugkeer van het kind behandelt in het kader van het Verdrag van 1980 (artikel 11).

¹³ Zie artikel 6 van het Verdrag van 1980.

¹⁴ Zie bijvoorbeeld de artikelen 7 en 50 van het Verdrag van 1996. Zie voor meer informatie over de mogelijke toepassing van het Verdrag van 1996 bij gevallen van internationale kinderontvoering bv. het *Praktisch handboek over de werking van het Verdrag van 1996 inzake de bescherming van kinderen*, gepubliceerd door de HcCH, Den Haag, 2014 (hierna het “Praktisch handboek over het Verdrag van 1996” genoemd), beschikbaar op de website van HcCH (volg het in voetnoot 2 vermelde pad), hoofdstuk 13, afdeling A. Zie ook N. Lowe en M. Nicholls, *The 1996 Convention on the Protection of Children*, Jordan Publishing, 2012, hoofdstuk 7.

¹⁵ Zie *Office of the Children Lawyer/Balev*, 2018 SCC 16, *Supreme Court of Canada* (Canada) [Incadat-referentie: HC/E/CA 1389], punt 34, waarin de rechtbank van oordeel was dat

Verenigde Naties van 1989 inzake de rechten van het kind (hierna het “VRK” genoemd), hebben bijvoorbeeld verplichtingen met betrekking tot kwesties zoals de betrokkenheid van het kind bij terugkeerprocedures krachtens het Verdrag van 1980, onder meer wanneer beroep wordt gedaan op de uitzondering uit hoofde van artikel 13, eerste alinea, onder b)¹⁶. In het Verdrag van 1980 wordt het recht van kinderen gewaarborgd om te worden geïnformeerd over de gang van zaken en de gevolgen van terugkeerprocedures, alsook om hun mening met betrekking tot de terugkeerprocedure kenbaar te maken. Als het kind voldoende leeftijd en rijpheid heeft, moet naar behoren rekening worden gehouden met zijn mening.

7. Ondanks het feit dat in de gids een aantal kwesties met betrekking tot interpretatie aan de orde komt, is de gids **niet bedoeld** om invulling te geven aan de interpretatie van artikel 13, eerste alinea, onder b), in individuele gevallen. Dit blijft uitsluitend een zaak voor de autoriteit die bevoegd is om te beslissen over de terugkeer van het kind¹⁷, waarbij naar behoren rekening wordt gehouden met de specifieke omstandigheden van elk afzonderlijk geval. Het is algemeen bekend dat zaken in het kader van het Verdrag van 1980 een zeer specifiek karakter hebben, en de rechtbanken, centrale autoriteiten en andere instanties worden derhalve dringend verzocht hier rekening mee te houden bij het raadplegen van deze gids.
8. Het is voorts van belang te benadrukken dat niets in deze gids mag worden geïnterpreteerd als zijnde bindend voor staten die partij zijn bij het Verdrag van 1980 (of andere verdragen van de HcCH) en hun gerechtelijke of andere autoriteiten. De goede praktijken die in deze gids zijn opgenomen, hebben een louter adviserende functie en zijn onderworpen aan de relevante wetten en procedures, met inbegrip van verschillen in juridische traditie. De gids is daarnaast niet bedoeld om de rechtspositie in alle verdragsluitende staten uiteen te zetten en bevat noodzakelijkerwijs uitsluitend beperkte verwijzingen naar nationale jurisprudentie en vergelijkend recht. Tot slot dient te worden opgemerkt dat de zaken waarnaar wordt verwezen, zijn bedoeld om voorbeelden te geven van de manier waarop sommige rechtbanken omgaan met beweringen over een ernstig risico¹⁸, en niet om rechters of andere partijen die deze gids gebruiken, te voorzien van nauwgezette of precieze aanwijzingen. Verwijzingen naar

zowel het Verdrag van 1980 als het VRK erop gericht is de belangen van het kind zo goed mogelijk te beschermen, de identiteit van het kind en de familierechtelijke betrekkingen te beschermen, en de ongeoorloofde overbrenging en vasthouding van kinderen te voorkomen, en dat beide verdragen zijn gebaseerd op het beginsel dat indien een kind een mate van rijpheid heeft bereikt die rechtvaardigt dat met zijn mening rekening wordt gehouden, het kind uit hoofde van artikel 13, tweede alinea, van het Haagse Verdrag de kans moet krijgen aan te geven waar het wil wonen, zoals hieronder uiteengezet.

¹⁶ Zie bijvoorbeeld artikel 12 van het VRK.

¹⁷ Conclusies en aanbevelingen van Deel I en Deel II van de Bijzondere Commissie over de praktische werking van het Kinderontvoeringsverdrag van 1980 en het Kinderbeschermingsverdrag van 1996, en een verslag van Deel II van de vergadering, punt 62, alsook Conclusies en aanbevelingen en verslag van Deel I van de Zesde Vergadering van de Bijzondere Commissie over de praktische werking van het Haagse Kinderontvoeringsverdrag van 1980 en het Haagse Kinderbeschermingsverdrag van 1996 (1-10 juni 2011), C&A nr. 13 (beide documenten zijn beschikbaar op de website van HcCH op < www.hcch.net > onder “Child Abduction Section” en vervolgens “Special Commission meetings on the practical operation of the Convention”, “Previous Special Commission meetings”).

¹⁸ Zie voor de definitie van “ernstig risico” de verklarende woordenlijst hierboven.

jurisprudentie dienen ter illustratie van specifieke kwesties die in het desbetreffende hoofdstuk van de gids aan de orde komen, ongeacht de beslissing die in dat specifieke geval is genomen. Alle in deze gids aangehaalde beslissingen zijn te vinden in Incadat¹⁹, inclusief de volledige tekst van de beslissing in de oorspronkelijke taal, alsmede een samenvatting ervan in het Engels, Frans of Spaans, een combinatie van twee van deze talen, of in alle drie de talen. De gids bevat korte samenvattingen van de relevante kwesties om een snelle indicatie te geven van de relevantie van de jurisprudentie. Er zij op gewezen dat recentere jurisprudentie oudere beslissingen ongedaan kan maken of kan wijzigen. De lezers van de gids dienen in Incadat of via andere bronnen na te gaan of er recentere jurisprudentie bestaat over het specifieke aspect van artikel 13, eerste alinea, onder b), voor zover dit van belang is voor de desbetreffende zaak.

9. Alle verdragsluitende staten worden aangespoord hun eigen praktijken bij de toepassing van artikel 13, eerste alinea, onder b), te evalueren en, indien nodig en haalbaar, te verbeteren.
10. De HccH wil graag de vele deskundigen bedanken die hun kennis en ervaring hebben gedeeld ten behoeve van de totstandkoming van dit document, met name de leden van de werkgroep voor de ontwikkeling van de gids, voorgezeten door rechter Diana Bryant (Australië), en samengesteld uit rechters, overheidsfunctionarissen (onder meer medewerkers van de centrale autoriteiten), academische/interdisciplinaire deskundigen en particuliere beroepsbeoefenaars uit verschillende rechtsgebieden²⁰.

¹⁹ De gegevensbank van de HccH inzake internationale ontvoering van kinderen. Zie Deel V van deze gids.

²⁰ De volgende deskundigen waren, in alle dan wel in bepaalde fasen, betrokken bij de opstelling van deze gids: Rechters: rechter Diana Bryant (Australië), voorzitter van de werkgroep, rechter Queeny Au-Yeung (China, SAR Hongkong), rechter María Lilián Silvera (Uruguay), rechter Oscar Gregorio Cervera Rivero (Mexico), rechter Jacques Chamberland (Canada), rechter Bebe Pui Ying Chu (China, SAR Hongkong), rechter Martina Erb-Klünemann (Duitsland), rechter Yetkin Ergün (Turkije), rechter Francisco Javier Forcada Miranda (Spanje), rechter Ramona Gonzalez (Verenigde Staten van Amerika), rechter Hale (Verenigd Koninkrijk), rechter Katsuya Kusano (Japan), rechter Torunn Kvisberg (Noorwegen), rechter Moylan (Verenigd Koninkrijk), rechter Annette Olland (Nederland), rechter Tomoko Sawamura (Japan), rechter Belinda Van Heerden (gepensioneerd) (Zuid-Afrika), rechter Hironori Wanami (Japan); Overheidsfunctionarissen: mevrouw Aline Albuquerque (Brazilië), de heer Hatice Seval Arslan (Turkije), mevrouw Frauke Bachler (Duitsland), mevrouw Gonca Gülfem Bozdog (Turkije), mevrouw Natália Camba Martins (Brazilië), mevrouw Marie-Alice Esterhazy (Frankrijk), mevrouw Victoria Granillo Ocampo (Argentinië), mevrouw Juhee Han (Republiek Korea), de heer Christian Höhn (Duitsland), mevrouw Emmanuelle Jacques (Canada), mevrouw Leslie Kaufman (Israël), de heer Luiz Otávio Ortigão de Sampaio (Brazilië), de heer Francisco George Lima Beserra (Brazilië), mevrouw Tuskasa Murata (Japan), mevrouw Jocelyne Palenne (Frankrijk), mevrouw Marie Riendeau (Canada), mevrouw Andrea Schulz (Duitsland), mevrouw Petunia Itumeleng Seabi-Mathope (Zuid-Afrika), de heer Agris Skudra (Letland), de heer Daniel Trecca (Uruguay), mevrouw Kumiko Tsukada (Japan), de heer Yuta Yamasaki (Japan), de heer Juan Francisco Zarricueta Baeza (Chili); Academische/interdisciplinaire deskundigen en particuliere beroepsbeoefenaars: de heer Nicholas Bala (Canada), de heer Stephen Cullen (Verenigde Staten van Amerika), mevrouw Mikiko Otani (Japan), mevrouw Heidi Simoni (Zwitserland), mevrouw Zenobia Du Toit (Zuid-Afrika).

**Artikel 13, eerste
alinea, onder b),
in het kader van
het Verdrag van
1980**

1. Het beginsel: de terugkeer van het kind

a. Doelstelling en onderliggende beginselen van het Verdrag

11. Volgens de preambule beoogt het Verdrag “in internationaal verband kinderen te beschermen tegen de schadelijke gevolgen van ongeoorloofd overbrengen of niet doen terugkeren en procedures vast te stellen, die de onmiddellijke terugkeer van het kind waarborgen naar de staat waar het zijn gewone verblijfplaats heeft, alsmede de bescherming van het omgangsrecht te verzekeren”. Deze doelstellingen komen ook tot uiting in artikel 1²¹.

12. Het Verdrag is gebaseerd op de volgende gerelateerde beginselen.

i. ***Het overbrengen of het niet doen terugkeren wordt als ongeoorloofd beschouwd wanneer dit geschiedt in strijd met een gezagsrecht***

13. Het eerste onderliggende beginsel betreft het feit dat de overbrenging of het niet doen terugkeren van een kind als ongeoorloofd wordt beschouwd wanneer dit geschiedt in strijd met een gezagsrecht²². Een ouder met gezamenlijk of geen ouderlijk gezag dient derhalve toestemming te vragen en te verkrijgen van een andere persoon (gewoonlijk de andere ouder), instelling of andere instantie die

²¹ Artikel 1 luidt als volgt:
Dit Verdrag heeft tot doel:

- a) de onmiddellijke terugkeer te verzekeren van kinderen die ongeoorloofd zijn overgebracht of worden vastgehouden in een verdragsluitende staat; en
- b) het in een verdragsluitende staat bestaande recht betreffende het gezag en het omgangsrecht in de andere verdragsluitende staten daadwerkelijk te doen eerbiedigen.

²² Uit hoofde van artikel 3 wordt het overbrengen of het niet doen terugkeren van een kind als ongeoorloofd beschouwd wanneer:

- a) dit geschiedt in strijd met een gezagsrecht, dat is toegekend aan een persoon, een instelling of enig ander lichaam, alleen of gezamenlijk, ingevolge het recht van de staat waarin het kind onmiddellijk voor zijn overbrenging of vasthouding zijn gewone verblijfplaats had; en
- b) dit recht alleen of gezamenlijk daadwerkelijk werd uitgeoefend op het tijdstip van het overbrengen of het niet doen terugkeren, dan wel zou zijn uitgeoefend, indien een zodanige gebeurtenis niet had plaatsgevonden.

Het gezagsrecht kan in het bijzonder voortvloeien uit een toekenning van rechtswege, een rechterlijke of administratieve beslissing, of een overeenkomst die geldig is ingevolge het recht van die staat. In sommige jurisdicties kan bij het vaststellen van het gezagsrecht ook het vetorecht van een ouder in overweging worden genomen om zijn toestemming te weigeren voor het overbrengen van het kind vanuit de desbetreffende jurisdictie (“*ne exeat* rechten”). Zie de uitspraak in de zaak *Abbott/Abbott* 130 S Ct. 1983 (2010) van 17 mei 2010, *Supreme Court* (de VS) [Incadat-referentie: HC/E/USf 1029], punt 3, waarin de rechtbank in de samenvatting van haar standpunt ten aanzien van het Verdrag van 1980 tot de conclusie kwam dat dit standpunt in hoge mate mede was gebaseerd op de standpunten van de andere verdragsluitende staten ten aanzien van deze kwestie, in de zin dat “*ne exeat* rechten” uit hoofde van het Verdrag als gezagsrecht worden beschouwd.

gezagsrecht bezit²³ of, indien dit niet mogelijk is, de toestemming van de rechter, alvorens het kind over te brengen naar of vast te houden in een andere staat.

ii. *Het ongeoorloofd overbrengen of het niet doen terugkeren heeft schadelijke gevolgen voor het kind*

14. Het tweede onderliggende beginsel betreft het feit dat de ongeoorloofde overbrenging of het niet doen terugkeren van een kind schadelijk is voor het welzijn van het kind²⁴ en dat het, behoudens de beperkte uitzonderingen waarin het Verdrag voorziet, in het belang van het kind is om terug te keren naar de staat waar het zijn gewone verblijfplaats heeft.

iii. *De autoriteiten van de staat waar het kind zijn gewone verblijfplaats heeft, zijn het best in staat om beslissingen te nemen betreffende gezags- en omgangsrecht*

15. Het derde onderliggende beginsel betreft het feit dat de rechtbank in de staat waar het kind zijn gewone verblijfplaats heeft, doorgaans het best in staat is een beslissing ten gronde te nemen over geschillen met betrekking tot gezagsrechten (doorgaans op basis van een uitgebreide beoordeling van “de belangen van het kind”), onder meer omdat zij in het algemeen op eenvoudigere wijze vollediger informatie en bewijsstukken kunnen opvragen die van belang zijn voor het nemen van deze beslissingen. De terugkeer van het ongeoorloofd overgebrachte of vastgehouden kind naar zijn staat van gewone verblijfplaats herstelt derhalve niet alleen de *status quo ante*, maar maakt het ook mogelijk om eventuele geschillen in verband met het gezags- of omgangsrecht te beslechten, onder meer door de verhuizing van het kind naar een andere staat te gelasten door de rechtbank die het best in staat is het belang van het kind doeltreffend te beoordelen²⁵. Dit derde beginsel is gebaseerd op het beginsel van internationaal wederzijds respect waaruit volgt dat de verdragsluitende staten

“[...] ervan overtuigd zijn dat zij ondanks hun verschillen tot éénzelfde juridische gemeenschap behoren, binnen dewelke de overheden van elke staat erkennen dat de overheid van één van hen — die van de gewone verblijfplaats van het kind — in principe het best geplaatst is om zich over het recht van bewaring en van bezoek uit te spreken²⁶.”

b. *Beslissingen betreffende terugkeer: geen beslissing betreffende het gezag*

16. Met de bovengenoemde doelstelling van het Verdrag en de onderliggende beginselen wordt de beperkte werkingssfeer afgebakend van het Verdrag dat

²³ Zie voor de definitie van “gezagsrecht” de verklarende woordenlijst hierboven.

²⁴ Zie de preambule van het Verdrag van 1980.

²⁵ In artikel 16 wordt de toepassing van dit beginsel verder versterkt in de vorm van de specifieke bepaling dat de autoriteiten van de staat waarnaar het kind is overgebracht of waar het ongeoorloofd wordt vastgehouden, zich niet over het gezagsrecht ten gronde kunnen uitspreken. In artikel 19 is voorts bepaald dat “een ingevolge dit Verdrag genomen beslissing betreffende de terugkeer van het kind [...] geen betrekking op het gezagsrecht zelf [heeft]”.

²⁶ Zie het toelichtend verslag (*op. cit.* Voetnoot 10), par. 34 en 41.

uitsluitend betrekking heeft op de onmiddellijke terugkeer van een ongeoorloofd overgebracht of vastgehouden kind naar de staat van zijn gewone verblijfplaats²⁷, behoudens de beperkte uitzonderingen waarin het Verdrag voorziet²⁸. Daarbij worden de in de staat van de gewone verblijfplaats bestaande gezagsrechten in acht genomen in de andere verdragsluitende staten. Waar het de onmiddellijke terugkeer van kinderen betreft, *heeft het Verdrag geen betrekking op de uitoefening van het gezags- en omgangsrecht*, die immers voorbehouden is aan de autoriteiten van de staat van de gewone verblijfplaats (zie punt hierboven).

c. Versnelde terugkeerprocedures

17. Met het oog op het verwezenlijken van de beoogde doelstelling voorziet het Verdrag in een versnelde procedure voor het indienen van een verzoek tot terugkeer, in het algemeen door of namens een achtergebleven ouder (“terugkeerprocedure”)²⁹. Dit verzoek wordt ingediend bij de bevoegde rechtbank of instantie van de “verdragsluitende staat waar het kind zich bevindt” (artikel 12, alinea 1), d.w.z. in de “aangezochte staat”³⁰, overeenkomstig de nationale procedures en praktijken. Daartoe maakt de rechtbank gebruik van de snelst mogelijke procedures (artikelen 2 en 11)³¹.

d. Samenwerking tussen de verdragsluitende staten

18. Met het oog op de verwezenlijking van het doel van het Verdrag en de bevordering van de goede werking ervan, voorziet het Verdrag bovendien in een systeem van nauwe samenwerking tussen de gerechtelijke en administratieve autoriteiten van de verdragsluitende staten³². Dit gebeurt via de centrale autoriteiten³³ die in elk van de verdragsluitende staten zijn aangesteld en waarvan de taken voornamelijk in artikel 7 uiteen zijn gezet. Informatie over de taken van de centrale autoriteiten in zaken waarin een beroep wordt gedaan op de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar en de daarmee verband houdende goede praktijken, vindt u in Hoofdstuk IV van de gids. De samenwerking tussen gerechtelijke instanties kan door het IHNJ worden bevorderd³⁴.

e. Verplichting om de onmiddellijke terugkeer van het kind te gelasten

²⁷ Artikel 21 betreft het omgangsrecht en valt buiten het toepassingsgebied van deze gids.

²⁸ Zie het toelichtend verslag (*op. cit.* voetnoot 10), par. 35.

²⁹ Zie voor de definitie van “terugkeerprocedure” de verklarende woordenlijst hierboven.

³⁰ Zie voor de definitie van “aangezochte staat” de verklarende woordenlijst hierboven.

³¹ Zie artikel 2. De verdragsluitende staten wordt verzocht voor elk vraagstuk dat betrekking heeft op het onderwerp van het Verdrag, gebruik te maken van de snelst mogelijke procedures die beschikbaar zijn op grond van hun nationaal recht, zie het toelichtend verslag (*op. cit.* voetnoot 10), par. 63.

³² *Ibid.*, punt 35.

³³ De lijst van aangestelde centrale autoriteiten en hun contactgegevens staan op de website van Hcch op < www.hcch.net > onder “Child Abduction” en vervolgens “Authorities”.

³⁴ De lijst van aangewezen leden van het IHNJ is beschikbaar op de website van Hcch < www.hcch.net > onder “Child Abduction”) en vervolgens “The International Hague Network of Judges”.

19. Wanneer een kind in de zin van artikel 3 ongeoorloofd is overgebracht naar of wordt vastgehouden in een verdragsluitende staat die niet zijn gewone verblijfplaats is, is de bevoegde rechtbank of autoriteit die het terugkeerverzoek behandelt, verplicht de onmiddellijke terugkeer van het kind te gelasten (artikel 12, eerste alinea)³⁵.
20. In het Verdrag is niet bepaald *aan wie* het kind moet worden overgedragen. Meer in het bijzonder houdt het Verdrag geen verplichting in om het kind aan *de achtergebleven ouder* over te dragen. In het Verdrag is evenmin aangegeven naar welke plaats het kind in de staat van gewone verblijfplaats moet worden teruggebracht. Deze flexibiliteit is bewust toegepast en versterkt het onderliggende beginsel dat de vraag met betrekking tot wie de zorg voor het kind na terugkeer op zich zal nemen, moet worden beantwoord door de bevoegde rechtbank of autoriteit in de staat van de gewone verblijfplaats, overeenkomstig het recht inzake het gezagsrecht, rekening houdend met regelingen die mogelijk van toepassing zijn tussen de ouders of andere belanghebbenden³⁶.
21. De verplichting tot de *onmiddellijke* terugkeer van het kind wordt verder kracht bijgezet in artikel 11, uit hoofde waarvan wordt vereist dat de bevoegde rechtbanken of autoriteiten snel moeten optreden bij de behandeling van de procedure voor de terugkeer van kinderen en dat, indien binnen zes weken na de inleiding van de procedure geen beslissing is genomen, het recht bestaat een verklaring te vragen met betrekking tot de redenen van deze vertraging³⁷. Deze verplichting brengt een “dubbel aspect” met zich mee: ten eerste moet er gebruik worden gemaakt van de snelst mogelijke procedures waarin het betreffende rechtsstelsel voorziet³⁸; ten tweede moeten verzoeken, voor zover mogelijk, met voorrang worden behandeld³⁹.

³⁵ Zie ook artikel 1, onder a). Daarnaast wordt in artikel 18 de plicht om de onmiddellijke terugkeer te waarborgen, verder versterkt in de vorm van het beginsel dat de bepalingen van hoofdstuk III van het Verdrag (“terugkeer van het kind”) niet de bevoegdheid van de rechterlijke of administratieve autoriteit beperken om op ongeacht welk tijdstip de terugkeer van het kind te gelasten. Hieruit volgt dat de bevoegde rechtbank of autoriteit die de terugkeerprocedure behandelt, gemachtigd is de terugkeer van het kind te gelasten door een beroep te doen op andere, gunstigere bepalingen ter verwezenlijking van dit doel, bijvoorbeeld door een in de verzoekende staat vastgestelde gezagsregeling te erkennen en ten uitvoer te leggen, in het bijzonder uit hoofde van het Verdrag van 1996, zie de punten 47 en 48 hieronder.

³⁶ Zie het toelichtend verslag (*op. cit.* voetnoot 10), par. 110.

³⁷ Voor meer informatie over de verplichting om snel op te treden, raadpleegt u de *Guide to Good Practice under the 1980 Hague Child Abduction Convention: Part II – Implementing Measures*, Bristol, Family Law (Jordan Publishing), 2003 (hierna “Gids voor goede praktijken betreffende uitvoeringsmaatregelen” genoemd) (ook te raadplegen op de website van HcCH; volg het in voetnoot 2 vermelde pad), bv. punt 1.5 van Hoofdstuk 1 en de Hoofdstukken 5 en 6.

³⁸ Zie artikel 2 voor de verplichting om gebruik te maken van “de snelst mogelijke procedures”.

³⁹ Het verzoek om een verklaring kan worden ingediend door de verzoeker of door de centrale autoriteit van de aangezochte staat, ofwel op eigen initiatief ofwel op verzoek van de centrale autoriteit van de verzoekende staat (artikel 11). Zie het toelichtend verslag (*op. cit.* voetnoot 10), par. 104 en 105. Informatie over de vraag of maatregelen zijn getroffen om te waarborgen dat de gerechtelijke en administratieve autoriteiten van een verdragsluitende staat terugkeerprocedures snel in behandeling kunnen nemen, is te vinden in de landenprofielen (beschikbaar op de website van HcCH op < www.hcch.net > onder “Child Abduction” en vervolgens “Country Profiles”), punt 10.3, onder d).

22. De verplichting om snel te handelen, houdt niet in dat de rechtbank kwesties niet grondig moet beoordelen, onder meer in zaken waarin een beroep wordt gedaan op de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar. Deze verplichting houdt echter wel in dat de rechtbank op zeer gerichte en snelle wijze uitsluitend de informatie en/of bewijsstukken verzamelt en beoordeelt die nodig zijn voor de betreffende kwestie, waarbij soms gebruik wordt gemaakt van door deskundigen aangeleverd advies en bewijs.

f. Beperkte uitzonderingen op de verplichting tot onmiddellijke terugkeer

23. Het Verdrag voorziet in beperkte uitzonderingen op het beginsel van de terugkeer van het kind. Indien en wanneer met succes een beroep wordt gedaan op deze uitzonderingen, is de rechtbank van de verzoekende staat “niet gehouden de terugkeer van het kind te gelasten” naar de staat van de gewone verblijfplaats, en kan de rechtbank derhalve naar eigen oordeel besluiten de terugkeer van het kind niet te gelasten. Deze uitzonderingen zijn vervat in artikel 12, tweede alinea⁴⁰, artikel 13, eerste alinea, onder a)⁴¹, artikel 13, eerste alinea, onder b), artikel 13, tweede alinea⁴², en artikel 20⁴³.
24. Uit de opgesomde uitzonderingen blijkt dat de niet-terugkeer van een ongeoorloofd overgebracht of vastgehouden kind volgens het Verdrag soms gerechtvaardigd is. Van het algemene beginsel dat de onmiddellijke terugkeer in het belang van het kind is, kan derhalve in individuele gevallen worden afgeweken wanneer is vastgesteld dat sprake is van een uitzondering.

g. Restrictieve interpretatie van de uitzonderingen

25. De opgesomde uitzonderingen moeten echter restrictief worden toegepast. In het toelichtend verslag staat vermeld dat alleen een beroep op de uitzonderingen mag worden gedaan voor zover zij daadwerkelijk van toepassing zijn, en dat de uitzonderingen derhalve restrictief moeten worden toegepast om te voorkomen dat het Verdrag een dode letter wordt⁴⁴.

⁴⁰ Indien meer dan één jaar is verstreken tussen de ongeoorloofde overbrenging of vasthouding en het tijdstip van de indiening van het verzoek bij de rechterlijke of administratieve autoriteit die bevoegd is om over de terugkeer te beslissen, en is aangetoond dat het kind inmiddels is geworteld in zijn nieuwe omgeving.

⁴¹ Indien is aangetoond dat de persoon of instelling die of een andere lichaam dat de zorg had voor de persoon van het kind, het recht betreffende zijn of haar gezagsrechten niet daadwerkelijk uitoefende ten tijde van de overbrenging of het niet doen terugkeren, of naderhand in deze overbrenging of het niet doen terugkeren had toegestemd of berust.

⁴² Indien de rechtbank vaststelt dat het kind zich verzet tegen zijn terugkeer en een leeftijd en mate van rijpheid heeft bereikt die rechtvaardigen dat met zijn mening rekening wordt gehouden.

⁴³ Indien het gelasten van de terugkeer op grond van de fundamentele beginselen van de aangezochte staat betreffende de bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden niet zou zijn toegestaan.

⁴⁴ Zie het toelichtend verslag (*op. cit.* voetnoot 10), par. 34.

Volgens het verslag zou een structureel beroep op de uitzonderingen, als gevolg waarvan de gewone verblijfplaats van het kind zou worden vervangen door het door de ontvoerende partij gekozen forum, de gehele strekking van het Verdrag tenietdoen door de inbreuk op het beginsel van wederzijds vertrouwen dat aan het Verdrag ten grondslag ligt⁴⁵.

26. De uitzonderingen zijn weliswaar in het leven geroepen ten behoeve van de belangen van het kind⁴⁶, maar mogen er niet toe leiden dat terugkeerprocedures uitlopen op procedures betreffende het gezag. De uitzonderingen zijn gericht op de (mogelijke niet-)terugkeer van het kind. Zij mogen geen betrekking hebben op kwesties in verband met gezag, noch aanleiding geven tot een volledige “beoordeling van de belangen van het kind” in het kader van de terugkeerprocedure. De bevoegde rechter of de autoriteit die de terugkeerprocedure behandelt, moet de bepalingen van het Verdrag toepassen en vermijden dat wordt ingegrepen in kwesties waarover de staat van de gewone verblijfplaats moet beslissen⁴⁷.
27. De uitzonderingen dienen echter een legitiem doel nu het Verdrag niet in een automatisch terugkeermechanisme voorziet. Aantijgingen dat er sprake zou zijn van een ernstig risico, dienen onverwijld te worden onderzocht, voor zover dit op grond van de uitzondering binnen de beperkte werkingssfeer van de terugkeerprocedure is vereist.
28. Dit houdt in dat het Verdrag weliswaar tot doel heeft de schadelijke gevolgen van internationale ontvoering van kinderen te beperken door de onmiddellijke terugkeer van het kind te waarborgen naar de staat waar het zijn gewone verblijfplaats heeft en waar eventuele kwesties in verband met gezag/omgang, alsook daarmee samenhangende kwesties, moeten worden afgewikkeld, maar dat er desalniettemin uitzonderlijke situaties zijn waarin de niet-terugkeer van het kind gerechtvaardigd is.

2. Artikel 13, eerste alinea, onder b) — een toelichting op de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar

29. De uitzondering wegens ernstig risico op gevaar is gebaseerd op het primaire belang van iedere persoon om niet te worden blootgesteld aan een lichamelijk of geestelijk gevaar, dan wel op enigerlei andere wijze in een ondraaglijke toestand te worden gebracht⁴⁸.

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ *Ibid.*, punt 29.

⁴⁷ Zie artikel 16 van het Verdrag van 1980.

⁴⁸ Zie het toelichtend verslag (*op. cit.* voetnoot 10), par. 29.

a. De drie soorten “ernstige risico’s”

30. In artikel 13, eerste alinea, onder b), worden drie soorten risico’s genoemd:
- een ernstig risico⁴⁹ dat het kind door zijn terugkeer wordt blootgesteld aan een lichamelijk gevaar;
 - een ernstig risico dat het kind door zijn terugkeer wordt blootgesteld aan een geestelijk gevaar; of
 - een ernstig risico dat het kind door zijn terugkeer op enigerlei andere wijze in een ondraaglijke toestand wordt gebracht.
31. Op ieder soort ernstig risico kan afzonderlijk een beroep worden gedaan ter rechtvaardiging van een uitzondering op de verplichting tot onmiddellijke terugkeer van het kind, en deze drie soorten risico’s worden dan ook, al naar gelang de feiten van het geval in kwestie, elk op zich in procedures aangevoerd. Hoewel dit afzonderlijke soorten risico’s betreft, worden deze drie soorten in de praktijk echter vaak gezamenlijk aangevoerd en maken rechtbanken in hun beslissingen daartussen niet altijd een duidelijk onderscheid.

b. Een ernstig risico voor het kind

32. Uit de formulering van artikel 13, eerste alinea, onder b), blijkt dat het gaat om de vraag of “er een ernstig risico bestaat dat het kind door zijn terugkeer wordt blootgesteld aan een lichamelijk of geestelijk gevaar, dan wel op enigerlei andere wijze in een ondraaglijke toestand wordt gebracht”.
33. Ook de blootstelling van een ouder aan lichamelijk of geestelijk gevaar zou in uitzonderlijke omstandigheden kunnen leiden tot een ernstig risico dat het kind door zijn terugkeer wordt blootgesteld aan een lichamelijk of geestelijk gevaar, dan wel op enigerlei andere wijze in een ondraaglijke toestand wordt gebracht. De uitzondering van artikel 13, eerste alinea, onder b), vereist bijvoorbeeld niet dat het kind het directe of primaire slachtoffer van lichamelijk gevaar moet zijn indien er voldoende bewijs is dat er wegens ernstig risico op gevaar voor de ontvoerende ouder sprake is van een ernstig risico op gevaar voor het kind.

⁴⁹ Zie voor de definitie van “ernstig risico” en “uitzondering wegens ernstig risico op gevaar” de verklarende woordenlijst hierboven.

c. Het niveau van het “ernstige risico”

34. Het begrip “ernstig” heeft betrekking op het risico en niet op het gevaar voor het kind. Dit geeft aan dat het risico reëel en dusdanig ernstig moet zijn om als “ernstig” te worden aangemerkt⁵⁰. Het niveau van het gevaar moet dusdanig zijn dat sprake is van een “ondraaglijke toestand”⁵¹, ofwel een toestand die voor een kind niet te verdragen is. Het relatieve risiconiveau dat noodzakelijk is om een risico als ernstig aan te merken, kan echter afhankelijk zijn van de aard en ernst van het mogelijke gevaar voor het kind⁵².

d. Een “toekomstgerichte” uitzondering wegens ernstig risico op gevaar

35. Uit de formulering van artikel 13, eerste alinea, onder b), blijkt ook dat de uitzondering “toekomstgericht” is in de zin dat deze is gericht op de omstandigheden van het kind *bij terugkeer* en op de vraag of het kind in de betreffende omstandigheden zou worden blootgesteld aan een ernstig risico.
36. Hoewel de beoordeling van de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar gewoonlijk een beoordeling vereist van de informatie/bewijsstukken waarop de persoon, de instelling of een ander lichaam zich beroept bij het zich verzetten tegen de terugkeer van het kind (meestal de ontvoerende ouder), mag deze niet worden beperkt tot een beoordeling van de omstandigheden vóór of ten tijde van

⁵⁰ *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* [2011] UKSC 27, [2012] 1 A.C. 144, 10 juni 2011, *United Kingdom Supreme Court (England and Wales)* (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UKe 1068], punt 33. Zie ook het toelichtend verslag (*op. cit.* voetnoot 10), par. 29. Met het begrip “ernstig risico” willen de opstellers duidelijk maken dat deze uitzondering naar hun mening op restrictieve wijze moet worden toegepast in overeenstemming met de algemene benadering van de uitzonderingen uit hoofde van het Verdrag. Tijdens het opstellen is voor een minder ruime formulering van artikel 13, alinea 1, onder b), gekozen dan oorspronkelijk was voorgesteld. De oorspronkelijke term die in de uitzondering werd gebruikt, was “aanzienlijk risico”, die werd vervangen door “ernstig risico”, aangezien het woord “ernstig” als genuanceerdere term werd gezien. Zie ook *Actes et documents de la Quatorzième session (1980)* (*op. cit.* voetnoot 10), blz. 362.

⁵¹ Zie bijvoorbeeld *Thomson/Thomson*, [1994] 3 SCR 551, 20 oktober 1994, *Supreme Court of Canada* (Canada) [Incadat-referentie: HC/E/CA 11], punt 596, waarin de rechtbank van oordeel was dat het in artikel 13, eerste alinea, onder b), bedoelde lichamelijk of geestelijk gevaar een niveau van gevaar betreft dat tevens een ondraaglijke toestand vormt. Zie ook *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (zie voetnoot 50 hierboven), punt 34, en *EW/LP*, HCMP1605/2011, 31 januari 2013, *High Court of the Hong Kong Special Administrative Region* (China) [Incadat-referentie: HC/E/CNh 1408], punt 11, waarin de respectieve rechtbanken in beide beslissingen verwijzen naar het arrest *Re D*, [2006] 3 WLR 0989, 16 november 2006, *United Kingdom House of Lords (England and Wales)* (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UKe 880], punt 52, door te stellen dat “ondraaglijk” sterk is uitgedrukt maar, waar dit woord betrekking heeft op een kind, dit moet verwijzen naar een toestand die voor het desbetreffende kind in de desbetreffende omstandigheden niet te verdragen is.

⁵² *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (zie voetnoot 50 hierboven), punt 33, waarin de rechtbank opmerkte dat het woord “ernstig” weliswaar meer betrekking heeft op het risico dan op het gevaar, maar er in gewone taal een verband tussen deze twee begrippen bestaat. Een relatief laag risico op dodelijk of daadwerkelijk ernstig letsel kan derhalve als “ernstig” worden aangemerkt, terwijl voor andere, minder ernstige vormen van gevaar een hoger risiconiveau vereist kan zijn.

de ongeoorloofde overbrenging of vasthouding. Deze beoordeling vereist een blik op de toekomst, d.w.z. op de omstandigheden die van toepassing zouden zijn als het kind onmiddellijk zou worden teruggezonden. De beoordeling van de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar moet dan ook, indien dit noodzakelijk en passend wordt geacht, tevens betrekking hebben op de beschikbaarheid van passende en doeltreffende beschermende maatregelen in de staat van de gewone verblijfplaats⁵³.

37. Toekomstgericht houdt echter niet in dat gedragingen en voorvallen uit het verleden niet relevant kunnen zijn voor de beoordeling van een ernstig risico⁵⁴ in het geval van een terugkeer van het kind naar de staat van de gewone verblijfplaats. Zo kunnen bijvoorbeeld eerdere voorvallen van huiselijk geweld of geweld binnen het gezin, afhankelijk van de specifieke omstandigheden, bewijskracht hebben waar het de vraag betreft of sprake is van een ernstig risico. Niettemin houden gedragingen en voorvallen uit het verleden niet per definitie in dat er geen doeltreffende beschermende maatregelen beschikbaar zouden zijn om het kind te beschermen tegen het ernstige risico⁵⁵.

⁵³ Zie punt 43 e.v. hieronder voor beschermende maatregelen in zaken uit hoofde van artikel 13, alinea 1, onder b).

⁵⁴ Zie voor de definitie van "ernstig risico" de verklarende woordenlijst hierboven.

⁵⁵ Zie bijvoorbeeld 12 UF 532/16, 6 juli 2016, *Oberlandesgericht München Senat für Familiensachen* (Duitsland) [Incadat-referentie: HC/E/DE 1405], punt 42, waarin de rechtbank van oordeel was dat er bij terugkeer niet per definitie een risico op gevaar bestond als gevolg van eerder vermeend gewelddadig gedrag, en vaststelde dat er een bindend gerechtelijk bevel was afgegeven op basis waarvan de ontvoerende ouder passende bescherming kon aanvragen tegen dit vermeende gedrag van de achtergebleven ouder; *H.Z./State Central Authority*, 6 juli 2006, Full Court of the Family Court of Australia in Melbourne (Australië) [Incadat-referentie: HC/E/AU 876], punt 40, waarin de rechtbank bij de bespreking van gewelddadig en ongepast gedrag uit het verleden vaststelde dat het verleden weliswaar een goede voorspeller van de toekomst kan zijn, maar alsnog geen bepalende factor is, en dat de beschikbaarheid van rechtmatige bescherming tegen dergelijk gedrag ervoor zorgde dat niet kon worden vastgesteld dat het kind door zijn terugkeer zou worden blootgesteld aan een lichamelijk of geestelijk gevaar, dan wel op enigerlei andere wijze in een ondraaglijke toestand zou worden gebracht.

**Artikel 13,
eerste alinea,
onder b),
in de praktijk**

1. Beoordeling van de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar

a. Stapsgewijze beoordeling

38. Beweringen over een ernstig risico op gevaar komen in uiteenlopende situaties voor, waaronder situaties waarin dit risico het gevolg is van:
- fysieke, seksuele of andere vormen van misbruik van het kind, of de blootstelling van het kind aan huiselijk geweld door de achtergebleven ouder richting de ontvoerende ouder;
 - de scheiding van het kind en de ontvoerende ouder, wanneer deze ouder bijvoorbeeld stelt niet in staat te zijn terug te keren naar de staat van de gewone verblijfplaats van het kind wegens veiligheids-, gezondheids- of economische redenen, of vanwege zijn of haar immigratiestatus of hem of haar ten laste gelegde strafbare feiten in de staat van de gewone verblijfplaats van het kind;
 - de scheiding van het kind van zijn broers en zussen;
 - ernstige zorgen met betrekking tot veiligheid, onderwijs, gezondheid of economische aspecten in de staat van de gewone verblijfplaats van het kind.
39. Het Verdrag voorziet niet in verschillende toetsingen voor het beoordelen van een ernstig risico op gevaar op basis van het soort risico of de onderliggende omstandigheden die worden aangevoerd door de persoon die zich tegen de terugkeer verzet. Alle beweringen over een ernstig risico op gevaar worden derhalve beoordeeld op basis van dezelfde norm of drempelwaarde en een stapsgewijze beoordeling. Bepaalde soorten situaties — zoals situaties waarbij er een verhoogde kans bestaat dat de lichamelijke of geestelijke integriteit van het kind direct in gevaar wordt gebracht — blijken echter relatief vaak de hoge drempel met betrekking tot de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar te halen.
40. De rechtbank moet ten eerste nagaan of de beweringen van zodanige aard zijn en voldoende gedetailleerd en onderbouwd zijn om een ernstig risico op gevaar te kunnen vormen. Globale of algemene beweringen worden doorgaans niet als toereikend beschouwd⁵⁶.

⁵⁶ Zie bijvoorbeeld *E.S. s/ Reintegro de hijo*, 11 juni 2013, *Corte Suprema de Justicia de la Nación* (Argentinië) [Incadat-referentie: HC/E/AR 1305], waarin de rechtbank van oordeel was dat louter een vermelding van mishandeling of geweld, zonder enig aangevoerd bewijs, te algemeen was om een ernstig risico op gevaar voor het kind te vormen; *Gsponer/Johnson*, 23 december 1988, *Full Court of the Family Court of Australia in Melbourne* (Australië) [Incadat-referentie: HC/E/AU 255], waarin werd gesteld dat het door de ontvoerende ouder aangevoerde “zeer algemene en niet-specifieke” bewijs van een groot aantal voorvallen van geweld door de achtergebleven ouder tegen de ontvoerende ouder en het kind, niet toereikend was om te stellen dat er sprake was van een ernstig risico dat het kind door zijn terugkeer zou worden blootgesteld aan een lichamelijk of geestelijk gevaar, dan wel op enigerlei andere wijze in een ondraaglijke toestand zou worden gebracht.

41. Indien wordt overgegaan tot de tweede stap, bepaalt de rechter of hij ervan overtuigd is dat een beroep op de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar aan de orde is aan de hand van de door de persoon die zich tegen de terugkeer verzet geleverde bewijsstukken/informatie, en door de bewijsstukken/informatie met betrekking tot de beschermende maatregelen in de staat van de gewone verblijfplaats in overweging te nemen. Dit betekent dat zelfs wanneer de rechtbank van oordeel is dat er voldoende bewijs of informatie is om elementen van mogelijk gevaar of een ondraaglijke toestand aan te tonen, zij bij de beoordeling van de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar desalniettemin het geheel der omstandigheden in overweging moet nemen, met inbegrip van de vraag of er passende beschermende maatregelen beschikbaar zijn of moeten worden getroffen om het kind te beschermen tegen het ernstige risico op gevaar of een ondraaglijke toestand⁵⁷.
42. Na uitvoering van de beoordeling:
- indien de rechtbank er *niet* van overtuigd is dat de overgelegde bewijsstukken/verzamelde informatie, onder meer waar het de beschermende maatregelen betreft, bewijzen dat sprake is van een ernstig risico op gevaar, gelast zij de terugkeer van het kind⁵⁸;
 - indien de rechtbank er *wel* van overtuigd is dat de overgelegde bewijsstukken/verzamelde informatie, onder meer waar het de beschermende maatregelen betreft, bewijzen dat sprake is van een ernstig risico op gevaar, is zij niet gehouden de terugkeer van het kind te gelasten, maar kan zij naar eigen oordeel besluiten de terugkeer van het kind alsnog te gelasten.

⁵⁷ Voor meer informatie over deze beschermende maatregelen, zie punt 43 e.v. hieronder.

⁵⁸ Wanneer het gestelde ernstige risico niet is bewezen en het kind wordt teruggestuurd, kan de ontvoerende ouder in het kader van een gezagsprocedure in de staat van de gewone verblijfplaats bewijs overleggen om uiting te geven aan zijn of haar zorgen met betrekking tot het kind.

Vragen die door de rechter in overweging worden genomen bij de beoordeling van de uitzondering uit hoofde van artikel 13, eerste alinea, onder b)

De rechtbanken treffen onverwijld maatregelen ter bevordering van de terugkeer van het kind [preambule en artikel 11, alinea 1].

Zijn de aangevoerde feiten die door de persoon of instelling die of een andere lichaam dat zich tegen de terugkeer van het kind verzet, gedetailleerd en onderbouwd genoeg om aan te tonen dat er sprake is van een ernstig risico dat het kind door zijn terugkeer zou worden blootgesteld aan een lichamelijk of geestelijk gevaar, dan wel op enigerlei andere wijze in een ondraaglijke toestand zou worden gebracht?

NE

De rechtbank gelast de terugkeer van het kind.

JA

Het verzamelen en beoordelen van de informatie of het bewijs vindt plaats overeenkomstig de wetten, procedures en praktijken van de betreffende jurisdictie.

Wat de beschermende maatregelen betreft, moet de rechtbank overwegen om de medewerking te vragen van centrale autoriteiten en/of rechters van het IHNJ.

Na de beoordeling van de informatie of het bewijs:

Heeft de persoon of instelling die of een ander lichaam dat zich tegen de terugkeer van het kind verzet (meestal de ontvoerende ouder), de rechtbank ervan overtuigd dat er een ernstig risico bestaat dat het kind door zijn terugkeer wordt blootgesteld aan een lichamelijk of geestelijk gevaar, dan wel op enigerlei andere wijze in een ondraaglijke toestand wordt gebracht, rekening houdend met eventuele passende en doeltreffende maatregelen die beschikbaar zijn of zijn getroffen in de staat van de gewone verblijfplaats om het kind tegen het ernstige risico te beschermen?

NE

JA

De rechtbank gelast de terugkeer van het kind.

NE

JA

Bewezen is dat de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar aan de orde is en de rechtbank is NIET gehouden de terugkeer van het kind te gelasten.

In sommige jurisdicties stellen de rechtbanken eerst de vraag: zijn er passende en doeltreffende beschermende maatregelen beschikbaar en/of getroffen om het kind te beschermen tegen het gestelde ernstige risico?

b. Beschermende maatregelen

43. Beschermende maatregelen worden met name overwogen in situaties waarin het gestelde ernstige risico kindermisbruik of huiselijk geweld inhoudt, maar niet uitsluitend in die gevallen. Deze maatregelen bestrijken een breed scala van bestaande diensten, bijstand en ondersteuning, waaronder toegang tot juridische diensten, financiële bijstand, bijstand ten behoeve van huisvesting, gezondheidszorg, opvangcentra en andere vormen van bijstand voor of ondersteuning van slachtoffers van huiselijk geweld, alsmede bijstand via de politie en het strafrechtstelsel.
44. Beschermende maatregelen zijn mogelijk al beschikbaar en goed toegankelijk in de staat van de gewone verblijfplaats van het kind, of moeten in sommige gevallen voorafgaand aan de terugkeer van het kind nog worden getroffen. In het laatste geval dienen specifieke beschermende maatregelen alleen te worden getroffen waar dat strikt en direct noodzakelijk is om het ernstige risico te ondervangen. Deze maatregelen mogen niet als vanzelfsprekend worden opgelegd, moeten van beperkte duur zijn en worden opgeheven zodra de staat van de gewone verblijfplaats van het kind in staat is te bepalen of er, en zo ja welke, passende beschermende maatregelen voor het kind beschikbaar zijn⁵⁹. In bepaalde omstandigheden kunnen beschermende maatregelen weliswaar beschikbaar en toegankelijk zijn in de staat van de gewone verblijfplaats, maar alsnog niet volstaan om het ernstige risico op gevaar doeltreffend te ondervangen. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer de achtergebleven ouder meermaals een beschermingsbevel heeft geschonden.
45. Rechtbanken beoordelen de beschikbaarheid en doeltreffendheid van beschermende maatregelen meestal op hetzelfde moment als dat zij beweringen over een ernstig risico op gevaar beoordelen; in andere gevallen doen zij dit pas nadat het bestaan van een ernstig risico is vastgesteld en inzicht in de aard ervan is geleverd door de partij die zich tegen de terugkeer verzet. Aangezien verdragen de doelstellingen van het Verdrag kunnen belemmeren, zouden mogelijke beschermende maatregelen in een vroeg stadium aan de orde moeten worden gesteld, zodat alle partijen voldoende gelegenheid hebben om tijdig relevant bewijsmateriaal te overleggen met betrekking tot de noodzaak en de afdwingbaarheid van dergelijke maatregelen.

⁵⁹ Zie, voor een voorbeeld van een zaak waarmee beschermende maatregelen waren gemoeid, *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (zie voetnoot 50 hierboven). Zie ook *J.D./P.D.* (2010) ONCJ 410, 9 september 2010, *Ontario Court of Justice* (Canada) [Incadat-referentie: HC/E/CA 1421], punt 47, waarin de rechtbank concludeerde dat zij maatregelen kon opleggen om de terugkeer te bevorderen en de kinderen te beschermen tijdens de overgangperiode voorafgaande aan de overname door de Schotse rechtbank. In *Mbuyi/Ngalula*, (2018) MBQB 176, 8 november 2018, *Court of Queen's Bench of Manitoba* (Canada) [Incadat-referentie: HC/E/CA 1416], punt 62, merkte de rechtbank op dat om vast te stellen of de uitzondering krachtens artikel 13, alinea 1, onder b), gerechtvaardigd is op basis van de feitelijke situatie, de rechtbank in iedere procedure uit hoofde van het Haagse Verdrag het uitgangspunt moet hanteren dat, behoudens in zeer uitzonderlijke omstandigheden of wanneer er voldoende bewijs is om het tegendeel te bewijzen, de rechtbanken en de autoriteiten in de staat van de gewone verblijfplaats van de kinderen maatregelen kunnen nemen om de kinderen te beschermen.

Met het oog op een snelle afhandeling kunnen rechtbanken in sommige jurisdicties, wanneer zij in een specifiek geval van mening zijn dat passende en doeltreffende beschermende maatregelen beschikbaar zijn of zijn getroffen in de staat van de gewone verblijfplaats van het kind ter ondervanging van het gestelde ernstige risico, de terugkeer van het kind gelasten zonder een grondigere beoordeling van de aangevoerde feiten uit te voeren.

46. In sommige staten heeft de rechtbank die het terugkeerverzoek behandelt, krachtens het nationaal recht de bevoegdheid om beschermende maatregelen te gelasten als onderdeel van haar terugkeerbevel. In weer andere staten beschikken de rechtbanken niet over deze bevoegdheid. In dat geval kan de rechtbank echter beschermende maatregelen in overweging nemen in de vorm van vrijwillige verbintenissen aan de rechtbank door de achtergebleven ouder⁶⁰.
47. Of het nu gaat om een gerechtelijk bevel of om vrijwillige verbintenissen, de doeltreffendheid van deze maatregelen is afhankelijk van de vraag of en onder welke voorwaarden zij uitvoerbaar zijn in de staat van de gewone verblijfplaats van het kind, hetgeen weer afhankelijk is van het nationaal recht van de betreffende staat. Een van de manieren om rechtsgevolg te geven aan de beschermende maatregelen, is door, indien mogelijk, een “mirror order” in de staat van de gewone verblijfplaats vast te stellen. De rechtbank in de aangezochte staat kan echter geen bevelen uitvaardigen die haar bevoegdheid overschrijden of die niet noodzakelijk zijn om een vastgesteld ernstig risico te beperken. Er zij op gewezen dat vrijwillige verbintenissen niet gemakkelijk afdwingbaar zijn en daarom in veel gevallen mogelijk niet doeltreffend zijn. Tenzij vrijwillige verbintenissen in de staat van de gewone verblijfplaats van het kind afdwingbaar kunnen worden gemaakt, moeten zij daarom met voorzichtigheid worden toegepast, vooral in gevallen waarin het ernstige risico gepaard gaat met huiselijk geweld.
48. Wat de beschermende maatregelen betreft, kan het Verdrag van 1996 de onmiddellijke terugkeer van kinderen tussen de betrokken staten vergemakkelijken. Het Verdrag van 1996 bevat een specifieke bevoegdheidsgrond die de rechtbank in de verdragsluitende staat waar het kind zich bevindt (dus niet de staat waar het kind zijn gewone verblijfplaats heeft), in staat stelt in spoedeisende gevallen de noodzakelijke beschermende maatregelen te nemen⁶¹. Het Verdrag van 1996 draagt bij aan de doeltreffendheid van dergelijke beschermende maatregelen door te waarborgen dat deze van rechtswege in alle andere verdragsluitende staten worden erkend⁶² en op verzoek van een belanghebbende partij uitvoerbaar worden verklaard overeenkomstig de procedure uit hoofde van de wetgeving van de staat waarin om tenuitvoerlegging

⁶⁰ Zie bijvoorbeeld *Sabogal/Velarde*, 106 F. Supp. 3d 689 (2015), 20 mei 2015, *United States District Court for the District of Maryland* (de VS) [Incadat-referentie: HC/E/usf 1383], waarin de rechtbank bereid was de terugkeer van de kinderen te gelasten, mits deze terugkeer zou plaatsvinden nadat de achtergebleven ouder de in zijn voordeel vastgestelde voorlopige gezagsregeling nietig zou laten verklaren zodat de onderliggende gezagsregeling in het voordeel van de ontvoerende ouder weer van kracht zou worden, en nadat de achtergebleven ouder ervoor had gezorgd dat de aan de ontvoerende ouder ten laste gelegde strafbare feiten zouden komen te vervallen of dat het onderzoek zou worden afgesloten. Er zij echter op gewezen dat de in dit geval opgelegde voorwaarden in een aantal verdragsluitende staten mogelijk niet van toepassing zijn.

⁶¹ Artikel 11 van het Verdrag van 1996.

⁶² Artikel 23 van het Verdrag van 1996.

wordt verzocht⁶³. Maatregelen ter bescherming van het kind uit hoofde van deze specifieke bevoegdheidsgrond zijn niet meer van kracht zodra de rechtbanken van de staat van de gewone verblijfplaats (d.w.z. de staat waar het kind zijn gewone verblijfplaats heeft) de nodige maatregelen hebben genomen om de betreffende situatie te ondervangen, hetgeen het belang van samenwerking tussen de bevoegde autoriteiten extra kracht bijzet⁶⁴.

c. Praktische regelingen

49. In sommige jurisdicties kunnen rechtbanken die de onmiddellijke terugkeer van het kind gelasten, praktische regelingen treffen om de terugkeer van het kind naar de staat van de gewone verblijfplaats te vergemakkelijken. Een praktische regeling kan er bijvoorbeeld in bestaan dat in het bevel tot terugkeer wordt vermeld wie de vliegtickets moet kopen voor de terugkeer van het kind. Dergelijke regelingen onderscheiden zich van beschermende maatregelen omdat zij niet zijn bedoeld om een ernstig risico op gevaar te ondervangen. Praktische regelingen mogen niet leiden tot belemmeringen voor de terugkeer van het kind, noch tot overbelasting van een van de partijen (in het bijzonder de achtergebleven ouder), noch tot een overschrijding van de beperkte rechtsmacht van de rechter.

d. Procedure- en bewijsregels

50. Het Verdrag van 1980 voorziet in zeer weinig procedure- en bewijsregels. Deze kwesties worden overgelaten aan de *lex fori*, d.w.z. het recht van de aangezochte staat waar het gerecht is gevestigd. Dit betreft voorschriften betreffende de **maatstaf** voor bewijsvoering⁶⁵. De kwestie van de **bewijslast** wordt echter uitdrukkelijk in het verdrag behandeld.

i. Bewijslast

51. De bewijslast voor het vaststellen van de uitzondering rust bij de persoon of instelling die of een ander lichaam dat zich tegen de terugkeer van het kind

⁶³ Artikel 26 van het Verdrag van 1996.

⁶⁴ Zie ook artikel 27, lid 5, van Verordening (EU) 2019/1111 van 25 juni 2019 betreffende de bevoegdheid, de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid, en betreffende internationale kinderontvoering (herschikking), PB L 178/1 van 2 juli 2019, die op 1 augustus 2022 van kracht wordt. Uit artikel 27, lid 5, van de verordening volgt dat wanneer het gerecht de terugkeer van het kind gelast, het in voorkomend geval overeenkomstig artikel 15 van deze verordening voorlopige en bewarende maatregelen kan nemen om het kind te beschermen tegen het ernstige risico waarnaar wordt verwezen in artikel 13, alinea 1, onder b), van het Verdrag van 's-Gravenhage van 1980, op voorwaarde dat het onderzoeken en nemen van dergelijke maatregelen de terugkeerprocedure niet onnodig vertraagt.

⁶⁵ De door de verdragsluitende staten toegepaste maatstaven voor bewijsvoering kunnen verschillen. Zo passen veel verdragsluitende staten een algemene civiele norm toe van “bewijs op grond van waarschijnlijkheid”, terwijl een klein aantal staten vereist dat de uitzondering wordt aangetoond op basis van een strengere norm, bijvoorbeeld in de vorm van “duidelijk en doorslaggevend bewijs”.

verzet⁶⁶, ofwel meestal de ontvoerende ouder. Zelfs indien een rechtbank ambtshalve informatie of bewijsmateriaal verzamelt (overeenkomstig de nationale procedures), of indien de persoon of instantie die het verzoek tot terugkeer heeft ingediend, niet actief bij de procedure is betrokken, moet de rechtbank ervan overtuigd zijn dat aan de bewijslast voor de vaststelling van de uitzondering is voldaan door de partij die zich tegen de terugkeer verzet.

ii. Beperking van de informatie en het bewijsmateriaal tot de kwestie van de terugkeer

52. Hoewel de verdragsluitende staten verschillende regels en praktijken met betrekking tot de toelaatbaarheid en het verzamelen van bewijs hanteren⁶⁷, moeten deze altijd worden toegepast met inachtneming van de vereiste gebruikmaking van de snelst mogelijke procedures alsook van het belang om het onderzoek door de rechtbank te beperken tot uitsluitend geschilpunten die rechtstreeks verband houden met de kwestie van de terugkeer (niet het gezag⁶⁸).

iii. Toelaatbaarheid van informatie omtrent de maatschappelijke omstandigheden van het kind

53. Artikel 13, derde alinea, maakt het mogelijk bewijs of informatie uit het buitenland te ontvangen door te bepalen dat de rechtbank "rekening [houdt] met de gegevens omtrent de maatschappelijke omstandigheden van het kind, die zijn verstrekt door de centrale autoriteit of enige andere bevoegde autoriteit van de staat waar het kind zijn gewone verblijfplaats heeft", zoals welzijns-, school- en medische rapporten, indien beschikbaar en rechtstreeks relevant voor de kwestie van het ernstige risico, en indien zij kunnen worden verkregen overeenkomstig het nationaal recht van de staat van de gewone verblijfplaats. Dit bewijsmateriaal of deze informatie dient alleen te worden verkregen indien dit noodzakelijk is en naar behoren rekening wordt gehouden met de noodzaak van een snelle procedure.

⁶⁶ Artikel 13, alinea 1; zie ook het toelichtend verslag (*op. cit.* voetnoot 10), par. 114, waarin onder meer staat te lezen dat uit deze afweging volgt dat het Verdrag beoogt te waarborgen dat de achtergebleven partij zich in een net zo goede positie bevindt als de ontvoerende partij, die theoretisch gezien het voor zichzelf meest passende forum heeft gekozen.

⁶⁷ In de landenprofielen van de verdragsluitende staten is bepaalde informatie te vinden over de toepasselijke regels in terugkeerprocedures (*op. cit.* voetnoot 39). Zo wordt in punt 10.3 informatie verstrekt over onder meer de vraag of het mogelijk is een verzoek tot terugkeer uitsluitend op basis van documentatie (d.w.z. zonder rechtszitting) in behandeling te nemen en of mondeling bewijs (d.w.z. persoonlijke verklaringen) in het kader van de terugkeerprocedure wordt toegestaan.

⁶⁸ Zie punt 16.

iv. Ontvankelijkheid van het verzoek tot terugkeer en de bijgevoegde documenten

54. Om de toelating van bewijs en informatie te vergemakkelijken, is in artikel 23 vastgelegd dat formaliteiten als het legaliseren van documenten niet vereist mogen worden. Voorts is in artikel 30 bepaald dat ieder verzoek tot terugkeer dat bij een centrale autoriteit of rechtstreeks bij een rechtbank wordt ingediend, alsmede ieder stuk dat, of elke inlichting die, door een centrale autoriteit daarbij is gevoegd of is verstrekt, “aan de rechterlijke instanties of de administratieve autoriteiten van de Verdragsluitende Staten [zal] kunnen worden overgelegd”. In artikel 30 wordt echter niet bepaald welke bewijskracht deze documenten moeten hebben, hetgeen wordt overgelaten aan het nationaal recht en de discretionaire bevoegdheid van de rechtbank.

2. Voorbeelden van beweringen die op grond van artikel 13, eerste alinea, onder b), kunnen worden aangevoerd

55. Een beoordeling van artikel 13, eerste alinea, onder b), is in hoge mate toegespitst op de feiten. Elke rechterlijke beslissing over de toepassing of niet-toepassing van de uitzondering is dan ook uniek en afhankelijk van de specifieke omstandigheden van de zaak. Een grondige stapsgewijze beoordeling van een gesteld ernstig risico is derhalve altijd vereist in overeenstemming met het rechtskader van het Verdrag, met inbegrip van de uitzondering zoals uiteengezet in deze gids. De rechtbanken⁶⁹ moeten echter rekening houden met de verplichting uit hoofde van het Verdrag om zaken snel te beslechten.
56. In dit hoofdstuk worden enkele voorbeelden gegeven van de manier waarop sommige rechtbanken zijn omgegaan met beweringen over een ernstig risico, waarbij gebruik wordt gemaakt van verschillende, op feiten gebaseerde benaderingen en een niet-uitputtende lijst van relevante overwegingen of factoren. Er wordt niet ingegaan op het relatieve gewicht dat aan elke overweging of factor moet worden toegekend, aangezien dit afhankelijk is van de specifieke omstandigheden van de zaak. Dit hoofdstuk bevat voorts een klein aantal verwijzingen naar internationale jurisprudentie ter illustratie van de specifieke behandelde kwesties. Rechtbanken en andere belanghebbende partijen worden aangespoord Incadat en de nationale jurisprudentie te raadplegen voor nadere details en de meest recente informatie over de manier waarop verschillende kwesties in het kader van artikel 13, eerste alinea, onder b), zijn behandeld.

a. Huiselijk geweld tegen het kind en/of de ontvoerende ouder

57. Beweringen dat sprake is van een ernstig risico als gevolg van huiselijk geweld, kunnen verschillende vormen aannemen. De ontvoerende ouder kan aanvoeren dat er sprake is van een ernstig risico op gevaar als gevolg van lichamelijke, seksuele of andere vormen van misbruik van het kind. Daarnaast kan worden aangevoerd dat het ernstige risico het gevolg is van de blootstelling van het kind aan huiselijk geweld door de achtergebleven ouder tegen de ontvoerende ouder⁷⁰.

⁶⁹ Zie voetnoot 12 hierboven.

⁷⁰ Zie bijvoorbeeld de uitspraak *Miltiadous/Tetervak*, 686 F. Supp. 2d 544 (E.D. Pa. 2010), 19 februari 2010, *United States District Court, Eastern Division Pennsylvania* (de VS)

In sommige situaties kan het ernstige risico op gevaar voor het kind ook worden gebaseerd op mogelijk gevaar voor de ontvoerende ouder van de kant van de achtergebleven ouder bij terugkeer⁷¹, onder meer wanneer dit gevaar in hoge mate het vermogen van de ontvoerende ouder kan aantasten om voor het kind te zorgen.

58. De specifieke focus van de beoordeling van het ernstige risico op gevaar in deze gevallen betreft het effect van huiselijk geweld op het kind bij zijn terugkeer naar de staat waar het zijn gewone verblijfplaats heeft, en de vraag of dat effect voldoet aan de hoge drempel met betrekking tot de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar in het licht van overwegingen als de aard, de frequentie en de intensiteit van het geweld, alsmede de omstandigheden waarin dit geweld doorgaans plaatsvindt⁷². Het bewijs van het bestaan van een situatie van huiselijk geweld op

[Incadat-referentie: HC/E/US 1144], waarin de rechtbank van mening was dat het huiselijk geweld door de achtergebleven ouder tegen de ontvoerende ouder, dat onder meer gepaard ging met doodsb bedreigingen en overmatig alcoholgebruik, evenals andere factoren zoals het onvermogen van de Cypriotische autoriteiten om haar te beschermen, en de daaruit voortvloeiende chronische, posttraumatische stressstoornis van de dochter, voldoende waren om een ernstig risico te vormen.

⁷¹ Zie bijvoorbeeld *Taylor/Taylor*, 502 Fed.Appx. 854, 2012 WL 6631395 (C.A.11 (Fla.)) (11th Cir. 2012), 20 december 2012, *United States Court of Appeals for the Eleventh Circuit* (de VS) [Incadat-referentie: HC/E/US 1184]. De rechtbank had het bewijs aanvaard dat de achtergebleven ouder had bedreigd derden in te schakelen om de ontvoerende ouder fysiek letsel toe te brengen (en mogelijk zelfs te doden). De rechtbank merkte op dat de zaak uniek was in de zin dat het risico voor het kind niet alleen het gevolg was van bedreigingen door de achtergebleven ouder, maar ook van bedreigingen door een onbekende derde, en dat de frauduleuze handelingen die de achtergebleven ouder had verricht en ook in de toekomst waarschijnlijk zou blijven verrichten, een aanzienlijk risico op ernstig gevaar voor het gezin en een ernstig risico op gevaar voor het kind zouden inhouden indien het kind zou terugkeren. Zie ook het advies van LJ Wall in *Re W. (A Child)* [2004] EWCA Civ 1366 (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UK 771], punt 49. In *Gomez/Fuenmayor*, No 15-12075, *United States Court of Appeal (11th Circuit)*, 5 februari 2016 (de VS) [Incadat-referentie: HC/E/US 1407] oordeelde de rechtbank dat het onderzoek weliswaar was gericht op het risico waaraan het kind, en niet de ouder, was blootgesteld, maar dat tegen een ouder gerichte ernstige bedreigingen en geweld desalniettemin ook voor het kind een ernstig risico op gevaar kunnen inhouden.

⁷² In de volgende zaken was de rechtbank van mening dat er geen bewijs was voor een ernstig risico voor het kind. *Tabacchi/Harrison*, 2000 WL 190576 (N.D.Ill.), 2 augustus 2000, *United States District Court for the Northern District of Illinois, Eastern Division* (de VS) [Incadat-referentie: HC/E/USf 465], waarin de rechtbank oordeelde dat de geschiedenis van huiselijk geweld door de achtergebleven ouder tegen de ontvoerende ouder geen ernstig risico voor hun kind vormde, omdat het kind bij slechts twee voorvallen van geweld door de achtergebleven ouder tegen de ontvoerende ouder aanwezig was geweest, en omdat de ouders elkaar sinds de overbrenging van het kind zonder problemen hadden bezocht en er geen bewijs was dat de achtergebleven ouder de ontvoerende ouder had mishandeld of geïntimideerd. Zie ook *Secretary for Justice/Parker*, 1999 (2) ZLR 400 (H), 30 november 1999, *High Court (Zimbabwe)* [Incadat-referentie: HC/E/ZW 340], punt 408, waarin de rechtbank opmerkte dat het gewelddadige en intimiderende gedrag door de achtergebleven ouder was gericht tegen de ontvoerende ouder en niet tegen de kinderen, en dat de stressvolle omgeving waaraan de kinderen volgens de ontvoerende ouder waren blootgesteld, het gevolg was van de gespannen relatie tussen de ouders. De rechtbank merkte voorts op dat de ontvoerende ouder geen bezwaar had gemaakt tegen het verzoek tot omgang door de achtergebleven ouder, en dat deze de achtergebleven ouder juist zou hebben aangespoord om contact te onderhouden met de minderjarige kinderen.

zich is derhalve niet voldoende voor de vaststelling van het bestaan van ernstig risico op gevaar voor het kind.⁷³

59. In gevallen waarin de ontvoerende ouder heeft aangetoond dat er sprake is van huiselijk geweld met een ernstig risico voor het kind, moeten de rechtbanken de beschikbaarheid, toereikendheid en doeltreffendheid van de maatregelen ter bescherming van het kind tegen het ernstige risico in overweging nemen⁷⁴. In gevallen waarin justitiële, politieke en sociale diensten beschikbaar zijn in de staat van de gewone verblijfplaats van het kind en zij bijstand kunnen verlenen aan slachtoffers van huiselijk geweld, hebben rechtbanken bijvoorbeeld in het verleden de terugkeer van het kind gelast⁷⁵.

⁷³ Zie ook *Souratgar/Fair*, 720 F.3d 96 (2nd Cir. 2013), 13 juni 2013, *United States Court of Appeals for the Second Circuit*, (de VS) [Incadat-referentie: HC/E/US 1240], blz. 12 en 16, waarin de rechtbank de beschuldigingen van de ontvoerende ouder van partnermisbruik door de achtergebleven ouder alleen relevant achtte in de zin van artikel 13, eerste alinea onder b), voor zover het kind als gevolg hiervan in ernstig gevaar werd gebracht. Bij de beoordeling van artikel 13, eerste alinea, onder b), gaat het niet over de vraag of repatriëring de veiligheid [van de ontvoerende ouder] in ernstig gevaar zou brengen, maar of de repatriëring het kind zou blootstellen aan een ernstig risico op lichamelijk of geestelijk gevaar. In die zaak bevestigde de rechtbank de bevindingen van de rechtbank van eerste aanleg dat er weliswaar sprake was van voorvallen van huiselijk geweld, maar dat het kind op geen enkel moment letsel had opgelopen of het doelwit van het geweld was, en dat in dit geval het bewijs niet aantoonde dat het kind bij repatriëring zou worden blootgesteld aan een ernstig risico op lichamelijk of geestelijk gevaar.

⁷⁴ Zie bijvoorbeeld *F./M. (Abduction: Grave Risk of Harm)* [2008] 2 FLR 1263, 6 februari 2008, *Family Division of the High Court of England and Wales* (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UK 1116], punten 13 en 14, waarin de rechtbank opmerkte dat wanneer zij ervan overtuigd zou zijn (of is) dat de rechtbank van de verzoekende staat zal voorzien in toereikende bescherming voor het kind en/of de achtergebleven ouder voldoende beschermende toezeggingen zijn gedaan, de ontvoerende ouder zich dan in het algemeen niet op de uitzondering uit hoofde van artikel 13, eerste alinea, onder b), zou kunnen beroepen, met name in het geval van beschuldigingen van huiselijk geweld. De rechtbank merkte voorts op dat de achtergebleven ouder had toegezegd dat hij zijn medewerking zou verlenen aan alle procedures en zich zou onthouden van mishandeling en intimidatie. Zie hierboven "Vragen die door de rechter in overweging worden genomen bij de beoordeling van de uitzondering uit hoofde van artikel 13, eerste alinea, onder b)", blz. 33.

⁷⁵ Zie bijvoorbeeld *X. (de moeder)/Y. (de vader)*, 22 februari 2018, *Rechtbank 's-Gravenhage* (Nederland) [Incadat-referentie: HC/E/NL 1391], punt 6, waarin de rechtbank van oordeel was dat de beweringen van de ontvoerende ouder met betrekking tot regelmatige blootstelling aan huiselijk geweld in het bijzijn van het kind, ontoereikend waren voor de vaststelling van een ernstig risico, aangezien alle omstandigheden terdege in aanmerking moeten worden genomen, met inbegrip van de vraag of maatregelen ter bescherming van het kind of andere passende regelingen kunnen worden getroffen om te waarborgen dat de gevolgen van huiselijk geweld voor de minderjarige geen risico (meer) vormen. Zie ook *Mbuyi/Ngalula* (zie voetnoot 59 hierboven).

In sommige gevallen vinden de rechtbanken die rechtsbescherming en diensten echter ontoereikend om het kind te beschermen tegen het ernstige risico⁷⁶, bijvoorbeeld wanneer de achtergebleven ouder herhaaldelijk beschermingsbevelen heeft geschonden⁷⁷, als gevolg waarvan het kind een ernstig risico op lichamelijk of geestelijk gevaar kan lopen, afhankelijk van de mate van psychologische kwetsbaarheid van het kind⁷⁸.

⁷⁶ Zie bijvoorbeeld *State Central Authority, Secretary to the Department of Human Services/Mander*, 17 september 2003, *Family Court of Australia* (Australië) [Incadat-referentie: HC/E/AU 574], punten 109 en 111, waarin de rechtbank opmerkte dat het duidelijk was dat gerechtelijke bevelen en strafrechtelijke sancties de mate van geweld niet hadden verminderd, als gevolg waarvan de rechtbank van oordeel was dat er in casu sprake was van een ernstig risico op gevaar. De terugkeer van de kinderen werd derhalve afgewezen; *No de RG 06/00395*, 30 mei 2006, *Cour d'appel de Paris* (Frankrijk) [Incadat-referentie: HC/E/FR 1010], waarin de rechtbank van oordeel was dat, ondanks het feit dat de ontvoerende ouder een aanklacht had ingediend dat het kind thuis het slachtoffer was geworden van verkrachting door de samenwonende partner van de achtergebleven ouder, er geen doeltreffende beschermende maatregelen waren getroffen nadat het kind ernstige beschuldigingen had geuit, waarop de rechtbank kritische kanttekeningen plaatste bij de terugkeer van het kind naar de achtergebleven ouder.

⁷⁷ Zie bijvoorbeeld *Achakzad/Zemaryalai* [2011] W.D.F.L. 2, 20 juli 2010, *Ontario Court of Justice* (Canada) [Incadat-referentie: HC/E/CA 1115], waarin de rechtbank het door de ontvoerende ouder aangevoerde bewijs accepteerde dat de achtergebleven ouder haar meermaals had mishandeld of met mishandeling had bedreigd en had gedreigd haar te verkrachten, onder meer onder bedreiging van een geladen vuurwapen terwijl zij het kind vast had. De rechtbank was voorts van oordeel dat, gezien de specifieke omstandigheden, de duidelijke wrok aan de kant van de achtergebleven ouder naar aanleiding van de beschuldigingen door de ontvoerende ouder krachtens artikel 13, alinea 1, onder b), niet buiten beschouwing kon worden gelaten. Hoewel er sprake was van afdwingbare verbintenissen in de zin dat de achtergebleven ouder bereid was een "safe harbour order" (een beslissing van de rechtbank bedoeld om de terugkeervoorwaarden te waarborgen) in Californië te accepteren, was de rechtbank van oordeel dat de daadwerkelijke vraag was of zijn toekomstige gedrag naar behoren kon worden gestuurd en gecontroleerd door het gerecht van Californië, aangezien hij door te liegen bij het afleggen van verklaringen en door gerechtelijke bevelen te negeren meermaals blij had gegeven van een gebrek aan achting voor het justitieel apparaat. Daarnaast had hij laten zien dat hij zich niet kon beheersen wanneer hij boos was. De rechtbank oordeelde derhalve dat terugkeer naar Californië een ernstig risico vormde voor de ontvoerende ouder en het kind, en dat dit risico niet afdoende kon worden afgedekt door een verbintenis.

⁷⁸ Zie *Ostevoll/Ostevoll*, 2000 WL 1611123 (S.D. Ohio 2000), 16 augustus 2000, *United States District Court in Ohio* (de VS) [Incadat-referentie: HC/E/US 1145], punt 15, waarin twee psychologen namens de ontvoerende ouder een getuigenis aflegden. De eerste psycholoog had de kinderen gediagnosticeerd met een posttraumatische stressstoornis als gevolg van aanzienlijk trauma, fysiek, emotioneel en verbaal geweld, alsook het getuige zijn van het mishandelen van de ontvoerende ouder. De eerste psycholoog was sterk van mening dat door de terugkeer van de kinderen naar Noorwegen, de kinderen in een ondraaglijke toestand zouden worden gebracht. De tweede psycholoog had de indruk dat bij alle kinderen in ieder geval sprake was van een ernstige stressstoornis, en verklaarde dat alle kinderen het overmatig drankgebruik van de achtergebleven ouder hadden beschreven, alsook meerdere voorvallen van mishandeling tegen zowel henzelf als de ontvoerende ouder. De tweede psycholoog was van mening dat de achtergebleven ouder aan een narcistische persoonlijkheidsstoornis leed die in het geval de kinderen naar Noorwegen zouden terugkeren, hen zou blootstellen aan een ernstig risico op gevaar en in een ondraaglijke toestand zou brengen, en dat de kinderen sowieso onherstelbare psychologische schade zouden oplopen als de rechtbank de terugkeer naar Noorwegen zou gelasten, ongeacht of zij hierbij onder het gezag van de achtergebleven ouder zouden komen te staan.

b. Economische nadelen of nadelen ten aanzien van de ontwikkeling van het kind bij terugkeer

60. Indien een ernstig risico op gevaar wordt aangevoerd op basis van economische nadelen of nadelen ten aanzien van de ontwikkeling van het kind bij terugkeer⁷⁹, moet de beoordeling met name zijn gericht op de vraag of in de staat van de gewone verblijfplaats kan worden voorzien in de basisbehoeften van het kind. Het is niet aan de rechtbank om een vergelijking te maken tussen de leefomstandigheden van de ouders (of staat). Dit kan relevant zijn in een latere gezagsprocedure, maar is niet relevant voor de beoordeling van artikel 13, eerste alinea, onder b)⁸⁰. Sobere leefomstandigheden⁸¹ en/of beperkte ondersteuning

⁷⁹ Zie bijvoorbeeld *A.S./P.S. (Child Abduction)* [1998] 2 IR 244, 26 maart 1998, *Supreme Court* (Ierland) [Incadat-referentie: HC/E/IE 389]; *K.M.A./Secretary for Justice* [2007] NZFLR 891, 5 juni 2007, *Court of Appeal of New Zealand* (Nieuw-Zeeland) [Incadat-referentie: HC/E/NZ 1118]; *Police Commissioner of South Australia/H.*, 6 augustus 1993, *Family Court of Australia at Adelaide* (Australië) [Incadat-referentie: HC/E/AU 260]; *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (zie voetnoot 59 hierboven).

⁸⁰ Zie *No de pourvoi 08-18126*, 25 februari 2009, *Cour de cassation* (Frankrijk) [Incadat-referentie: HC/E/FR 1013], waarin de rechtbank de argumenten van de ontvoerende ouder van de hand wees dat bij de beoordeling van de uitzondering wegens ernstig risico de huidige leefomstandigheden van de kinderen moesten worden afgezet tegen hun leefomstandigheden bij terugkeer.

⁸¹ Zie bijvoorbeeld *G., P. C./H., S. M. s/ reintegro de hijos*, 22 augustus 2012, *Corte Suprema de Justicia de la Nación* (Argentinië) [Incadat-referentie: HC/E/AR 1315], waarin de rechtbank een argument met betrekking tot de financiële situatie van de achtergebleven ouder in overweging had genomen, maar tot de conclusie kwam dat de ontvoerende ouder niet kon aantonen dat deze situatie dusdanig slecht was dat de kinderen in extreme leefomstandigheden zouden belanden; *Y.D./J.B.*, [1996] R.D.F. 753, 17 mei 1996, *Superior Court of Quebec* (Canada) [Incadat-referentie: HC/E/CA 369], waarin de ontvoerende ouder het argument aanvoerde dat het financiële onvermogen van de achtergebleven ouder ertoe zou leiden dat de kinderen zouden worden blootgesteld aan een ernstig risico, maar waarin de rechtbank van oordeel was dat een zwakke financiële positie op zich geen geldige reden is om de terugkeer van een kind te weigeren; *No de RG 11/02919*, 19 september 2011, *Cour d'appel de Lyon* (France) [Incadat-referentie: HC/E/FR 1168], waarin de ontvoerende ouder stelde dat terugkeer naar Duitsland de kinderen zou blootstellen aan een ernstig risico als gevolg van de slechte kwaliteit van de huisvesting van de achtergebleven ouder, maar de rechtbank van oordeel was dat de ontvoerende ouder niet kon aantonen dat de huisvesting niet aan de minimaal vereiste normen voldeed, en opmerkte dat de bewering dat de kinderen in Frankrijk in gunstigere leefomstandigheden verkeerden, niet in aanmerking kon worden genomen door de aangezochte staat, die niet verplicht was de gegrondheid van het buitenlandse besluit te beoordelen; *17 UF 56/16*, 4 mei 2016, *Oberlandesgericht Stuttgart Senat für Familiensachen* (Duitsland) [Incadat-referentie: HC/E/DE 1406], waarin werd aangevoerd dat een mogelijk minder gunstige economische situatie in de staat van de gewone verblijfplaats na terugkeer geen ernstig risico op lichamelijk of geestelijk gevaar inhield.

ten behoeve van de ontwikkeling van het kind⁸² in de staat van de gewone verblijfplaats, zijn dan ook onvoldoende redenen om beroep te doen op de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar. Indien de ontvoerende ouder stelt niet in staat te zijn terug te keren naar de staat van de gewone verblijfplaats wegens een moeilijke of onhoudbare economische situatie, bijvoorbeeld omdat zijn/haar levensstandaard daar lager zou zijn, hij/zij geen werk kan vinden in die staat, of anderszins in erbarmelijke omstandigheden zou verkeren, is dit in het algemeen niet voldoende voor een besluit tot niet-terugkeer⁸³. Met name de afhankelijkheid van overheidsuitkeringen of andere overheidssteun vormt op zich geen grond voor vaststelling van een ernstig risico⁸⁴. Uitsluitend zeer uitzonderlijke omstandigheden houden een ernstig risico voor het kind in⁸⁵. Indien omstandigheden zijn vastgesteld die een ernstig risico vormen, kunnen de rechtbanken overwegen of beschermende maatregelen het kind kunnen beschermen tegen een dergelijk risico, zoals het met spoed verstrekken van financiële bijstand voor de korte termijn totdat de bevoegde rechtbank van de staat van de gewone verblijfplaats de nodige gerechtelijke bevelen kan afgeven.

c. Risico's verbonden aan omstandigheden in de staat van de gewone verblijfplaats

⁸² Zie bijvoorbeeld *No de RG 11/01062*, 28 juni 2011, *Cour d'appel de Bordeaux* (Frankrijk) [Incadat-referentie: HC/E/FR 1128], waarin de ontvoerende ouder had beweerd dat het kind had geklaagd over ondervoeding, gebrek aan hygiëne en verwaarlozing in de staat van de gewone verblijfplaats, maar de rechtbank had geconstateerd dat dit onvoldoende reden was om een ernstig risico vast te stellen, en dat het aan de rechtbanken in de staat van de gewone verblijfplaats was om vast te stellen wie het meest geschikt was om de dagelijkse zorg van het kind op zich te nemen, en dat de staat van de gewone verblijfplaats over de nodige faciliteiten en infrastructuur beschikt om toezicht te houden op kinderen op zijn grondgebied.

⁸³ Zie bijvoorbeeld *N. R./J. M. A. V. s/ reintegro de hijo*, 28 februari 2013, *Corte Suprema* (Chili) [Incadat-referentie: HC/E/CL 1318], waarin de rechtbank van oordeel was dat louter het feit dat terugkeer voor een ontvoerende ouder lastig zou zijn wegens problemen met het vinden van een baan, niet voldoende reden was om de weigering van de ontvoerende ouder om terug te keren, te rechtvaardigen, en dat dergelijke kwesties in de gezagsprocedure nader aan de orde moeten worden gesteld; *No de RG 12-19382*, 20 maart 2013, *Cour de cassation* (Frankrijk) [Incadat-referentie: HC/E/FR 1213], waarin de ontvoerende ouder stelde dat zij werkloos was en in Frankrijk een minimuminkomen en een woning met een lage huurprijs had die zij in Engeland niet kon krijgen, maar waarin de rechtbank benadrukte dat de Britse autoriteiten passende regelingen hadden getroffen om de bescherming van de kinderen bij terugkeer te waarborgen en dat de ontvoerende ouder zich nu in een andere situatie bevond, aangezien zij was verzekerd van een minimuminkomen in Engeland nu dit verblijf haar door een Britse rechtbank was opgelegd en er derhalve geen sprake was van een ernstig risico; *5A_285/2007/frs*, 16 augustus 2007, *Tribunal fédéral, IIe cour de droit civil* (Zwitserland) [Incadat-referentie: HC/E/CH 955], waarin de rechtbank constateerde dat, gezien het ontbreken van objectieve redenen ter rechtvaardiging van de weigering tot terugkeer door de ontvoerende ouder, het haar praktisch of economisch gezien niet onhaalbaar leek om naar Israël terug te keren, in ieder geval voor de duur van de gerechtelijke procedure aldaar.

⁸⁴ Zie bijvoorbeeld *Re A. (Minors) (Abduction: Custody Rights)* [1992] Fam 106, 12 februari 1992, *Court of Appeal of England and Wales* (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UK 48], waarin de rechtbank vaststelde dat de afhankelijkheid van de Australische staat als zodanig ontoereikend was om een ondraaglijke toestand te vormen.

⁸⁵ Zie bijvoorbeeld de overwegingen van de rechtbank in *No de RG 08/04984*, 18 februari 2009, *Cour d'appel de Nîmes* (Frankrijk) [Incadat-referentie: HC/E/FR 1135].

61. De beoordeling van het ernstige risico op gevaar in verband met de situatie in de staat van de gewone verblijfplaats moet zijn toegespitst op de ernst van de politieke, economische of veiligheidssituatie en de gevolgen daarvan voor het individuele kind⁸⁶, en op de vraag of het niveau van deze gevolgen voldoende is om beroep te doen op de uitzondering wegens ernstig risico, of dit niveau simpelweg in overeenstemming is met de algemene politieke, economische of veiligheidssituatie in deze staat. Het als argument aanvoeren van een ernstige politieke, economische of veiligheidssituatie in de staat van de gewone verblijfplaats, is over het algemeen dan ook onvoldoende reden om beroep te doen op de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar⁸⁷. Ook (op zichzelf staande) gewelddadige incidenten in een onrustig politiek klimaat worden doorgaans niet als ernstig risico aangemerkt⁸⁸. Zelfs wanneer de gestelde feiten van dien aard zijn dat zij een ernstig risico kunnen vormen, moet de rechtbank alsnog bepalen of beschermende maatregelen kunnen worden toegepast om het risico te ondervangen, in welk geval de rechtbank de terugkeer van het kind moet gelasten⁸⁹.

⁸⁶ Zie *Escaf/Rodriguez*, 200 F. Supp. 2d 603 (E.D. Va. 2002), 6 mei 2002, *United States District Court for the Eastern District of Virginia, Alexandria Division* (de VS) [Incadat-referentie: HC/E/usf 798], waarin de rechtbank het argument aanvaardde dat er weliswaar aanwijzingen waren dat Amerikaanse zakenlieden in Colombia zijn blootgesteld aan een verhoogd risico op ontvoering en geweld, en dat de ontvoerende ouder persoonlijk bedreigd was, maar dat er geen duidelijk en overtuigend bewijs was van ernstig gevaar in de stad waar de achtergebleven ouder woonde met het dertienjarige kind dat zowel de Amerikaanse als de Colombiaanse nationaliteit heeft en daar woonde met zijn Colombiaanse ouder en familie.

⁸⁷ Zie bijvoorbeeld *No de RG 11/02685*, 28 juni 2011, *Cour d'appel de Rennes* (Frankrijk) [Incadat-referentie: HC/E/FR 1129], waarin de ontvoerende ouder de vervuiling, de onveiligheid in verband met criminaliteit, en het risico op aardbevingen in Mexico-Stad als argument aanvoerde, maar niet kon aantonen hoe deze risico's de kinderen persoonlijk en rechtstreeks zouden hebben getroffen; *No de pourvoi 14-17.493*, 19 november 2014, *Cour de cassation* (Frankrijk) [Incadat-referentie: HC/E/FR 1309], waarin de ontvoerende ouder stelde dat het kind bij terugkeer in Zuid-Afrika zou worden blootgesteld aan een risico op ernstig lichamelijk gevaar door de algemene leefomstandigheden in de Makalali Reserve, maar deze argumenten door de rechtbank zijn verworpen.

⁸⁸ Zie bijvoorbeeld gevallen van terugkeer naar Israël waarbij de vermeende mogelijke gevaren die inherent zijn aan het dagelijks leven, doorgaans als te algemeen worden beschouwd om beroep te kunnen doen op artikel 13, alinea 1, onder b): *A./A.*, 5 oktober 2001, *Buenos Aires Court of First Instance* (Argentinië) [Incadat-referentie: HC/E/AR 487]; *No 03/3585/A*, 17 april 2003, *Tribunal de première instance de Bruxelles* (België) [Incadat-referentie: HC/E/BE 547]; *B-2939-01*, 11 januari 2002, *Vestre Landsret* (Denemarken) [Incadat-referentie: HC/E/DK 519]; *Freier/Freier*, 969 F. Supp. 436 (E.D. Mich. 1996), 4 oktober 1996, *United States District Court for the Eastern District of Michigan, Southern Division* (de VS) [Incadat-referentie: HC/E/USf 133]. Zie ook: *Procedure for International Return of Children*, zaak No 2926/2008, 16 februari 2009, *Tercera Sala Familiar del Honorable Tribunal Superior de Justicia del Distrito Federal* (Mexico) [Incadat-referentie: HC/E/MX 1038], waarin de politieke demonstraties die het dagelijks leven in Venezuela verstoorden, alsook de daaruit voortvloeiende onzekerheid, niet als ernstig risico werden aangemerkt.

⁸⁹ Zie bijvoorbeeld *A./A.* (zie voetnoot 88 hierboven) waarin de rechtbank de tenuitvoerlegging van de beslissing tot terugkeer met twee maanden had opgeschort in afwachting van het stabiliseren van de situatie in de staat van de gewone verblijfplaats. Zie ook *Re E. (Article 13b: Non-return)* [2006] EWCA Civ 146, 25 januari 2006, *Court of Appeal of England and Wales* (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UK 818], waarin beide ouders het

d. Risico's met betrekking tot de gezondheid van het kind

62. In het geval van beweringen met betrekking tot de gezondheid van het kind moet de beoordeling van het ernstige risico in het algemeen zijn gericht op de beschikbaarheid van behandeling in de staat waar het kind zijn gewone verblijfplaats heeft⁹⁰ en niet op een vergelijking tussen de relatieve kwaliteit van de zorg in de verschillende staten⁹¹. In het algemeen zal slechts worden vastgesteld dat sprake is van een ernstig risico wanneer een behandeling dringend noodzakelijk is of zal zijn en deze niet beschikbaar of toegankelijk is in de staat van de gewone verblijfplaats, of wanneer de gezondheidstoestand van het kind het onmogelijk maakt naar deze staat terug te keren⁹². Het loutere feit dat de

slachtoffer waren van vooropgezette en gerichte schietpartijen en andere aanslagen in Venezuela. De rechtbank gaf in punt 28 aan het met de behandelend rechter eens te zijn in de zin dat de kinderen weliswaar niet zelf slachtoffer waren geweest van een aanslag en minder risico liepen op een gerichte aanslag dan hun ouders, maar alsnog risico liepen op lichamelijk letsel als zij bij een van de ouders zouden zijn op het moment van een aanslag. De rechtbank merkte voorts op dat de behandelend rechter had geoordeeld dat dag en nacht beveiliging door gewapende bewakers op zich geen volledige bescherming zou bieden, maar het risico wel enigszins zou verminderen.

⁹⁰ Zie bijvoorbeeld *No de pourvoi 17-11031*, 4 mei 2017, *Cour de cassation* (Frankrijk) [Incadat-referentie: HC/E/FR 1346], waarin de rechtbank concludeerde dat de kwaliteit van de gezondheidszorg in Israël toereikend was en dat de antivirale hiv-behandeling die het kind in Israël kreeg, dezelfde behandeling was als die welke in Frankrijk was voorgeschreven. Al met al was er sprake van een adequate behandeling en was er geen reden om haar terugkeer te weigeren.

⁹¹ Zie bijvoorbeeld *No de rôle: 07/78/C*, 25 januari 2007, *Tribunal de première instance de Bruxelles* (België) [Incadat-referentie: HC/E/BE 857], dat een zaak betreft waarin de ontvoerende ouder stelde dat het kind een ernstig risico op gevaar liep omdat de achtergebleven ouder weigerde gehoor te geven aan de dringende aanbeveling van de schoolpsycholoog om het kind logopedie te laten volgen, maar de rechtbank van oordeel was dat deze feiten onvoldoende reden vormden om vast te stellen dat er sprake was van een ernstig risico op gevaar; *V.L. B-1572-09*, 23 september 2009, *Vestre Landsret* (Denemarken) [Incadat-referentie: HC/E/DK 1101], dat een zaak betreft waarin het kind extra begeleiding nodig had op school, en de ontvoerende ouder stelde dat terugkeer naar de achtergebleven ouder, die aan multiple sclerose en depressies leed, een ernstig risico zou vormen. De rechtbank wees echter op de goede relatie tussen het kind en de achtergebleven ouder en op de inspanningen door de achtergebleven ouder om zo goed mogelijk voor het kind te zorgen, en was van oordeel dat deze beweringen onvoldoende reden vormden om vast te stellen dat er sprake was van een ernstig risico op gevaar; *DP/Commonwealth Central Authority*, [2001] HC 39, (2001) 180 ALR 402 (Australië) [Incadat-referentie HC/E/AU 346], punt 144, waarin de rechtbank bij de behandeling van een zaak betreffende een kind met autisme van oordeel was dat er in Griekenland – de beoogde staat van terugkeer – voorzieningen aanwezig zijn voor de behandeling van kinderen met autisme, maar de relatieve kwaliteit van de zorg in Australië niet heeft vergeleken met die in Griekenland. Zie ook *Solis/Tibbo Lenoski*, 2015 BCCA 508 (CanLII) (Canada) [Incadat-referentie: HC/E/CA 1403].

⁹² Zie *State Central Authority/Maynard*, 9 maart 2003, *Family Court of Australia* (Australië) [Incadat-referentie: HC/E/AU 541], punten 27, 28 en 30, waarin de rechtbank op basis van uitgebreide medische gegevens waaruit de ernstige gezondheidstoestand van het kind (epileptische aanvallen) bleek, van oordeel was dat de reis kon leiden tot aanzienlijke en ernstige risico's voor het kind of zelfs haar overlijden, zij de argumenten van de ontvoerende ouder met betrekking tot de kwaliteit van het Britse gezondheidszorgsysteem van de hand wees, en zij tot het oordeel kwam dat terugkeer naar het Verenigd Koninkrijk het kind zou blootstellen aan een ernstig risico op lichamelijk gevaar.

staat van de gewone verblijfplaats een andere norm voor de gezondheidszorg of andere klimaatomstandigheden heeft, zal doorgaans niet volstaan om een beroep te kunnen doen op de uitzondering uit hoofde van artikel 13, eerste alinea, onder b). Zo is bijvoorbeeld het feit dat de klimaatomstandigheden in de verzoekende staat verschillen van die in de aangezochte staat, op zich onvoldoende reden om vast te stellen dat de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar aan de orde is in verband met de gezondheid van het kind. Wanneer een argument in verband met de gezondheid van het kind is bewezen, kan de rechtbank bijvoorbeeld maatregelen overwegen om het kind bij terugkeer te beschermen tegen het ernstige risico, onder meer in de vorm van financiële steun, ziektekostenverzekering en/of de voorbereiding van medische ondersteuning voor het kind bij terugkeer. Deze maatregelen mogen echter geen onnodige lasten opleggen aan de achtergebleven ouder, moeten tijdelijk van aard zijn en moeten de ontvoerende ouder alleen maar in staat stellen toegang tot een rechtbank in de staat van de gewone verblijfplaats te krijgen die het best in staat is deze kwestie te behandelen.

e. De scheiding van het kind van de ontvoerende ouder wanneer de ontvoerende ouder het kind niet kan of wil doen terugkeren naar de staat van de gewone verblijfplaats van het kind

63. Beweringen over een ernstig risico dat het kind door zijn terugkeer wordt blootgesteld aan een geestelijk gevaar, dan wel op enigerlei andere wijze in een ondraaglijke toestand wordt gebracht als gevolg van de scheiding van het kind en de ontvoerende ouder wanneer de ontvoerende ouder het kind niet kan of wil doen terugkeren naar de staat van de gewone verblijfplaats van het kind, worden in een groot aantal verschillende omstandigheden bij terugkeerprocedures aangevoerd. Uit gerechtelijke beslissingen van verschillende verdragsluitende staten blijkt echter dat de rechtbanken de uitzondering uit hoofde van artikel 13, eerste alinea, onder b), slechts sporadisch toepassen in gevallen waarin de ontvoerende ouder het kind niet kan of wil doen terugkeren naar de staat van de gewone verblijfplaats van het kind⁹³.
64. De specifieke focus van de beoordeling van het ernstige risico op gevaar in deze gevallen betreft het effect op het kind van een mogelijke scheiding in het geval van een bevel tot terugkeer of zonder zorg achter te worden gelaten, en of dat effect de hoge drempel met betrekking tot de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar haalt, rekening houdend met de beschikbaarheid van beschermende maatregelen om het ernstige risico te ondervangen⁹⁴. De omstandigheden of redenen waarom de ontvoerende ouder niet in staat is terug te keren naar de

⁹³ Zie de punten 67 tot en met 72 hieronder.

⁹⁴ Zie bijvoorbeeld *No de RG 11/01437*, 1 december 2011, *Cour d'appel d'Agen* (Frankrijk) [Incadat-referentie: HC/E/FR 1172], waarin de rechtbank concludeerde dat een scheiding van het kind van de ontvoerende ouder geen ernstig risico vormde, ook al was de ontvoerende ouder de ouder die altijd de zorg voor het kind had gehad, aangezien het kind een goede relatie had met de achtergebleven ouder alsook een liefhebbende relatie met de familie in de staat waar het kind zijn gewone verblijfplaats had; *7 660/17*, 5 juli 2017, *Oberlandesgericht Nürnberg Senat für Familiensachen* (Duitsland) [Incadat-referentie: HC/E/DE 1409], waarin de rechtbank zich toespitste op de vraag of het ernstige risico op geestelijk gevaar voor het kind zodanig zou zijn dat de emotionele druk die een kind normaliter zou ondervinden als gevolg van een terugkeer, aanzienlijk zou worden overschreden, en constateerde dat er in dit geval geen bewijs was dat hierop duidde.

staat waar het kind zijn gewone verblijfplaats heeft, staan los van de beoordeling van de gevolgen voor het kind van een mogelijke scheiding, maar maken hier mogelijk wel deel van uit.

65. Indien scheiding van de ontvoerende ouder de hoge drempel met betrekking tot de vaststelling van ernstig risico op gevaar zou halen, kunnen met name de omstandigheden of redenen waarom de ontvoerende ouder niet in staat is terug te keren naar de staat van de gewone verblijfplaats van het kind, relevant zijn om te bepalen welke beschermende maatregelen beschikbaar zijn om de belemmering voor de terugkeer van de ontvoerende ouder weg te nemen en het ernstige risico te ondervangen⁹⁵. Hieronder volgen enkele voorbeelden (punten 67 tot en met 72) van enkele veelvoorkomende belemmeringen die door ontvoerende ouders worden aangevoerd en de soorten maatregelen die rechtbanken in verschillende scenario's in overweging kunnen nemen. Indien de belemmeringen voor de terugkeer van de ontvoerende ouder niet kunnen worden weggenomen, kunnen bij de beoordeling van mogelijke beschermende maatregelen andere opties in overweging worden genomen, bijvoorbeeld dat de achtergebleven ouder of een andere persoon voor het kind zorgt bij zijn terugkeer naar de staat van de gewone verblijfplaats totdat een rechtbank in die staat een uitspraak met betrekking tot het gezag kan doen.
66. Wanneer het voor het ondervangen van een ernstig risico van belang is lopende gezagsprocedures in de staat van de gewone verblijfplaats zo snel mogelijk op de rol in te schrijven⁹⁶, kan de rechtbank die de terugkeer gelast, als beschermende maatregel voor het kind eisen dat de gezagsprocedure zo snel mogelijk na terugkeer plaatsvindt in de staat van de gewone verblijfplaats van het kind. In voorkomend geval kunnen de partijen volgens de toepasselijke wetten en procedures in kennis worden gesteld van eventuele versnelde procedures in de staat van de gewone verblijfplaats van het kind. Afhankelijk van de omstandigheden en indien mogelijk in beide betrokken staten, kan de rechter die de terugkeer gelast, door middel van rechtstreekse gerechtelijke communicatie helpen ervoor te zorgen dat de procedure zo snel mogelijk op de rol wordt ingeschreven⁹⁷.

⁹⁵ In sommige jurisdicties nemen de rechtbanken alvorens de feitelijke beweringen betreffende ernstig risico te beoordelen, mogelijke maatregelen in overweging die zijn gericht op het wegnemen van de belemmeringen tot terugkeer van de ontvoerende ouder. Indien dergelijke maatregelen kunnen worden toegepast, kan de rechtbank het verzoek tot terugkeer mogelijk afhandelen zonder beoordeling van de bewering door de ontvoerende ouder dat het kind ernstig risico op gevaar zou lopen als gevolg van een scheiding.

⁹⁶ Zie voor de definitie van "rechtstreekse gerechtelijke communicatie" de verklarende woordenlijst hierboven.

⁹⁷ Zie bijvoorbeeld *Re G. (Abduction: Withdrawal of Proceedings, Acquiescence, Habitual Residence)* [2007] EWHC 2807 (Fam), 30 november 2007, *High Court (Family Division) of England and Wales* (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UK 966], punt 78, waarin de rechtbank een terugkeerbevel had afgegeven op basis van het gegeven dat de partijen onverwijld maatregelen zouden nemen om de zaak aanhangig te maken bij de rechtbank in Canada (de staat van de gewone verblijfplaats) voor een beslissing op basis van een volledig welzijnsonderzoek met het oog op een toekomstige regeling voor de kinderen. Daartoe deed de rechter navraag bij de rechter van de *Court of Queen's Bench in Alberta* die is aangewezen als contactpunt voor kwesties die betrekking hebben op het Verdrag van 1980, en werd ervan verzekerd dat op verzoek van een van de partijen regelingen konden worden getroffen voor een snelle behandeling van de zaak in die provincie.

i. Strafrechtelijke vervolging van de ontvoerende ouder in de staat van de gewone verblijfplaats van het kind wegens het ongeoorloofd overbrengen of vasthouden van het kind

67. De ontvoerende ouder kan weigeren terug te keren uit angst strafrechtelijk aansprakelijk te worden gesteld voor het ongeoorloofd overbrengen of vasthouden van het kind, en wanneer detining van de ontvoerende ouder mogelijk zou leiden tot de scheiding van die ouder en het kind, met ernstig risico op gevaar voor het kind tot gevolg. De rechtbank kan overwegen om informatie in te winnen over de status van een aanhoudingsbevel of een lopende strafrechtelijke procedure, alsook over de mogelijkheid het bevel of de procedure te laten intrekken. Zo kunnen bijvoorbeeld de achtergebleven ouder of de relevante bevoegde autoriteiten van de staat van de gewone verblijfplaats van het kind de verzekering geven dat zij geen strafrechtelijke of andere procedure zullen instellen, of ten minste dat zij de ontvoerende ouder indien mogelijk niet zullen (laten) aanhouden⁹⁸. Sepot of intrekking van een tenlastelegging of, in voorkomend geval, van een aanhoudingsbevel, kan worden gewaarborgd met de hulp van een strafrechtelijke of rechterlijke instantie, in voorkomend geval door middel van rechtstreekse gerechtelijke communicatie, indien dit is toegestaan in de aangezochte staat en in de staat van de gewone verblijfplaats⁹⁹. Ook de centrale autoriteiten kunnen in dit verband mogelijk bijstand verlenen of

⁹⁸ Zie bijvoorbeeld *Motion for Leave to Appeal (Family Matters)* 5690/10, 10 augustus 2010, *Supreme Court* (Israël) [Incadat-referentie: HC/E/1290], punten 3 en 5, waarin de rechtbank, naar aanleiding van de stelling van de ontvoerende ouder dat er een aanzienlijk risico bestond dat zij wegens de ongeoorloofde overbrenging zou worden aangehouden, opmerkte dat het aanhoudingsbevel was vernietigd en dat de advocaat van de achtergebleven ouder in de Verenigde Staten de plaatselijke officier van justitie had aangeschreven om aan te geven dat de achtergebleven ouder niet van plan was om een strafrechtelijke procedure tegen de ontvoerende ouder in te stellen, met het verzoek dit standpunt zwaar te laten meewegen. De rechtbank kwam tot de conclusie dat de officier van justitie weliswaar niet gehouden was de brief in aanmerking te nemen, maar dat de ervaring leert dat, behoudens uitzonderlijke gevallen, het risico dat de ontvoerende ouder zou worden aangehouden, niet hoog was; *Sabogal/Velarde* (zie voetnoot 60 hierboven), waarin de rechtbank de terugkeer gelastte op voorwaarde dat de achtergebleven ouder er onder meer voor zou zorgen dat de strafbare feiten of het strafrechtelijk onderzoek tegen de ontvoerende ouder zouden komen te vervallen of zouden worden afgesloten, aangezien de kinderen gelet op de omstandigheden bij terugkeer niet bij de achtergebleven ouder konden worden geplaatst.

⁹⁹ Zie bijvoorbeeld *Re M. and J. (Abduction) (International Judicial Collaboration)* [1999] 3 FCR 721, 16 augustus 1999, *High Court of England and Wales* (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UKe 266], waarin een vrijwillige terugkeer werd bewerkstelligd door internationale samenwerking tussen de hoogste rechterlijke instantie van Engeland en Wales, de Engelse centrale autoriteit, de hoogste rechterlijke instantie van Californië, de officier van justitie van Californië, en de toezichthoudende rechter van de dienst Familierecht van de hoogste rechterlijke instantie van Los Angeles. In dit geval had de ontvoerende ouder de proeftijd geschonden door de kinderen ongeoorloofd over te brengen en werd hij/zij geconfronteerd met een aanzienlijke periode van gevangenschap indien hij/zij ervoor zou kiezen terug te keren. In het kader van een minnelijke regeling hebben alle belanghebbende partijen en instellingen zich vervolgens beurtelings ingezet voor de vernietiging van de strafrechtelijke procedure tegen de ontvoerende ouder teneinde de inhoudelijke gezagsprocedure te bespoedigen en voorrang te geven aan het noodzakelijke welzijnsonderzoek. Door middel van een door onderhandelingen tot stand gekomen verbintenis tussen de ouders kon de ontvoerende ouder vervolgens vrijwillig met de kinderen terugkeren naar de staat van gewone verblijfplaats.

informatie verstrekken, voor zover toegestaan krachtens het nationaal recht. Indien de tenlastelegging of, in voorkomend geval, het aanhoudingsbevel wordt ingetrokken, houdt de vermeende belemmering voor de terugkeer van de ouder op te bestaan. Indien daarentegen de tenlastelegging of het aanhoudingsbevel niet kunnen worden ingetrokken, moet de rechtbank het gestelde ernstige risico als gevolg van een mogelijke scheiding van de ontvoerende ouder, zoals beschreven in de punten 63 tot en met 66, mogelijk beoordelen, met inbegrip van eventuele beschermende maatregelen met betrekking tot de zorg voor het kind tijdens een scheiding. In dergelijke gevallen moet mogelijk onderscheid worden gemaakt tussen een ouder die onmiddellijk na terugkeer naar de staat van de gewone verblijfplaats van het kind zal worden gedetineerd in afwachting van de strafprocedure, en een ontvoerende ouder die, na zijn of haar strafrechtelijke proces in die staat, te zijner tijd mogelijk wordt gedetineerd. Het feit dat de ten laste gelegde feiten of het aanhoudingsbevel niet kunnen worden ingetrokken, volstaat in het algemeen niet om beroep te doen op de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar¹⁰⁰.

ii. Immigratieproblemen voor de ontvoerende ouder

68. Indien de ontvoerende ouder aanvoert belemmeringen voor terugkeer te ondervinden — wanneer deze ouder bijvoorbeeld stelt de staat van de gewone verblijfplaats niet in te mogen wegens het verstrijken van een visum of het niet hebben van een verblijfsvergunning — kunnen deze argumenten meestal in een vroeg stadium van de terugkeerprocedure worden ondervangen door het verkrijgen van toestemming tot immigratie, ofwel door de ontvoerende ouder zelf ofwel, waar mogelijk en passend, door middel van samenwerking tussen de centrale autoriteiten en/of andere bevoegde autoriteiten die in de desbetreffende gevallen in een zo vroeg mogelijk stadium moeten worden ingeschakeld. Zelfs wanneer dit niet mogelijk is, zijn de rechtbanken meestal niet geneigd om beweringen over een ernstig risico voor het kind als gevolg van een mogelijke scheiding van de ouder in aanmerking te nemen indien de ouder in staat is in ieder geval voor de korte periode die nodig is om de gezagsprocedure bij te wonen, naar de verzoekende staat terug te keren, of indien de toegang van de ontvoerende ouder tot de staat van gewone verblijfplaats afhankelijk is van bepaalde voorwaarden¹⁰¹. Het is van belang te benadrukken dat de ouder doorgaans geen situatie mag creëren — door een passieve houding aan te nemen of de aanvraag van de noodzakelijke goedkeuring tot immigratie uit te stellen — die mogelijk schadelijk is voor het kind, om zich vervolgens op de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar te beroepen.

¹⁰⁰ Zie nogmaals *Motion for Leave to Appeal (Family Matters)* (zie voetnoot 98 hierboven) waarin de rechtbank na de inspanningen van de achtergebleven ouder om de ten laste gelegde feiten in te trekken, van oordeel was dat de autoriteiten weliswaar niet gehouden waren deze inspanningen in aanmerking te nemen, maar dat het risico dat de ontvoerende ouder zou worden aangehouden, gering was. De rechtbank benadrukte dat de ontvoerende ouder niet het recht had aan te voeren dat een kind in de staat moet blijven waar het naar is overgebracht, uit angst dat deze ouder zou worden aangehouden in de staat van waaruit het kind is ontvoerd.

¹⁰¹ Zie bijvoorbeeld *2Ob90/10i*, 8 juli 2010, *Oberster Gerichtshof* (Oostenrijk) [Incadat-referentie: HC/E/AT 1047]; *H./H.* [1995] 12 FRNZ 498, 4 december 1995, *High Court at Wellington* (Nieuw-Zeeland) [Incadat-referentie: HC/E/NZ 30].

iii. Het ontbreken van daadwerkelijke toegang tot de rechter in de staat van de gewone verblijfplaats

69. De ontvoerende ouder kan beweren dat hij of zij bijvoorbeeld niet bereid is terug te keren naar de staat van de gewone verblijfplaats omdat hij of zij zich geen juridische vertegenwoordiging kan veroorloven, of omdat de rechtbank in die staat bevooroordeeld zou zijn, of omdat er belemmeringen zouden bestaan voor toegang tot de rechter in een gezagsprocedure¹⁰². Indien er zorgen bestaan dat de ontvoerende ouder geen daadwerkelijke toegang tot de rechter zou hebben, kan de rechtbank overwegen samen te werken met de relevante centrale autoriteiten of gebruik te maken van rechtstreekse gerechtelijke communicatie om deze beweringen te beoordelen en/of, indien mogelijk, regelingen te treffen om de toegang tot gerechtelijke procedures kort na terugkeer mogelijk te maken. Het loutere feit dat de ouder wellicht niet in staat is zich juridische vertegenwoordiging te veroorloven, is niet voldoende reden om een gebrek aan daadwerkelijke toegang tot de rechter vast te stellen¹⁰³. Aangezien het Verdrag is gebaseerd op wederzijds vertrouwen tussen de staten, mag er bij de beoordeling in terugkeerprocedures in ieder geval geen vergelijking worden gemaakt op basis van de relatieve kwaliteit van de rechtsstelsels in de twee betreffende staten

¹⁰² Zie bijvoorbeeld *No de RG 11/02685*, 28 juni 2011, *Cour d'appel de Rennes* (Frankrijk) (zie voetnoot 87 hierboven), waarin de niet-gestaafde argumenten van de ontvoerende ouder dat haar recht op een eerlijk proces in Mexico in gevaar zou komen, door de rechtbank werden verworpen; *Secretary for Justice/N., ex parte C.*, 4 maart 2001, *High Court at Wellington* (Nieuw-Zeeland) [Incatat-referentie: HC/E/NZ 501], waarin de rechtbank de door de ontvoerende ouder aangevoerde argumenten over haar juridische situatie in Chili van de hand wees en opmerkte dat die staat de beschikking heeft over een stelsel van gespecialiseerde rechtbanken voor familiezaken waarin de belangen van het kind in het kader van gezagsprocedures voorop worden gesteld; *Pliego/Hayes*, 843 F.3d 226 (6th Cir. 2016), 5 december 2016, *Court of Appeals for the Sixth Circuit* (de VS) [Incatat-referentie: HC/E/US 1386], punt 2, waarin de rechtbank de conclusie van de rechtbank van eerste aanleg bevestigde en de argumenten van de ontvoerende ouder verwierp, namelijk dat er sprake was van een ernstig risico op een "ondraaglijke toestand" doordat de diplomatieke status van de achtergebleven ouder het vermogen ondermijnde van de Turkse rechtbanken om op doeltreffende wijze uitspraak te doen over de gezagskwestie. De rechtbank oordeelde in punt 8 dat in de tekst van artikel 13, eerste alinea, onder b), is bepaald dat een ondraaglijke toestand ook situaties kan betreffen waarin een ouder om de terugkeer van een kind verzoekt naar een staat waar de rechtbanken niet in staat zijn op doeltreffende wijze uitspraak te doen, maar dat de ontvoerende ouder er niet in was geslaagd een "ondraaglijke toestand" aan te tonen op basis van de feiten van de onderhavige zaak (punt 11).

¹⁰³ Zie bijvoorbeeld *F./M. (Abduction: Grave Risk of Harm)* (zie voetnoot 74 hierboven), punt 15, waarin de ontvoerende ouder aanvoerde dat een terugkeer de kinderen in een ondraaglijke toestand zou plaatsen als gevolg van haar positie ten opzichte van de Franse rechtsorde. Zij beweerde dat zij niet in staat zou zijn juridische vertegenwoordiging te verkrijgen, dat de rechtbanken en de welzijnsinstanties in Frankrijk tegen haar waren, dat zij niet in staat was geweest hen ervan te overtuigen haar gedetailleerde beschuldigingen te erkennen of in overweging te nemen, en dat zij, gezien hun mening over haar huidige samenwonende partner, het risico liep de zorg voor haar derde kind over te moeten dragen aan de staat. In punt 18 oordeelde de rechtbank dat het zonder specifieke en gedetailleerde feiten onmogelijk is te stellen dat de wettelijke procedures van Frankrijk op zich tot ondraaglijkheid leiden en dat met andere woorden bewijs moet worden aangevoerd voor de daadwerkelijke omstandigheden van de ondraaglijkheid. In punt 19 oordeelde de rechtbank dat het wederzijds respect en de eerbiediging van het beleid uit hoofde van het Verdrag de rechtbank ertoe verplichten vast te stellen dat de Franse rechterlijke instanties net zo goed in staat zijn om de strijdige argumenten van de partijen op billijke wijze te onderzoeken en te beslechten, tenzij er overtuigend bewijs is waaruit het tegendeel blijkt.

(bijvoorbeeld ten aanzien van de snelheid van de procedure).

iv. Medische of gezinsredenen met betrekking tot de ontvoerende ouder

70. Wanneer medische redenen met betrekking tot de ontvoerende ouder worden vastgesteld, kunnen de aard en ernst van de medische aandoening (fysiek of psychologisch) en de mogelijkheid van een passende medische behandeling in de staat van de gewone verblijfplaats worden overwogen om te beoordelen of de aangevoerde redenen dat de ontvoerende ouder niet in staat is om terug te keren, gegrond zijn¹⁰⁴. Indien de noodzakelijke behandeling beschikbaar is of kan worden geregeld, kunnen de vermeende belemmeringen voor de terugkeer van de ontvoerende ouder mogelijk worden weggenomen. Er kunnen zich echter gevallen voordoen waarin de beschikbaarheid van een medische behandeling niet voldoende is om de belemmeringen voor de terugkeer van de ontvoerende ouder weg te nemen. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer de ontvoerende ouder bij terugkeer naar de staat van de gewone verblijfplaats het risico loopt op een extreme verslechtering van zijn of haar psychische gezondheid¹⁰⁵. In dergelijke gevallen moet de rechtbank het gestelde ernstige risico voor het kind beoordelen, zoals hierboven beschreven in de punten 63 tot en met 66. Als onderdeel van deze beoordeling zou de rechter alle beschermende maatregelen in overweging nemen om het kind bij zijn terugkeer naar de staat van de gewone verblijfplaats te beschermen tegen het ernstige risico.

¹⁰⁴ Zie bijvoorbeeld *LPQ/LYW*, [2014] HKCU 2976, 15 december 2014, *High Court of the Hong Kong Special Administrative Region* (China) [Incadat-referentie: HC/E/CNh 1302], waarin de ontvoerende ouder beweerde dat hij niet zelf naar Japan kon terugkeren omdat het "hem mentaal zou opbreken" en dat door terugkeer zonder hem, de hoofdverzorger, de kinderen in een ondraaglijke toestand zouden worden gebracht, mede als gevolg van het drukke werkschema, het gebrek aan genegenheid en de prikkelbaarheid van de achtergebleven ouder richting de kinderen. De rechtbank wees de niet-gestaafde argumenten van de ontvoerende ouder van de hand, en merkte in punt 48 op dat artikel 13, alinea 1, onder b), voornamelijk betrekking heeft op het kind en niet op de gevolgen van de terugkeer voor de ontvoerende ouder; *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (zie voetnoot 50 hierboven), waarin de rechtbank oordeelde dat bij verslechtering van de geestelijke gezondheid van de ontvoerende ouder een ernstig risico op gevaar voor de kinderen zou ontstaan, maar dat er passende beschermende maatregelen waren getroffen om deze problemen te ondervangen, met inbegrip van de toezegging van de achtergebleven ouder om de gezinswoning geheel ter beschikking te stellen van de ontvoerende ouder en financiële steun te bieden.

¹⁰⁵ Zie bijvoorbeeld *Director-General, Department of Families/R.S.P.* [2003] FamCA 623, 26 augustus 2003, *Full Court of the Family Court of Australia* (Australië) [Incadat-referentie: HC/E/AU 544], waarin de rechtbank op grond van niet-betwiste verklaringen van een psychiater van oordeel was dat er bij terugkeer een ernstig risico zou ontstaan voor het kind dat de ontvoerende ouder zelfmoord zou plegen, en dat de gevolgen hiervan voor het kind rampzalig zouden zijn. Zie ook: *Re S. (A Child) (Abduction: Rights of Custody)* [2012] UKSC 10, [2012] 2 A.C. 257, 14 maart 2012, *United Kingdom Supreme Court (England and Wales)* (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UK 1147], waarin de rechtbank tijdens de terechtzitting medisch bewijs accepteerde dat de gezondheid van de ontvoerende ouder, die leed aan een vorm van posttraumatische stressstoornis, ook wel bekend als "battered women's syndrome", sterk achteruit zou gaan als zij naar Australië zou moeten terugkeren, en dat de beschermende maatregelen gezien de fragiele geestelijke gezondheid van deze ouder het ernstige risico niet zouden ondervangen dat het kind bij terugkeer in Australië in een ondraaglijke toestand zou worden gebracht.

71. Een ontvoerende ouder kan aanvoeren dat hij of zij niet naar de staat van de gewone verblijfplaats kan terugkeren omdat hij of zij een nieuw gezin heeft gesticht in de aangezochte staat¹⁰⁶. Wanneer de ontvoerende ouder een moeder is, kan zij onder meer aanvoeren dat zij een kind verwacht of een nieuw kind heeft dat borstvoeding krijgt. Indien de ontvoerende moeder stelt dat zij vanwege haar omstandigheden niet in staat is regelingen te treffen voor haar terugkeer, moet de rechtbank haar bewering over een ernstig risico op gevaar voor het kind beoordelen, zoals beschreven in de punten 63 tot en met 66. In dergelijke gevallen kan het feit dat de moeder voor een lastig dilemma staat, mogelijk niet als voldoende reden worden beschouwd om te concluderen dat de terugkeer van het oudere kind, dit kind aan een ernstig risico zou blootstellen¹⁰⁷.

v. Ondubbelzinnige weigering tot terugkeer

72. In sommige situaties stelt de ontvoerende ouder pertinent niet terug te zullen keren naar de staat van de gewone verblijfplaats en dat de scheiding van het kind van de ontvoerende ouder in het geval van terugkeer van het kind onvermijdelijk is. In dergelijke gevallen kan, ook al zou de terugkeer van de ontvoerende ouder met het kind in de meeste gevallen het kind beschermen tegen het ernstige risico, elke poging tot het treffen van beschermende maatregelen of het invoeren van regelingen om de terugkeer van de ouder te vergemakkelijken, tevergeefs blijven, aangezien de rechtbank de ouder doorgaans niet kan dwingen terug te keren. Het is van belang te benadrukken dat de ouder doorgaans geen situatie mag creëren - door het ongeoorloofd overbrengen of vasthouden van het kind - die mogelijk schadelijk is voor het kind, om zich vervolgens op grond van die situatie op de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar te beroepen¹⁰⁸.

¹⁰⁶ Zie bijvoorbeeld *Re C. (Abduction: Grave Risk of Psychological Harm)* [1999] 1 FLR 1145, 2 december 1999, *Court of Appeal of England and Wales* (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UK 269], waarin de rechtbank van oordeel was dat de behandelend rechter een fout had gemaakt door te veel gewicht toe te kennen aan het feit dat de nieuwe partner van de ontvoerende ouder wegens een immigratieprobleem niet kon terugkeren naar de staat van de gewone verblijfplaats, en dat de ontvoerende ouder en haar partner, die zich bewust waren van de mogelijke problemen, zelf de ongunstige omstandigheden hadden gecreëerd waarop zij zich nu trachtten te beroepen.

¹⁰⁷ Zie bijvoorbeeld *Director-General Department of Families, Youth and Community Care and Hobbs*, 24 september 1999, *Family Court of Australia at Brisbane* (Australië) [Incadat-referentie: HC/E/AU 294], waarin werd aangevoerd dat het kind zou worden blootgesteld aan een ernstig risico als gevolg van het feit dat de ontvoerende ouder niet naar Zuid-Afrika wilde terugkeren, en hier feitelijk ook niet toe in staat was. Dit was het gevolg van het feit dat zij sinds haar aankomst in Australië was bevallen van een tweede kind en nog steeds borstvoeding gaf. Daarnaast stond haar nieuwe partner haar niet toe zijn pasgeboren kind naar Zuid-Afrika mee te nemen. De rechtbank was van oordeel dat de situatie waarin de ontvoerende ouder zich bevond, in hoge mate haar eigen schuld was, en dat het lastige dilemma waar zij voor stond, geen aanleiding gaf om vast te stellen dat het oudere kind bij terugkeer aan een ernstig risico zou worden blootgesteld.

¹⁰⁸ Zie bijvoorbeeld *Director General, Department of Community Services Central Authority/J.C. and J.C. and T.C.*, 11 juli 1996, *Full Court of the Family Court of Australia at Sydney* (Australië) [Incadat-referentie: HC/E/AU 68]. Zie ook *G., P. C./H., S. M. s/ reintegro de hijos* (zie voetnoot 81 hierboven), waarin de rechtbank van oordeel was dat het systeem van automatische buitenwerkingstelling van het terugkeermechanisme, uitsluitend op basis van de weigering tot terugkeer door de ontvoerende ouder, het door de internationale gemeenschap ingerichte systeem afhankelijk zou maken van de eenzijdige wens van de verweerder.

f. Scheiding van het kind van diens broer(s) en zus(sen)

73. De rechtbank die de terugkeerprocedure behandelt, kan een bewering dat er sprake is van een ernstig risico als gevolg van de scheiding van broer(s) en zus(sen) in overweging nemen in gevallen waarin bijvoorbeeld een van de broers of zussen bezwaar maakt tegen terugkeer uit hoofde van artikel 13, tweede alinea, en de rechtbank overweegt de terugkeer van die broer of zus op grond daarvan te weigeren¹⁰⁹. Het kan ook voorkomen dat de rechtbank van oordeel is dat een kind ongeoorloofd is overgebracht of wordt vastgehouden door de ontvoerende ouder, samen met een (stief)broer of -zus van dat kind voor wie geen verzoek tot terugkeer uit hoofde van het Haagse Verdrag is ingediend, of op wie het Verdrag niet van toepassing is (bijvoorbeeld wanneer het kind de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt, of wanneer de achtergebleven ouder uit hoofde van het Verdrag geen gezagsrecht heeft ten aanzien van dat kind).
74. In sommige gevallen is een scheiding van broers en zussen voor elk kind moeilijk en ontwrichtend. De beoordeling aan de hand van artikel 13, eerste alinea, onder b), is echter met name gericht op de vraag of de scheiding zodanig en in die mate van invloed zou zijn op het kind dat sprake is van een ernstig risico in het geval van terugkeer¹¹⁰. Deze beoordeling moet voor elk kind afzonderlijk worden verricht en mag niet leiden tot een beoordeling van "het belang van het kind"¹¹¹. De scheiding van broers en zussen als gevolg van de niet-terugkeer van een kind (ongeacht de rechtsgrondslag voor de niet-terugkeer) leidt bijgevolg doorgaans niet tot de vaststelling van een ernstig risico voor het andere kind¹¹².
75. Zoals vermeld in punt 72 mag een ouder, door middel van een ongeoorloofde overbrenging of vasthouding, doorgaans geen situatie creëren die mogelijk schadelijk is voor het kind, om zich vervolgens op de uitzondering wegens ernstig risico te beroepen. Dit geldt niet alleen voor een bewering met betrekking tot een ernstig risico op gevaar als gevolg van de scheiding van een kind van een ouder, maar ook voor beweringen betreffende de scheiding van broers en zussen. In ieder individueel geval dient de rechtbank derhalve te beoordelen of de gestelde mogelijke scheiding van de broers en zussen als gevolg van de terugkeer van

¹⁰⁹ Zie bijvoorbeeld *In the Matter of L.L. (Children)*, 22 mei 2000, *Family Court of New York* (de VS) [Incadat-referentie: HC/E/USs 273].

¹¹⁰ Zie bijvoorbeeld *O/O. 2002 SC 430*, 3 mei 2002, *Outer House of the Court of Session of Scotland* (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UKs 507], waarin werd gesteld dat de kinderen moeilijkheden zouden ondervinden bij terugkeer naar Ierland, met name omdat zij zouden worden gescheiden van de drie kinderen van de nieuwe partner van de ontvoerende ouder, maar er geen specifiek of duidelijk ernstig risico van lichamelijk of geestelijk gevaar werd vastgesteld. Zie ook *Re T. (Abduction: Child's Objections to Return)* [2000] 2 F.L.R. 192, 18 april 2000, *Court of Appeal of England and Wales* (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UKe 270], waarin de rechtbank oordeelde dat door de terugkeer van alleen het jongste kind, dit kind in een ondraaglijke toestand zou worden gebracht. Hij en zijn zus hadden samen moeilijke tijden meegemaakt en hij was afhankelijk van zijn zus die soms zijn "tweede moeder" was geweest. De rechtbank was van oordeel dat in deze specifieke omstandigheden sprake was van een ernstig risico voor het jongste kind.

¹¹¹ *Chalkley/Chalkley* (1995) ORFL (4th) 422, 13 januari 1995, *Court of Appeal of Manitoba* (Canada) [Incadat-referentie: HC/E/CA 14], waarin de rechtbank opmerkte dat artikel 13 van toepassing is op een "kind" voor wie een verzoek tot terugkeer is ingediend. In het artikel wordt geen gewag gemaakt van "kinderen" of "broers en zussen".

¹¹² Zie bijvoorbeeld *LM/MM Nevo*, RFamA 2338/09, 3 juni 2009, *Supreme Court* (Israël) [Incadat-referentie: HC/E/IL 1037].

slechts een van hen het gevolg is van de handelingen of gedragingen van de ontvoerende ouder, bijvoorbeeld wanneer de ontvoerende ouder in wezen besluit de broer of zus die in een situatie verkeert waarop het Verdrag niet van toepassing is, niet te laten terugkeren¹¹³, niet omdat een dergelijke terugkeer niet mogelijk is of gevaar voor die broer of zus zou opleveren, maar om zich te kunnen beroepen op ernstig risico op gevaar voor het andere kind wiens zaak door de rechtbank wordt behandeld met het oog op een mogelijke scheiding van de broers en zussen, mocht de rechter de terugkeer van het kind gelasten. In dergelijke gevallen moeten de rechtbanken bijzondere behoedzaamheid betrachten bij de beoordeling van het gestelde ernstige risico op gevaar teneinde te voorkomen dat de ouder profiteert van zijn of haar handelingen of gedragingen¹¹⁴.

76. Met name in het geval van een mogelijke scheiding van broers en zussen moet de rechtbank ook in overweging nemen dat het terugkeerbevel niet per definitie hoeft te leiden tot het wegvallen van het contact tussen de kinderen, of tot een permanente scheiding van de broers en zussen¹¹⁵. Zo kan in overleg of via een gerechtelijk bevel afgegeven door de rechtbank in de staat van de gewone verblijfplaats of de rechtbank die de terugkeerprocedure behandelt, het contact tussen de broers en zussen mogelijk in stand worden gehouden, persoonlijk of anderszins. De rechtbanken dienen rekening te houden met het feit dat, in het geval van terugkeer, de rechtbanken in de staat van de gewone verblijfplaats in het kader van een volledige beoordeling van de belangen van het kind bij iedere gezagsprocedure de gelegenheid zullen hebben om te beslissen waar de broers en zussen moeten wonen en of zij samen moeten blijven.

¹¹³ Zie punt 73 hierboven.

¹¹⁴ Zie bijvoorbeeld *DZ/YVAMVD*, RFaMA 2270, 30 mei 2013, *Supreme Court* (Israël) [Incadat-referentie: HC/E/IL/1211].

¹¹⁵ Zie bijvoorbeeld *K.M.A./Secretary for Justice* (zie voetnoot 79 hierboven).

**Goede praktijken
voor rechtbanken
in zaken uit hoofde
van artikel 13,
eerste alinea,
onder b)**

77. Alle goede praktijken die in dit hoofdstuk van de gids worden gedeeld, dienen alleen in overweging te worden genomen indien deze worden toegestaan op grond van de toepasselijke wetten en procedures van de betreffende verdragsluitende staat en indien een rechtbank van oordeel is dat deze in een specifiek geval passend zijn.

1. Overkoepelend beginsel: doeltreffend beheer van rechtszaken

78. Het doel van dit hoofdstuk is goede praktijken vast te stellen die tot doel hebben rechtbanken in staat te stellen beweringen over een ernstig risico doeltreffend, doelgericht en snel in behandeling te nemen. Goede praktijken zijn onderdeel van een doeltreffend beheer van rechtszaken en beogen te waarborgen dat de procedures te allen tijde zijn toegespitst op de beperkte werkingssfeer van de terugkeerprocedure, met inbegrip van de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar, en dat de beslechting van geschillen wordt bespoedigd.
79. Een doeltreffend beheer van rechtszaken stelt de rechtbanken in staat toezicht te houden op de behandeling van de zaak en de procesvoering, teneinde te waarborgen dat een zaak snel kan worden behandeld en de procedure geen onnodige vertraging oploopt. Dit proces houdt in dat de rechtbank gedurende de eerste fasen van de terugkeerprocedure, en zo nodig gedurende de gehele procedure, met de partijen en/of hun raadslieden communiceert en samenkomt.
80. Het proces voor het beheer van rechtszaken dient zo spoedig mogelijk van start te gaan en moet in ieder geval doorlopen tot aan de beslissing over terugkeer of, afhankelijk van de rol van de rechtbanken in de fase van de tenuitvoerlegging en overeenkomstig de nationale wetten en procedures, zelfs totdat het bevel ten uitvoer is gelegd of op andere wijze is toegepast. Het is de verantwoordelijkheid van de rechter om de uit hoofde van het Verdrag ingestelde procedures zo snel mogelijk af te handelen. Dit houdt onder meer in dat de beslissing zo snel mogelijk moet worden genomen en dat alle maatregelen worden getroffen om te waarborgen dat de bevelen in dusdanige vorm worden afgegeven dat deze zo spoedig mogelijk in werking kunnen treden.
81. In het kader van een doeltreffend beheer van rechtszaken moet de rechtbank, overeenkomstig de toepasselijke wetten en procedures:
- ervoor zorgen dat de vraagstukken in een vroeg stadium worden vastgesteld, zodat de partijen relevant bewijsmateriaal kunnen aanvoeren;
 - overwegen of informatie of bijstand van/via de centrale autoriteit van de aangezochte en/of de verzoekende staat kan worden verkregen met betrekking tot de beweringen van beide partijen en/of de beschikbaarheid van beschermende maatregelen ter ondervanging van het ernstige risico, alsook met betrekking tot het treffen van regelingen om de terugkeer van het kind te vergemakkelijken;
 - overwegen of informatie of bijstand van/via het IHNJ of, waar beschikbaar, door middel van rechtstreekse gerechtelijke communicatie¹¹⁶ kan worden verkregen met betrekking tot de beweringen van beide partijen en/of de beschikbaarheid van beschermende maatregelen ter ondervanging van het ernstige risico, alsook met betrekking tot het treffen van regelingen om de

¹¹⁶ Zie de Begeleidende richtsnoeren voor rechterlijke mededelingen (*op. cit.* voetnoot 1).

terugkeer van het kind te vergemakkelijken.

2. Goede praktijken met betrekking tot het beheer van rechtszaken

a. Vroegtijdige vaststelling van de relevante vraagstukken

82. Het is van belang om de relevante vraagstukken nauwkeurig vast te stellen teneinde de aard van de aangevoerde bewijzen en argumenten alsook de hoeveelheid ervan te beperken. In het kader van vroegtijdig handelen met betrekking tot het beheer van rechtszaken¹¹⁷ moet de rechtbank, overeenkomstig de toepasselijke wetten en procedures:

- de relevante vraagstukken vaststellen;
- de geschilpunten in kaart brengen en ervoor zorgen dat de partijen hun aangevoerde bewijzen en argumenten beperken tot wat relevant is in het kader van de beperkte werkingssfeer van de uitzondering indien hier beroep op is gedaan;
- vaststellen welke informatie/bewijsstukken de partijen voornemens zijn in te dienen;
- alle overeengekomen of niet-betwiste feiten in kaart brengen.

b. Minnelijke regelingen

83. Een doeltreffend beheer van rechtszaken houdt in dat mogelijke geschillenbeslechting wordt besproken en dat de partijen de gelegenheid krijgen om buiten de rechtbank om tot een oplossing voor hun geschil te komen¹¹⁸. Afhankelijk van de desbetreffende wetten, procedures en praktijken van elke staat zijn er mogelijk mechanismen voor bemiddeling¹¹⁹ of andere vormen van alternatieve geschillenbeslechting beschikbaar om ouders te helpen overeenstemming te bereiken over regelingen met betrekking tot de terugkeer of niet-terugkeer van het kind en, in voorkomend geval, over inhoudelijke aangelegenheden, waaronder regelingen voor de verhuizing van het kind naar de aangezochte staat en contact met de achtergebleven ouder. In het kader van vroegtijdig handelen met betrekking tot het beheer van rechtszaken moet de rechtbank, overeenkomstig de toepasselijke wetten en procedures en wanneer mechanismen voor bemiddeling of andere vormen van alternatieve geschillenbeslechting beschikbaar zijn:

¹¹⁷ In veel jurisdicties worden preliminaire zittingen gehouden voor het behandelen van deze kwesties.

¹¹⁸ Zo maakt in Nederland bemiddeling tussen de ontvoerende ouder en de achtergebleven ouder integraal onderdeel uit van de Haagse terugkeerprocedure, zie K.L. Wehrung en R.G. de Lange-Tegelaar in *The Judges' Newsletter on International Child Protection*, Vol. XVI, voorjaar 2010 (beschikbaar op de website van Hcch op < www.hcch.net > onder "Publications" en vervolgens "Judges' Newsletter"), blz. 45-48.

¹¹⁹ Voor informatie over bemiddeling in internationale kinderonvoeringszaken, zie: Hcch, *Gids voor goede praktijken onder het Haagse Verdrag van 25 oktober 1980 betreffende de burgerrechtelijke aspecten van internationale ontvoering van kinderen – Bemiddeling*, Den Haag, 2012 (hierna "Gids voor goede praktijken betreffende bemiddeling" genoemd) (ook te raadplegen op de website van Hcch; volg het in voetnoot 2 vermelde pad).

- zorgvuldig overwegen, zoals algemeen vereist, of mechanismen voor bemiddeling of andere vormen van alternatieve geschillenbeslechting geschikt zijn in het betreffende geval¹²⁰. Een dergelijke beoordeling kan van bijzonder belang zijn bij beweringen over een ernstig risico op gevaar als gevolg van huiselijk geweld of geweld binnen het gezin, met name om te beoordelen of bemiddeling een geschikt middel zou zijn in de betreffende zaak¹²¹;
- de partijen aansporen bemiddeling of andere vormen van alternatieve geschillenbeslechting in overweging te nemen;
- door het vaststellen van strikte tijdschema's waarborgen dat bemiddeling of een andere vorm van alternatieve geschillenbeslechting, wanneer dit passend wordt geacht en de nodige deskundigheid voorhanden is, de voortzetting en tijdige afronding van de terugkeerprocedure niet onnodig vertraagt¹²². Indien de achtergebleven ouder bijvoorbeeld voornemens is de terechtzitting in persoon bij te wonen, kan zijn of haar aanwezigheid in de aangezochte staat worden gebruikt voor een bemiddeling die in een zeer kort tijdsbestek vóór de terechtzitting plaatsvindt. Bemiddelaars die in dergelijke gevallen hun diensten aanbieden, moeten bereid zijn op zeer korte termijn beschikbaar te zijn.

Na een eerste beoordeling door de rechter moeten gekwalificeerde bemiddelaars een gedetailleerde beoordeling verrichten met betrekking tot de geschiktheid van bemiddeling.

¹²⁰ In het algemeen is het van belang ervoor te zorgen dat door de inzet van bemiddeling geen van de partijen wordt benadeeld en dat de geschiktheid van bemiddeling bij iedere zaak wordt beoordeeld, zie *ibid.* o.a. de punten 1.2 en 2.1 alsook Hoofdstuk 10.

¹²¹ In sommige staten wordt bemiddeling in gevallen van vermeend huiselijk geweld niet toegestaan (ongeacht of er bewijs voor de beschuldigingen is geleverd), of alleen onder bepaalde voorwaarden. Zo vindt er in Spanje overeenkomstig de *Ley Orgánica 1/2004* bijvoorbeeld geen bemiddeling plaats in gevallen van vermeend huiselijk geweld. In de Verenigde Staten hanteert iedere staat verschillende regels voor bemiddeling, onder meer regels met betrekking tot de behandeling van zaken waarin sprake is van vermeend huiselijk geweld; bij sommige bemiddelingsprogramma's wordt geen bemiddeling verleend bij zaken waarin sprake is van ernstig huiselijk geweld. Zie punt 19.4 van de landenprofielen van Spanje en de Verenigde Staten (*op. cit.* voetnoot 39). Zie ook de "Gids voor goede praktijken betreffende bemiddeling" (*op. cit.* voetnoot 119), Hoofdstuk 10, punt 266.

¹²² Zie de "Gids voor goede praktijken betreffende bemiddeling" (*ibid.*), Hoofdstuk 2.1. Zie ook Conclusies en aanbevelingen van de Vierde Vergadering van de Bijzondere Commissie ter herziening van de werking van het Haagse Verdrag van 25 oktober 1980 betreffende de burgerrechtelijke aspecten van internationale ontvoering van kinderen (22-28 maart 2001), C&A nr. 1.11, volgens welke maatregelen die worden genomen om te zorgen voor een vrijwillige terugkeer van het kind of om een minnelijke regeling van het geschil te bewerkstelligen, niet zouden mogen leiden tot ongeoorloofde vertragingen in terugkeerprocedure, zoals herhaald in Conclusies en aanbevelingen van de Vijfde Vergadering van de Bijzondere Commissie ter herziening van de werking van het Haagse Verdrag van 25 oktober 1980 betreffende de burgerrechtelijke aspecten van internationale ontvoering van kinderen, en de praktische tenuitvoerlegging van het Haagse Verdrag van 19 oktober 1996 inzake de bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning, de tenuitvoerlegging en de samenwerking op het gebied van ouderlijke verantwoordelijkheid en maatregelen ter bescherming van kinderen (30 oktober – 9 november 2006), C&A nr. 1.3.1. Alle conclusies en aanbevelingen van de Bijzondere Commissie ter herziening van de werking van het Verdrag van 25 oktober 1980, zijn beschikbaar op de website van HccH (volg het in voetnoot 17 vermelde pad).

c. Deelname van de partijen aan de procedure

84. Een van de essentiële kenmerken van een doeltreffend beheer van rechtszaken bestaat uit het waarborgen van eerlijkheid, zodat alle partijen, ongeacht hun wettelijke vertegenwoordiging, volledig kunnen deelnemen en alle informatie/bewijsstukken op doeltreffende wijze kunnen aanvoeren, zonder onnodige vertraging. De rechtbank moet zo spoedig mogelijk, en in voorkomend geval overeenkomstig de toepasselijke wetten en procedures, met name:
- nagaan of de achtergebleven ouder in kennis is gesteld van de aard van de beweringen over een ernstig risico, hetzij door voorlegging van de argumenten van de partij die zich tegen de terugkeer verzet, hetzij door tussenkomst van een raadsman of, in voorkomend geval, de centrale autoriteit, en of deze in staat is aan de procedure deel te nemen op een door de rechtbank te bepalen wijze¹²³;
 - nagaan of de achtergebleven ouder persoonlijk in de rechtbank aanwezig zal zijn en/of door een raadsman wordt vertegenwoordigd, met name indien de verzoeker de centrale autoriteit betreft of, in voorkomend geval, de officier van justitie;
 - de procedure vaststellen, indien deze niet reeds in de wetgeving is vastgelegd, volgens welke de partijen de documenten zullen raadplegen, uitwisselen en indienen.
85. Juridische vertegenwoordiging, met name door gespecialiseerde juristen, is altijd nuttig, maar de vraag of juridische vertegenwoordiging is vereist voor de partijen in het kader van een terugkeerprocedure, en of rechtsbijstand of een pro-Deoadvocaat beschikbaar is, is afhankelijk van de toepasselijke nationale wetgeving en praktijken¹²⁴.

d. Deelname van het kind aan de procedure

86. Sinds de goedkeuring van het Verdrag heeft er een aantal veranderingen plaatsgevonden in de internationale rechtskaders. Zo is op mondiaal niveau de

¹²³ De aanwezigheid van beide partijen biedt zekere voordelen; indien dit niet mogelijk is, voorzien sommige jurisdicties in andere middelen ten behoeve van communicatie, zoals videoconferenties, met inachtneming van de toepasselijke wetten en procedures van de betrokken staten.

¹²⁴ Zie artikel 26, alsmede de statustabel voor de staten die overeenkomstig artikel 42 een voorbehoud hebben gemaakt bij dit artikel en derhalve niet verplicht zijn kosteloze rechtsbijstand te verlenen, behalve voor zover het betrokken systeem van rechtsbijstand hierin voorziet. In artikel 7, alinea 2, onder g), is bepaald dat de centrale autoriteiten, hetzij rechtstreeks, hetzij via tussenkomst van een andere instantie, alle passende maatregelen moeten nemen teneinde “zo nodig rechtsbijstand en juridisch advies te verlenen of de verlening ervan te bevorderen, met inbegrip van de bijstand van een raadsman”. Raadpleeg voor meer informatie de “Gids voor goede praktijken betreffende praktijken van centrale autoriteiten” (*op. cit.* voetnoot 2), punt 4.13. De rechtbanken moeten er in ieder geval voor zorgen dat alle partijen een eerlijke kans krijgen om bewijsmateriaal voor te leggen en aan te vechten en om hun argumenten te laten beoordelen door de rechter, ongeacht of de partij al dan niet wettelijk is vertegenwoordigd. Informatie over juridische vertegenwoordiging en bijstand in verband met verzoeken tot terugkeer vindt u in de landenprofielen (*op. cit.*, voetnoot 39), punt 8.

vaststelling van het VRK van invloed geweest op kwesties als de deelname van kinderen aan terugkeerprocedures krachtens het Verdrag van 1980 in de jurisdicties die tevens partij zijn bij het VRK, onder meer in gevallen waar beroep wordt gedaan op de uitzondering uit hoofde van artikel 13, eerste alinea, onder b)¹²⁵.

87. Of en hoe een kind wordt gehoord en hoe zijn mening wordt verkregen en aan de rechter worden voorgelegd, is afhankelijk van de nationale procedures en praktijken van de verdragsluitende staten. In sommige staten wordt het kind rechtstreeks door de rechtbank gehoord en in andere staten wordt het kind ondervraagd door een deskundige die vervolgens de rechtbank in kennis stelt van de mening van het kind. In dergelijke gevallen moet de persoon die het kind hoort of ondervraagt, over de juiste kwalificaties voor deze taak beschikken alsook over specifieke kennis met betrekking tot het Verdrag van 1980, de terugkeerprocedure en de beperkte werkingssfeer van de uitzondering uit hoofde van artikel 13, eerste alinea, onder b)¹²⁶.
88. In het kader van een doeltreffend beheer van rechtszaken moet de rechtbank, overeenkomstig de toepasselijke wetten en procedures:
- waar beschikbaar en passend in overweging nemen een eigen advocaat aan het kind toe te wijzen¹²⁷;
 - de partijen, de eigen advocaat van het kind, of de aangewezen deskundige informeren, of hen aansporen het kind te informeren, over de lopende procedure en de mogelijke gevolgen ervan, rekening houdend met de leeftijd en de rijpheid van het kind;

¹²⁵ Zie bijvoorbeeld artikel 12 van het VRK. Op regionaal niveau wordt in de Brussel II bis-verordening van de Europese Unie (EU) de wijze voorgeschreven waarop terugkeerprocedures moeten worden uitgevoerd in de EU-lidstaten waar de verordening van toepassing is (zie: Verordening (EG) nr. 2201/2003 van de Raad van 27 november 2003 betreffende de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid, en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 1347/2000. Zie met name artikel 11 van de verordening. De Brussel II bis-verordening is rechtstreeks van toepassing in alle EU-lidstaten, met uitzondering van Denemarken. De verordening is herzien en vervangen door Verordening (EU) 2019/1111 van 25 juni 2019 (zie voetnoot 64 hierboven). De herschikking versterkt het recht van kinderen om in de gelegenheid te worden gesteld hun mening nog duidelijker kenbaar te maken).

¹²⁶ Zie ook Conclusies en aanbevelingen van de Zesde Vergadering van de Bijzondere Commissie over de praktische werking van het Haagse Kinderontvoeringsverdrag van 1980 en het Haagse Kinderbeschermingsverdrag van 1996 (volg het in voetnoot 17 vermelde pad).

¹²⁷ Volgens de gevestigde praktijk in Nederland wordt uit hoofde van artikel 250, Burgerlijk Wetboek, Boek 1, in alle gevallen uit hoofde van het Haagse Verdrag een bijzonder curator aangewezen voor kinderen van drie jaar en ouder. Deze bijzonder curator — meestal een (kinder)psycholoog — vertegenwoordigt het kind gedurende de daaropvolgende procedure (eerste aanleg en beroep) door uiting te geven aan de stem van het kind en de mate van zijn rijpheid te beoordelen, alsook de mate waarin het kind zich vrij lijkt te voelen om zichzelf uit te drukken. Dezelfde praktijk wordt in Duitsland gehanteerd waar regelmatig een „Verfahrensbeistand“ (bijzonder curator) wordt aangesteld in procedures uit hoofde van het Verdrag van 1980 overeenkomstig § 158 van de Duitse wet betreffende procedures in familierechtelijke zaken en niet-contentieuze procedures.

- bij het verkrijgen van de mening van het kind het gebruik van instrumenten in overweging nemen, zoals door ter zake gekwalificeerde deskundigen opgestelde gezinsverslagen (toegespitst op de beperkte werkingssfeer van de terugkeerprocedures), teneinde de rechtbank te helpen bepalen welk gewicht moet worden toegekend aan de mening van het kind;
- door het vaststellen van strikte tijdschema's waarborgen dat, wanneer een beslissing wordt genomen om de mening van het kind te verkrijgen, het proces dat hiermee is gemoeid, de behandeling van de zaak in het kader van de terugkeerprocedure niet onnodig vertraagt.

e. Bewijsstukken

89. Een van de algemene doelstellingen van een doeltreffend beheer van rechtszaken is dat alleen ter zake doende bewijsstukken door de rechtbank worden aanvaard en dat het verzamelen van informatie en bewijsmateriaal geen onnodige vertraging veroorzaakt. De in dit hoofdstuk beschreven goede praktijken zijn bedoeld om de rechter bij te staan bij het verwezenlijken van deze doelstellingen.

f. Deskundigenbewijs

90. Met name het gebruik van deskundigenbewijs moet worden beperkt zodat het aansluit bij de aard en de beperkte werkingssfeer van de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar. In het kader van een doeltreffend beheer van rechtszaken moet de rechtbank, in voorkomend geval overeenkomstig de toepasselijke wetten en procedures en waar van toepassing in het specifieke geval:
- de opstelling overwegen van een lijst van geschikte deskundigen die op korte termijn beschikbaar zijn en specifieke kennis hebben van het Verdrag, terugkeerprocedures en de specifieke aard van de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar;
 - indien beide partijen voornemens zijn deskundigenbewijs over te leggen, aanmoedigen dat niet elk der partijen een eigen deskundige inschakelt, maar partijen samen dan wel de rechter, al naargelang het geval, een enkele ter zake gekwalificeerde deskundige aanwijzen;
 - samen met de partijen en zo spoedig mogelijk beoordelen of een kwestie inzake een beweerdelijk ernstig risico een deskundigenadvies/deskundigenbewijs vereist; indien deskundigenadvies is vereist:
 - de specifieke vragen in kaart brengen waarover het advies wordt gevraagd, bijvoorbeeld door middel van een instructiebrief, een gerechtelijk bevel of een briefing;
 - de partijen en deskundigen herinneren aan de beperkte werkingssfeer van de terugkeerprocedure en de uitzondering wegens ernstig risico, en aan de noodzaak om de vragen waarover zij deskundigenadvies/deskundigenbewijs willen overleggen, strikt te beperken;
 - de termijn vaststellen waarbinnen het deskundigenadvies aan het gerecht en/of, in voorkomend geval, de partijen mondeling of schriftelijk moet worden verstrekt om te waarborgen dat er geen sprake is van onnodige vertraging;
 - een geschikte deskundige aanwijzen, indien de rechtbank hiertoe bevoegd is, en ervoor zorgen dat de ter zake doende informatie aan hem of haar wordt verstrekt; en

- een datum vaststellen om de behandeling van de zaak voort te zetten en ervoor zorgen dat de deskundige die dag beschikbaar zal zijn om bewijs en, indien nodig, informatie te verstrekken;
- de mogelijkheid overwegen om de deskundige niet schriftelijk maar mondeling, ter plekke of via een audio- of audiovisuele verbinding, verslag uit te laten brengen teneinde onnodige vertragingen in de procedure te voorkomen.

g. Bijstand door de centrale autoriteiten en rechtstreekse gerechtelijke communicatie

91. In overeenstemming met de toepasselijke wetten en procedures en wanneer het bij de beoordeling van beweringen over een ernstig risico passend wordt geacht, kunnen rechtbanken via de centrale autoriteiten aanvullende informatie inwinnen om een beter inzicht te krijgen in het rechtskader of het kinderschermingssysteem dat in de staat van gewone verblijfplaats wordt gehanteerd, of om bepaalde aangevoerde feiten te verduidelijken¹²⁸. De rechtbanken kunnen mogelijk ook via de centrale autoriteiten specifiek verzoeken om beschikbare informatie over de sociale achtergrond van het kind. Zij mogen de centrale autoriteiten echter niet verzoeken informatie op te vragen of onderzoeken in te stellen wanneer dit hun taken en bevoegdheden overschrijdt (zie Hoofdstuk IV).
92. De rechtbanken kunnen ook relevante informatie verkrijgen door rechtstreekse gerechtelijke communicatie in gang te zetten en contact op te nemen met andere rechters binnen hun jurisdictie of in andere verdragsluitende staten. In dat laatste geval kan de rechter mogelijk een beroep doen op het IHNJ, een netwerk bestaande uit een of meer leden van de rechterlijke macht van de verdragsluitende staten. Het IHNJ vergemakkelijkt de communicatie en samenwerking tussen rechters op internationaal niveau en draagt zo bij aan de doeltreffende werking van het Verdrag. Rechters kunnen op de website van HcCH nagaan of er een rechter in hun jurisdictie is die lid is van het IHNJ¹²⁹. In het bevestigende geval kan de rechter contact opnemen met dit lid van het IHNJ

¹²⁸ Zie bijvoorbeeld *Kovacs/Kovacs* (2002), 59 O.R. (3d) 671 (Sup. Ct.), 23 april 2002, *Ontario Superior Court of Justice* (Canada) [Incadat-referentie: HC/E/CA 760], waarin de rechtbank de raadslieden van de partijen opdroeg een gezamenlijk verzoek te richten aan de Canadese federale centrale autoriteit die verantwoordelijk is voor de uitvoering van het Verdrag van 1980 om de meest doeltreffende maatregelen te nemen die in de staat van de gewone verblijfplaats beschikbaar waren, teneinde te bepalen of de verzoeker zoals beweerd schuldig was bevonden en veroordeeld, en of het vonnis met betrekking tot de veroordeling rechtsgeldig was. Zie ook: *M.G./R.F.*, 2002 R.J.Q. 2132, 23 augustus 2002, *Quebec Court of Appeal* (Canada) [Incadat-referentie: HC/E/CA 762], waarin de rechtbank door de raadslieden voor de centrale autoriteit van de aangezochte staat in kennis werd gesteld van het feit dat de financiële steun van de aangezochte staat ook beschikbaar zou blijven voor de ontvoerende ouder, zelfs indien deze zich gedurende een periode van maximaal zes maanden buiten de jurisdictie zou bevinden, als gevolg waarvan de stelling van de ontvoerende ouder dat er sprake was van een gebrek aan financiële en andere middelen, van de hand werd gewezen.

¹²⁹ Zie de lijst van leden van het IHNJ op de website van HcCH (volg het in voetnoot 34 **Error! Bookmark not defined.** vermelde pad).

teneinde via het netwerk rechtstreekse gerechtelijke communicatie in gang te zetten en/of hulp te krijgen om dit te doen. Rechters die voornemens zijn rechtstreekse gerechtelijke communicatie in gang te zetten, worden verzocht het door de HccH gepubliceerde document “*Emerging Guidance and General Principles for Judicial Communications*” te raadplegen¹³⁰. In voorkomend geval kunnen de centrale autoriteiten overeenkomstig de toepasselijke wetten en procedures ook bijstand verlenen voor het vergemakkelijken van rechtstreekse gerechtelijke communicatie.

¹³⁰ Zie de Begeleidende richtsnoeren voor rechterlijke mededelingen (*op. cit.* voetnoot 1).

IV

**Goede praktijken
voor centrale
autoriteiten in
zaken uit hoofde
van artikel 13,
eerste alinea,
onder b)**

93. Alle goede praktijken die in dit hoofdstuk van de gids worden vermeld, mogen alleen in overweging worden genomen voor zover deze op grond van de toepasselijke wetten en procedures van de desbetreffende verdragsluitende staat zijn toegestaan. Bovendien mogen de in dit hoofdstuk vermelde goede praktijken niet worden uitgelegd als een verplichting voor de centrale autoriteiten van de verdragsluitende staten die verder gaat dan de in artikel 7 van het Verdrag bedoelde verplichtingen.

1. Algemene taken van de centrale autoriteiten — samenwerking en informatieverstrekking

94. Een belangrijke taak van de centrale autoriteit is het nemen van alle passende maatregelen om de instelling van gerechtelijke of administratieve procedures te bevorderen waardoor de veilige terugkeer van het kind wordt bewerkstelligd (artikel 7, tweede alinea, onder f) en h)). De wijze waarop de centrale autoriteit deze taak vervult, verschilt per verdragsluitende staat en is afhankelijk van de rol die de centrale autoriteit binnen de staat vervult, en van de functies en bevoegdheden waarin de nationale wetgeving voorziet op grond waarvan de centrale autoriteit is ingesteld. Een opvallend verschil is dat in sommige staten de centrale autoriteit of officier van justitie de terugkeerprocedure initieert door een verzoek in te dienen bij de rechtbank, terwijl in andere staten de achtergebleven ouder het verzoek aan de rechtbank voorlegt.
95. Als onderdeel van hun verantwoordelijkheden zijn de centrale autoriteiten ook verplicht om met elkaar samen te werken en de samenwerking tussen de nationale autoriteiten te bevorderen om de onmiddellijke terugkeer van het kind te waarborgen (artikel 7, eerste alinea). In gevallen waarin een beroep wordt gedaan op de uitzondering van artikel 13, eerste alinea, onder b), kan een dergelijke samenwerking met name de centrale autoriteiten in staat stellen snel te reageren op verzoeken van de rechter om informatie te verstrekken over de beschikbaarheid van maatregelen ter bescherming van het kind tegen het ernstige risico, overeenkomstig de toepasselijke wetgeving. Indien dit relevant en passend is, en wettelijk is toegestaan, kunnen de centrale autoriteiten ook informatie uitwisselen over de maatschappelijke omstandigheden van het kind (artikel 7, tweede alinea, onder d)).

2. Beperkte rol van de centrale autoriteiten met betrekking tot de uitzondering wegens ernstig risico op gevaar

96. De beoordeling van feitelijke en juridische kwesties, met inbegrip van alle in het kader van artikel 13, eerste alinea, onder b), gedane beweringen, is uitsluitend voorbehouden aan de rechtbank die over het verzoek tot terugkeer beslist¹³¹. Dit is een belangrijk gegeven bij het vaststellen van wat de rol van de centrale autoriteit *niet* is: het is niet aan de centrale autoriteit om in het kader van artikel 13, eerste alinea, onder b), gedane beweringen te beoordelen of maatregelen te nemen na een beoordeling van deze beweringen¹³². De centrale autoriteit moet er daarom voor zorgen dat zij procedures niet vertraagt door onnodige initiatieven te nemen, met name in de staten waar de centrale autoriteit zelf of een gemachtigde hiervan verantwoordelijk is voor het inleiden van de procedure voor de rechtbank. Indien dit onderdeel is van haar functies en bevoegdheden en de aanvang van de gerechtelijke procedure hierdoor geen vertraging oploopt, moet de centrale autoriteit echter al in een vroeg stadium van de terugkeerprocedure stappen ondernemen om tijdig de informatie te verzamelen die waarschijnlijk nodig is of zal worden gevraagd om de rechter bij te staan, en om te vermijden dat de procedure door het verzamelen van die informatie wordt opgeschort.

3. Goede praktijken met betrekking tot de centrale autoriteit van de verzoekende staat

97. Ter bevordering van goede praktijken dient de centrale autoriteit van de verzoekende staat op verzoek en overeenkomstig de toepasselijke wetten en procedures bereid te zijn om:
- informatie te verstrekken over de wetten en procedures in hun eigen jurisdictie;
 - een verslag te verstrekken over de sociale achtergrond van het kind, mits het relevant, passend en wettelijk is toegestaan om deze informatie te delen;

¹³¹ Zie “Table of Conclusions and Recommendations of previous Meetings of the Special Commission (SC) on the 1980 Child Abduction Convention and the 1996 Child Protection Convention (1989 (1st SC), 1993 (2nd SC), 1997 (3rd SC), 2001 (4th SC), 2002 (follow-up SC), 2006 (5th SC), 2011-2012 (6th SC))”, voorlopig document Nr. 6 van juli 2017 ter attentie van de Zevende Vergadering van de Bijzondere Commissie (BC) over de praktische werking van het Haagse Kinderontvoeringsverdrag van 1980 en het Haagse Kinderbeschermingsverdrag van 1996 (oktober 2017), waarin in punt 38 wordt gesteld dat de Bijzondere Commissie nogmaals benadrukt dat — (a) de centrale autoriteiten bij de uitoefening van hun taken met betrekking tot de ontvangst van verzoeken aanvaarden dat de beoordeling van feitelijke en juridische kwesties (zoals gewone verblijfplaats, het bestaan van gezagsrecht of beschuldigingen van huiselijk geweld) in het algemeen een zaak is van de rechtbank of een andere bevoegde instantie die een beslissing neemt over het verzoek tot terugkeer; (b), zie C&A nr. 13 BC van 2011 en C&A nr. 1.1.3 van 2006 (beide te raadplegen op de website van HcCH; volg het in voetnoot 17.

¹³² Uit artikel 27 van het Verdrag, uit hoofde waarvan de centrale autoriteit een zeer beperkte mate van vrijheid wordt gegeven om een verzoek tot terugkeer niet te accepteren, mag derhalve niet worden opgemaakt dat de centrale autoriteit het recht heeft een verzoek tot terugkeer te weigeren op basis van een beschuldiging van een ernstig risico.

- indien nodig, feitelijke informatie te verstrekken over eventuele bijzondere omstandigheden in de verzoekende staat, mits het relevant, passend en wettelijk is toegestaan om deze informatie te delen;
- op verzoek informatie te verstrekken over het verlenen van administratieve regelingen die mogelijk nodig en passend zijn om de veilige terugkeer van het kind te waarborgen, alsook het verlenen hiervan te vergemakkelijken;
- zo snel mogelijk te handelen en alle maatregelen te treffen om te voldoen aan de door de rechtbank vastgestelde termijnen teneinde onnodige vertragingen te voorkomen; desgevraagd informatie te verstrekken aan de autoriteiten van de verzoekende staat om, voor zover mogelijk, de doeltreffendheid van de beschermende maatregelen te bevorderen, bijvoorbeeld in de vorm van kennisgeving van de naderende komst van het kind aan de betrokken welzijnsinstanties zodat deze de nodige maatregelen kunnen nemen om het ernstige risico te ondervangen.

4. Goede praktijken met betrekking tot de centrale autoriteit van de aangezochte staat

98. Ter bevordering van goede praktijken dient de centrale autoriteit van de aangezochte staat overeenkomstig de toepasselijke wetten en procedures bereid te zijn om:
- de centrale autoriteit in de verzoekende staat onverwijld in kennis te stellen van alle door de rechtbank gevraagde informatie en van de termijn die de rechtbank heeft vastgesteld voor het verstrekken van deze informatie;
 - de centrale autoriteit van de verzoekende staat regelmatig en zo vaak als nodig in kennis te stellen van ter zake doende kwesties, met inbegrip van vooruitgang en resultaten, alsook van alle door de rechtbank vastgestelde vereisten met betrekking tot de beslissing tot terugkeer van het kind, “mirror orders” en andere bevelen die erop gericht zijn het kind tegen ernstige risico's te beschermen en de veilige terugkeer van het kind te vergemakkelijken;
 - zo snel mogelijk te handelen en alle maatregelen te treffen om te voldoen aan de door de rechtbank vastgestelde termijnen teneinde onnodige vertragingen te voorkomen.

V

Nuttige bronnen

99. Voor het verkrijgen en vergroten van kennis van en inzicht in de interpretatie en toepassing van artikel 13, eerste alinea, onder b), kunnen rechtbanken, centrale autoriteiten en andere partijen de volgende bronnen raadplegen.

1. Het toelichtend verslag bij het Verdrag van 1980

100. Het toelichtend verslag bij het Verdrag¹³³, waarin onder meer informatie wordt verstrekt over de voorbereidende werkzaamheden en omstandigheden in verband met de sluiting van het Verdrag, kan dienst doen als aanvullend interpretatiemiddel bij het Verdrag¹³⁴.

2. Werkzaamheden in het kader van de Veertiende Zitting (1980)

101. De werkzaamheden in het kader van de Veertiende Zitting¹³⁵, waaronder het toelichtend verslag, bestrijken onder meer alle voorbereidende werkzaamheden die hebben geleid tot de vaststelling van het Verdrag, met inbegrip van voorlopige documenten, werkdocumenten van de delegaties die bij de zitting aanwezig waren, en de notulen van de zitting. Deze documenten kunnen als aanvullend middel voor de interpretatie van het Verdrag worden gebruikt¹³⁶.

3. De gegevensbank inzake internationale ontvoering van kinderen (Incadat)

102. De Incadat-gegevensbank¹³⁷ is in het leven geroepen om het wederzijds begrip en een meer eenvormige interpretatie van het Verdrag te bevorderen. Incadat is kosteloos online beschikbaar in het Engels, Frans en Spaans. De Incadat-gegevensbank bevat samenvattingen en de volledige teksten van belangrijke beslissingen uit de hele wereld die betrekking hebben op internationale kinderontvoering. Het voorziet tevens in compendia met beknopte juridische analyses van kwesties die vaak aanleiding geven tot geschillen en gerechtelijke interpretatie van terugkeerprocedures, met inbegrip van artikel 13, eerste alinea, onder b)¹³⁸.

4. De door de HcCH gepubliceerde gidsen voor goede praktijken

103. Naast de huidige gids heeft de HcCH nog een aantal andere gidsen voor goede

¹³³ *Op. cit.* voetnoot 10.

¹³⁴ Zie artikel 31 van het *Verdrag van Wenen van 23 mei 1969 inzake het verdragenrecht*.

¹³⁵ *Op. cit.* voetnoot 10.

¹³⁶ Zie artikel 32 van het *Verdrag van Wenen van 23 mei 1969 inzake het verdragenrecht*.

¹³⁷ Beschikbaar op < www.incadat.com >.

¹³⁸ Ga voor een beoordeling van artikel 13, alinea 1, onder b), naar de website van HcCH < www.hcch.net > onder "Child Abduction", en vervolgens "The Convention", "Case Law Analysis", "Exceptions to Return" en "Grave Risk of Harm".

praktijken gepubliceerd¹³⁹ die betrekking hebben op het Verdrag en nuttig kunnen zijn voor rechtbanken, centrale autoriteiten en andere partijen bij de interpretatie en toepassing van artikel 13, eerste alinea onder b):

- Gids voor goede praktijken onder het Haagse Verdrag van 1980: Deel I — Praktijken van centrale autoriteiten;
- Gids voor goede praktijken onder het Haagse Verdrag van 1980: Deel II — Uitvoeringsmaatregelen;
- Gids voor goede praktijken onder het Haagse Verdrag van 1980: Deel III — Preventieve maatregelen;
- Gids voor goede praktijken onder het Haagse Verdrag van 1980: Deel IV — Tenuitvoerlegging;
- Gids voor goede praktijken onder het Haagse Verdrag van 1980: Deel V — Bemiddeling; en
- Algemene beginselen en Gids voor goede praktijken betreffende grensoverschrijdend contact met kinderen.

5. Het Internationaal Haags Network van rechters (IHNJ)

104. Het IHNJ is een netwerk van in familierechtelijke zaken gespecialiseerde rechters dat is opgericht naar aanleiding van een voorstel in 1998 tijdens *De Ruwenberg Seminar for Judges on the international protection of children*. Hierin werd aanbevolen dat de relevante autoriteiten ten behoeve van vraagstukken die (in ieder geval in eerste instantie) betrekking hebben op het Verdrag van 1980 (zoals de presidenten van de rechtbanken of andere functionarissen naargelang de verschillende rechtsculturen), in de verschillende jurisdicties een of meer leden van de rechterlijke macht aanwijzen als communicatieverantwoordelijke en contactpunt met hun nationale centrale autoriteiten en andere rechters in hun jurisdictie en in andere verdragsluitende staten. Het IHNJ vergemakkelijkt de communicatie en samenwerking tussen rechters op internationaal niveau met het oog op de bevordering van de goede werking van het Verdrag. Rechters kunnen de lijst van leden van het IHNJ raadplegen op de website van Hcch¹⁴⁰.

6. The Judges' Newsletter on International Child Protection

105. *The Judges' Newsletter on International Child Protection* voorziet in de verspreiding van informatie over de samenwerking tussen gerechtelijke instanties op het gebied van de internationale bescherming van kinderen. Deze nieuwsbrief is in 1999 voor het eerst gepubliceerd door de Hcch. De nieuwsbrief wordt momenteel twee keer per jaar gepubliceerd¹⁴¹.

¹³⁹ Al deze publicaties zijn beschikbaar op de website van Hcch < www.hcch.net > onder "Publications" en vervolgens "Guides to Good Practice".

¹⁴⁰ Zie de lijst van leden van het IHNJ op de website van Hcch (volg het in voetnoot 40 vermelde pad).

¹⁴¹ Alle uitgaven van *The Judges' Newsletter* zijn beschikbaar in het Engels en Frans, en bepaalde uitgaven ook in het Spaans, op de website van Hcch (volg het in

7. Door de nationale autoriteiten opgestelde documenten

106. In de loop der jaren hebben de nationale gerechtelijke autoriteiten documenten met betrekking tot procesrecht en vergelijkbare documenten gepubliceerd om de rechtbanken te helpen bij de behandeling van deze complexe zaken, zoals:
- het *Electronic Bench Book*, uitgegeven door *the National Judicial Institute of Canada*¹⁴²;
 - het *National Domestic and Family Violence Bench Book of Australia*¹⁴³;
 - het *Argentinean Protocol for the Operation of the International Child Abduction Conventions*¹⁴⁴;
 - de door het bureau van de procureur-generaal van Brazilië gepubliceerde elektronische gids¹⁴⁵.

voetnoot 118vermelde pad). In *The Judges' Newsletter*. Vol. V, is bijzondere aandacht besteed aan artikel 13, alinea 1, onder b).

¹⁴² *The 1980 Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction, National Judicial Institute Electronic Bench Book, National Judicial Institute*, herziene uitgave mei 2018.

¹⁴³ Dit document is beschikbaar op: < <https://aija.org.au/publications/national-domestic-and-family-violence-bench-book/> > (laatst geraadpleegd op 5 februari 2020).

¹⁴⁴ *Protocolo de actuación para el funcionamiento de los convenios de sustracción internacional de niños*, goedgekeurd op 28 april 2017. Het protocol is beschikbaar op de website van het hooggerechtshof van Argentinië: < <http://www.cij.gov.ar/adj/pdfs/ADJ-0.305074001493756538.pdf> > (laatst geraadpleegd op 5 februari 2020).

¹⁴⁵ Deze gids is beschikbaar op < http://www.agu.gov.br/page/content/detail/id_conteudo/157035 > (laatst geraadpleegd op 5 februari 2020).

Index van de aangehaalde rechtspraak

Index van de aangehaalde rechtspraak

Alle in deze gids en hieronder vermelde beslissingen zijn beschikbaar op Incadat¹⁴⁶, inclusief de volledige tekst van het besluit in de oorspronkelijke taal en een samenvatting ervan in het Engels, Frans of Spaans, een combinatie van twee van deze talen, of in alle drie de talen. Met het tussen vierkante haken vermelde individuele Incadat-referentienummer kan een besluit gemakkelijk worden opgezocht door het nummer in het desbetreffende zoekveld in te voeren.

De cijfers hebben betrekking op paginanummers.

Argentinië

- A./A.*, 5 oktober 2001, *Buenos Aires Court of First Instance* (Argentinië) ¶[Incadat-referentie: HC/E/AR 487] ----- 46
- E.S. s/ Reintegro de hijo*, 11 juni 2013, *Corte Suprema de Justicia de la Nación* ¶(Argentinië) [Incadat-referentie: HC/E/AR 1305] ----- 33
- G., P. C./H., S. M. s/ reintegro de hijos*, 22 augustus 2012, *Corte Suprema ¶de Justicia de la Nación* (Argentinië) [Incadat-referentie: HC/E/AR 1315] ----- 44,54

Australië

- Director General, Department of Community Services Central Authority/J.C. ¶and J.C. and T.C.*, 11 juli 1996, *Full Court of the Family Court of Australia ¶at Sydney* (Australië) [Incadat-referentie: HC/E/AU 68] ----- 54
- Director-General Department of Families, Youth and Community Care and Hobbs*, ¶24 september 1999, *Family Court of Australia at Brisbane* (Australië) ¶[Incadat-referentie: HC/E/AU 294] ----- 54
- Director-General, Department of Families/R.S.P.* [2003] FamCA 623, ¶26 augustus 2003, *Full Court of the Family Court of Australia* (Australië) ¶[Incadat-referentie: HC/E/AU 544] ----- 53
- DP/Commonwealth Central Authority*, [2001] HC 39, (2001) 180 ALR 402 ¶(Australië) [Incadat-referentie: HC/E/AU 346] ----- 47
- Gsponer/Johnson*, 23 december 1988, *Full Court of the Family Court ¶of Australia in Melbourne* (Australië) [Incadat-referentie: HC/E/AU 255] ----- 33
- H.Z./State Central Authority*, 6 juli 2006, *Full Court of the Family Court ¶of Australia in Melbourne* (Australië) [Incadat-referentie: HC/E/AU 876] ----- 29
- Police Commissioner of South Australia/H.*, 6 augustus 1993, *Family Court ¶of Australia at Adelaide* (Australië) [Incadat-referentie: HC/E/AU 260] ----- 44
- State Central Authority/Maynard*, 9 maart 2003, *Family Court of Australia ¶(Australië)* [Incadat-referentie: HC/E/AU 541] ----- 47

¹⁴⁶ Zie Deel V van deze gids.

<i>State Central Authority, Secretary to the Department of Human Services/Mander</i> , ¶17 september 2003, <i>Family Court of Australia</i> (Australië) ¶[Incadat-referentie: HC/E/AU 574] -----	43
--	----

België

<i>No 03/3585/A</i> , 17 april 2003, <i>Tribunal de première instance de Bruxelles</i> ¶(België) [Incadat-referentie: HC/E/BE 547] -----	46
<i>No de rôle: 07/78/C</i> , 25 januari 2007, <i>Tribunal de première instance ¶de Bruxelles</i> (België) [Incadat-referentie: HC/E/BE 857] -----	47

Canada

<i>Achakzad/Zemaryalai</i> [2011] W.D.F.L. 2, 20 juli 2010, <i>Ontario Court of Justice</i> ¶(Canada) [Incadat-referentie: HC/E/CA 1115] -----	43
<i>Chalkley/Chalkley</i> (1995) ORFL (4th) 422, 13 januari 1995, <i>Court of Appeal ¶of</i> <i>Manitoba</i> (Canada) [Incadat-referentie: HC/E/CA 14] -----	55
<i>J.D./P.D.</i> (2010) ONCJ 410, 9 september 2010, <i>Ontario Court of Justice</i> ¶(Canada) [Incadat-referentie: HC/E/CA 1421] -----	36
<i>Kovacs/Kovacs</i> (2002), 59 O.R. (3d) 671 (Sup. Ct.), 23 april 2002, ¶ <i>Ontario Superior</i> <i>Court of Justice</i> (Canada) [Incadat-referentie: HC/E/CA 760] -----	65
<i>M.G./R.F.</i> , 2002 R.J.Q. 2132, 23 augustus 2002, <i>Quebec Court of Appeal</i> (Canada) ¶[Incadat-referentie: HC/E/CA 762] -----	65
<i>Mbuyi/Ngalula</i> , (2018) MBQB 176, 8 november 2018, <i>Court of Queen's Bench ¶of</i> <i>Manitoba</i> (Canada) [Incadat-referentie: HC/E/CA 1416] -----	36, 42
<i>Office of the Children's Lawyer/Balev</i> , 2018 SCC 16, <i>Supreme Court of Canada</i> ¶(Canada) [Incadat-referentie: HC/E/CA 1389] -----	16
<i>Thomson/Thomson</i> , [1994] 3 SCR 551, 20 oktober 1994, <i>Supreme Court of Canada</i> ¶(Canada) [Incadat-referentie: HC/E/CA 11] -----	28
<i>Solis/Tibbo Lenoski</i> , 2015 BCCA 508 (CanLII) (Canada) ¶[Incadat-referentie: HC/E/CA 1403] -----	47
<i>Y.D./J.B.</i> , [1996] R.D.F. 753, 17 mei 1996, <i>Superior Court of Quebec</i> (Canada) ¶[Incadat-referentie: HC/E/CA 369] -----	44

Chili

<i>N. R./J. M. A. V. s/ reintegro de hijo</i> , 28 februari 2013, <i>Corte Suprema</i> (Chili) ¶[Incadat-referentie: HC/E/CL 1318] -----	45
---	----

China

EW/LP, HCMP1605/2011, 31 januari 2013, *High Court of the Hong Kong ¶Special Administrative Region (China)* [Incadat-referentie: HC/E/CNh 1408] ----- 28

LPQ/LYW, [2014] HKCU 2976, 15 december 2014, *High Court of the Hong Kong ¶Special Administrative Region (China)* [Incadat-referentie: HC/E/CNh 1302] ----- 53

Denemarken

B-2939-01, 11 januari 2002, *Vestre Landsret (Denemarken)* ¶[Incadat-referentie: HC/E/DK 519] ----- 46

V.L. B-1572-09, 23 september 2009, *Vestre Landsret (Denemarken)* ¶[Incadat-referentie: HC/E/DK 1101] ----- 47

Duitsland

12 UF 532/16, 6 juli 2016, *Oberlandesgericht München Senat für Familiensachen* ¶(Duitsland) [Incadat-referentie: HC/E/DE 1405] ----- 29

17 UF 56/16, 4 mei 2016, *Oberlandesgericht Stuttgart Senat für Familiensachen* ¶(Duitsland) [Incadat-referentie: HC/E/DE 1406] ----- 44

7 UF 660/17, 5 juli 2017, *Oberlandesgericht Nürnberg Senat für Familiensachen* ¶(Duitsland) [Incadat-referentie: HC/E/DE 1409] ----- 48

Frankrijk

No de pourvoi 08-18126, 25 februari 2009, *Cour de cassation (Frankrijk)* ¶[Incadat-referentie: HC/E/FR 1013] ----- 44

No de pourvoi 14-17,493, 19 november 2014, *Cour de cassation (Frankrijk)* ¶[Incadat-referentie: HC/E/FR 1309] ----- 46

No de pourvoi 17-11031, 4 mei 2017, *Cour de cassation (Frankrijk)* ¶[Incadat-referentie: HC/E/FR 1346] ----- 47

No de RG 06/00395, 30 mei 2006, *Cour d'appel de Paris (Frankrijk)* ¶[Incadat-referentie: HC/E/FR 1010] ----- 43

No de RG 08/04984, 18 februari 2009, *Cour d'appel de Nîmes (Frankrijk)* ¶[Incadat-referentie: HC/E/FR 1135] ----- 45

No de RG 11/01062, 28 juni 2011, *Cour d'appel de Bordeaux (Frankrijk)* ¶[Incadat-referentie: HC/E/FR 1128] ----- 45

No de RG 11/01437, 1 december 2011, *Cour d'appel d'Agen (Frankrijk)* ¶[Incadat-referentie: HC/E/FR 1172] ----- 48

No de RG 11/02685, 28 juni 2011, *Cour d'appel de Rennes (Frankrijk)* ¶[Incadat-referentie: HC/E/FR 1129] ----- 46, 52

No de RG 11/02919, 19 september 2011, *Cour d'appel de Lyon (Frankrijk)* ¶[Incadat-referentie: HC/E/FR 1168] ----- 44

No de pourvoi 12-19382, 20 maart 2013, *Cour de cassation (Frankrijk)* ¶[Incadat-referentie: HC/E/FR 1213] ----- 45

Ierland

A.S./P.S. (Child Abduction) [1998] 2 IR 244, 26 maart 1998, *Supreme Court* ¶(Ierland) [Incadat-referentie: HC/E/IE 389] ----- 44

Israël

DZ/YVAMVD, RFAmA 2270, 30 mei 2013, *Supreme Court* (Israël) ¶[Incadat-referentie: HC/E/IL/1211] ----- 56

LM/MM Nevo, RFAmA 2338/09, 3 juni 2009, *Supreme Court* (Israël) ¶[Incadat-referentie: HC/E/IL 1037] ----- 55

Motion for Leave to Appeal (Family Matters) 5690/10, 10 augustus 2010, *Supreme Court* ¶(Israël) [Incadat-referentie: HC/E/1290] ----- 50, 51

Mexico

Procedure for International Return of Children, zaak No 2926/2008, ¶16 februari 2009, *Tercera Sala Familiar del Honorable Tribunal Superior de Justicia ¶del Distrito Federal* (Mexico) [Incadat-referentie: HC/E/MX 1038] ----- 46

Nederland

X. (de moeder)/Y. (de vader), 22 februari 2018, *Rechtbank 's-Gravenhage* (Nederland) [Incadat-referentie: HC/E/NL 1391] ----- 42

Nieuw-Zeeland

H./H. [1995] 12 FRNZ 498, 4 december 1995, *High Court at Wellington* ¶(Nieuw-Zeeland) [Incadat-referentie: HC/E/NZ 30] ----- 51

K.M.A./Secretary for Justice [2007] NZFLR 891, 5 juni 2007, *Court of Appeal* ¶of New Zealand (Nieuw-Zeeland) [Incadat-referentie: HC/E/NZ 1118] ----- 44, 56

Secretary for Justice/N., ex parte C., 4 maart 2001, *High Court at Wellington* ¶(Nieuw-Zeeland) [Incadat-referentie: HC/E/NZ 501] ----- 52

Oostenrijk

2Ob90/10i, 8 juli 2010, *Oberster Gerichtshof* (Oostenrijk) ¶[Incadat-referentie: HC/E/AT 1047] ----- 51

Zwitserland

5A_285/2007/frs, 16 augustus 2007, *Tribunal fédéral, IIe cour de droit civil* ¶(Zwitserland) [Incadat-referentie: HC/E/CH 955] ----- 45

Verenigd Koninkrijk

F./M. (Abduction: Grave Risk of Harm) [2008] 2 FLR 1263, 6 februari 2008, ¶*Family Division of the High Court of England and Wales* (het VK) ¶[Incadat-referentie: HC/E/UK 1116] ----- 42, 52

O/O. 2002 SC 430, 3 mei 2002, *Outer House of the Court of Session* ¶of Scotland (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UKs 507] ----- 55

<i>Re A. (Minors) (Abduction: Custody Rights)</i> [1992] Fam 106, 12 februari 1992, ¶ <i>Court of Appeal of England and Wales</i> (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UKe 48] -----	45
<i>Re C. (Abduction: Grave Risk of Psychological Harm)</i> [1999] 1 FLR 1145, ¶2 december 1999, <i>Court of Appeal of England and Wales</i> (het VK) ¶[Incadat-referentie: HC/E/UKe 269] -----	54
<i>Re D.</i> [2006] 3 WLR 0989, 16 november 2006, <i>United Kingdom House of Lords</i> ¶(England and Wales) (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UKe 880] -----	28
<i>Re D. (Article 13b: Non-return)</i> [2006] EWCA Civ 146, 25 januari 2006, <i>Court of Appeal of England and Wales</i> (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UKe 818] -----	46
<i>Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)</i> [2011] UKSC 27, ¶[2012] 1 A.C. 144, 10 juni 2011, <i>United Kingdom Supreme Court</i> ¶(England and Wales) (het VK) ¶[Incadat-referentie: HC/E/UKe 1068] -----	28, 36, 44 53
<i>Re G. (Abduction: Withdrawal of Proceedings, Acquiescence, Habitual Residence)</i> ¶[2007] EWHC 2807 (Fam), 30 november 2007, <i>High Court (Family Division)</i> ¶of <i>England and Wales</i> (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UKe 966] -----	49
<i>Re M. and J. (Abduction) (International Judicial Collaboration)</i> [1999] 3 FCR 721, ¶16 augustus 1999, <i>High Court of England and Wales</i> (het VK) ¶[Incadat-referentie: HC/E/UKe 266] -----	50
<i>Re S. (A Child) (Abduction: Rights of Custody)</i> [2012] UKSC 10, ¶[2012] 2 A.C. 257, 14 maart 2012, <i>United Kingdom Supreme Court</i> ¶(England and Wales) (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UKe 1147] -----	53
<i>Re T. (Abduction: Child's Objections to Return)</i> [2000] 2 F.L.R. 192, ¶18 april 2000, <i>Court of Appeal of England and Wales</i> (het VK) ¶[Incadat-referentie: HC/E/UKe 270] -----	55
<i>Re W. (A Child)</i> [2004] EWCA Civ 1366 (het VK) [Incadat-referentie: HC/E/UKe 771] -----	41

Verenigde staten van Amerika

<i>Abbott/Abbott</i> , 130 S. Ct. 1983 (2010), 17 mei 2010, <i>Supreme Court</i> (de VS) ¶[Incadat-referentie: HC/E/USf 1029] -----	21
<i>Escaf/Rodriguez</i> , 200 F. Supp. 2d 603 (E.D. Va. 2002), 6 mei 2002, ¶ <i>United States District Court for the Eastern District of Virginia, Alexandria Division</i> ¶(de VS) [Incadat-referentie: HC/E/USf 798] -----	46
<i>Freier/Freier</i> , 969 F. Supp. 436 (E.D. Mich. 1996), 4 oktober 1996, ¶ <i>United States District Court for the Eastern District of Michigan, Southern Division</i> ¶(de VS) [Incadat-referentie: HC/E/USf 133] -----	46
<i>Gomez/Fuenmayor</i> , No 15-12075, <i>United States Court of Appeal (11th Circuit)</i> , ¶5 februari 2016 (de VS) [Incadat-referentie: HC/E/US 1407] -----	41
<i>In the Matter of L.L. (Children)</i> , 22 mei 2000, <i>Family Court of New York</i> (de VS) ¶[Incadat-referentie: HC/E/USs 273] -----	55
<i>Miltiadous/Tetervak</i> , 686 F. Supp. 2d 544 (E.D. Pa. 2010), 19 februari 2010, ¶ <i>United States District Court, Eastern Division Pennsylvania</i> (de VS) ¶[Incadat-referentie: HC/E/US 1144] -----	41
<i>Ostevoll/Ostevoll</i> , 2000 WL 1611123 (S.D. Ohio 2000), 16 augustus 2000, ¶ <i>United States District Court in Ohio</i> (de VS) [Incadat-referentie: HC/E/US 1145] -----	43
<i>Pliego/Hayes</i> , 843 F.3d 226 (6 th Cir. 2016), 5 december 2016, <i>Court of Appeals</i> ¶for <i>the Sixth Circuit</i> (de VS) [Incadat-referentie: HC/E/US 1386] -----	52

<i>Sabogal/Velarde</i> , 106 F. Supp. 3d 689 (2015), 20 mei 2015, <i>United States ¶District Court for the District of Maryland</i> (de VS) ¶[Incadat-referentie: HC/E/USf 1383]	37, 50
<i>Souratgar/Fair</i> , 720 F.3d 96 (2 nd Cir. 2013), 13 juni 2013, <i>United States Court ¶of Appeals for the Second Circuit</i> , (de VS) [Incadat-referentie: HC/E/US 1240]	----- 42
<i>Tabacchi/Harrison</i> , 2000 WL 190576 (N.D.Ill.), 2 augustus 2000, <i>United States District ¶Court for the Northern District of Illinois, Eastern Division</i> (de VS) ¶[Incadat-referentie: HC/E/USf 465]	----- 41
<i>Taylor/Taylor</i> , 502 Fed.Appx. 854, 2012 WL 6631395 (C.A.11 (Fla.)) (11 th Cir. 2012), ¶20 december 2012, <i>United States Court of Appeals for the Eleventh Circuit</i> (de VS) ¶[Incadat-referentie: HC/E/US 1184]	----- 41

Zimbabwe

<i>Secretary for Justice/Parker</i> , 1999 (2) ZLR 400 (H), 30 november 1999, <i>High Court ¶(Zimbabwe)</i> [Incadat-referentie: HC/E/ZW 340]	----- 41
---	----------